SOLIS

NJIA YA KUELEKEA MUSTAKABALI

Rasimu ya mfumo wa jamii unaoweza kudumu

System of Learning, Integrity & Sustainability

SOLIS

SOLIS — Njia ya kuelekea mustakabali
Toleo la kitamaduni · Kiswahili · Oktoba 2026

Leseni CC BY-SA 4.0 (creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0). Unaweza kuinakili kazi hii, kuishiriki, kuitafsiri na kuirekebisha, ilimradi utaje “SOLIS — Njia ya kuelekea mustakabali” pamoja na kiungo na ushiriki marekebisho yako kwa leseni ileile.

Isome mtandaoni na umpe mwingine: xfuturex.netlify.app/sw

Toleo lililorekebishwa, lililobuniwa na kuandikwa na binadamu na kurekebishwa kwa msaada wa akili bandia. Kila neno limekaguliwa na mwandishi, anayelibebea dhamana. Tafsiri hii imefanywa kutoka kwa matini asilia ya Kijerumani kwa msaada wa akili bandia na bado haijakaguliwa na wazungumzaji asilia.

YALIYOMO

Sura kumi na nne

01 **MSINGI** 6
Mkwamo wa mifumo iliyozoeleka 8
Ubinadamu njiapanda 10
Misingi mitano ya kimaadili 12
Kiini chembamba na uhuru mpana 15
Mbinu na muundo wa kazi hii 16

02 **JAMII NA MPANGILIO WA MAMLAKA** 18
Haki za msingi na upimaji kati yake 19
Mpangilio wa mamlaka: pete 21
Uwanja wa umma, vyombo vya habari na swali la mamlaka ya kufasiri 29
Jinsi mfumo unavyobadilika 32

03 **SHERIA NA HAKI** 34
Muundo pacha wa maadili na sheria 35
Sheria ambayo kila mtu anaielewa 36
Mipaka ya kulipiza kisasi 37
Haki ya urejeshaji 37
Kesi ya haki na usawa mbele ya sheria 38
Hukumu ya wazi kuhusu misingi 39
Mzozo kati ya wananchi 40
Nani anatoa hukumu 40
Mpaka wa kulazimisha 41

04 **USALAMA, ULINZI NA AMANI** 43
Nani anashika upanga 44
Chombo cha nguvu kilichofungwa pete 45
Usalama wa ndani bila dola ya kipolisi 46
Hali ya kipekee inayojimaliza yenyewe 46
Ulinzi wa nje bila mashambulizi 47
Ulinzi wa Dunia na ulinzi wa raia 49
Amani kama kazi tendaji 50

05 **UCHUMI NA RASILIMALI** 51
Mali na rasilimali za pamoja 52

Huduma ya msingi na pointi za thamani 54
Mashirika, mtaji na ubunifu 62
Kazi na mchango 64
Haki katika mgawanyo 66
Kinga ya uzeeni 68
Uchumi wa mzunguko na nishati 70
Ushirikiano wa kiuchumi wa kimataifa 71

06 SAYARI, IKOLOJIA NA UREJESHAJI 74
Mipaka ya sayari 75
Urejeshaji badala ya kuhifadhi tu 76
Mzunguko uliofungwa 77
Haki ya ulimwengu hai 78
Kilimo na chakula 78
Nishati na mustakabali wa mbali 79

07 ELIMU NA MAARIFA 81
Elimu kama haki na msingi 82
Kujifunza maisha yote 84
Upatikanaji wa maarifa na uwazi 85
Ubunifu na fikra tunduizi 86
Elimu ya maadili 88
Mitandao ya maarifa ya dunia 90

08 AFYA NA USTAWI 91
Huduma za afya kwa wote 92
Kinga badala ya kurekebisha 93
Afya ya akili 95
Afya ya kijamii na jumuiya 96
Mifumo ya afya ya kidijitali 97
Mitandao ya afya ya dunia 99
Uzee na kuaga 100

09 UTAMADUNI NA MAANA 101
Utamaduni kama urithi hai 102
Sanaa, muziki na fasihi 103
Imani ya kiroho na falsafa 104
Matambiko na uzoefu wa pamoja 106
Kuunda maana na utoshelevu binafsi 107
Furaha ya maisha na ucheshi 108
Mabadilishano ya kitamaduni ya kidunia 109
Uhuru wa utamaduni na utambulisho unaosonga 110

10 TEKNOLOJIA, AKILI BANDIA NA MUSTAKABALI 112
Utafiti wa mustakabali na upangaji wa matukio 113
Teknolojia kama zana 114
Akili bandia na ubinadamu 115
Rasilimali ya pamoja ya kidijitali 118
Transhumanismu na fahamu 119
Utafiti wa anga za juu na maadili kati ya sayari 121

Usimamizi wa hatari na majanga 122
Nafasi ya ubinadamu katika ulimwengu 123

11 **WATOTO NA FAMILIA** 125
Kuzaliwa na utoto wa mapema 126
Elimu na ukuzaji 127
Miundo ya familia 129
Nafasi salama na ukuaji wa kihisia 131
Ujana, utambulisho na kujitambua 132

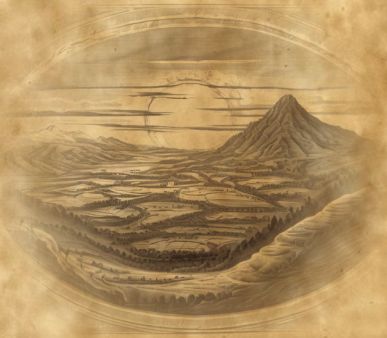
12 **UTEKELEZAJI NA MPITO** 134
Njia kutoka kilichopo hadi SOLIS 135
Hatua za mageuzi 137
Watendaji, majukumu na upinzani 138
Hatima ya utajiri wa zamani 141
Mawasiliano na kushawishi 143
Kuenea kimataifa na kujirekebisha 144
Njia inaweza kupimwa kwa nini 145

13 **MPANGILIO WA DUNIA: SOLIS KATI YA MATAIFA** 147
Pete katika ngazi ya sayari 148
Kilicho cha sayari kinachofanikiwa kwa pamoja tu 149
Haki ya kidunia 150
Kuhusika na uhamiaji 150
Kuishi katika dunia mchanganyiko 151
Ubinadamu ulioungana, si wa sura moja 152

14 **MUHTASARI NA MTAZAMO WA MBELE** 153
Muhtasari wa misingi mitano 154
Muhtasari wa vijenzi 155
Kwa nini SOLIS inahitajika 159
Maono makuu 160
Wito kwa ubinadamu 161
Neno la mwisho 163

Sura

01

MSINGI

Sikiria umesimama juu ya uwanda wa juu. Mbele yako inatandaa nchi pana, na kila upande kuna njia zilizokanyagwa tangu zamani: barabara pana ya ubepari, njia ya miguu ya ujamaa, njia za kupindapinda za mosaiki za demokrasia, njia za mawe ambazo tawala za kiimla zinapitia kwa maandamano. Kila moja ya njia hizi inabeba nyayo za vizazi vizima, kila moja ina historia yake. Na kila moja, ukitazama kwa makini, inaishia kwenye ukuta uleule.

Tunauhisi ukuta huu, hata tusipoutaja kwa jina. Tunauhisi katika ripoti za tabianchi zinazofuatana mfululizo, katika misitu inayowaka na bahari zilizopata joto kupita kiasi. Tunauona katika pengo kati ya maskini na matajiri linalozidi kupanuka kila baada ya mgogoro, na katika watu wasioonekana ambao hawana tena nafasi katika ulimwengu wa kazi. Tunauishi katika demokrasia zinazoyumba na katika tawala za kiimla zinazopata nguvu, kwa sababu imani imesambaratika. Na tunaunusa katika ukungu wa kidijitali wa arifa zisizoisha, katika algorithimu zinazomeza muda wetu, zinazoongoza mawazo yetu na kuuchakaza utu wetu.

Kitabu hiki ni jaribio la kuchora njia isiyoishia kwenye ukuta huu. Inaitwa SOLIS, na si ilani ya chama, si dini wala si dola. Ni rasimu ya mfumo wa jamii unaostahimili masharti ya karne hii: mfumo unaobaki wa haki hata wakati watu ndani yake wanaweza kukosea, unaotoka katika migogoro ukiwa na nguvu zaidi na unaoweza kujirekebisha wenyewe. Kabla rasimu haijaanza, ni lazima iwe wazi kwa nini inahitajika.

Mkwamo wa mifumo iliyozoeleka

Katika historia yake, ubinadamu umezaa rasimu kadhaa kubwa za mpangilio wa jamii, na kila moja imefanikisha jambo halisi.

Ubepari umefungua ustawi na nguvu ya ubunifu kwa kiwango kisicho na mfano. Wakati huohuo, umepora misingi ya asili ya uhai na kuzigawa jamii. Ujamaa umeichukulia kwa uzito ahadi ya usawa, na katika sura yake halisi umezima uhuru na ari ya ubunifu. Demokrasia imewapa watu sauti, na inafika kikomo chake pale ambapo sauti nyingi zinageuka kelele isiyo na mwelekeo, isiyo na mbinu za kujirekebisha. Utawala wa kiimla umeonyesha uthabiti na utaratibu, kwa gharama ya utu na nguvu ya uumbaji, ambavyo bila hivyo hakuna jamii inayobaki hai.

Hakuna hata moja ya rasimu hizi iliyo makosa tu. Kila moja imefika kwenye kikomo cha ndani ambacho haiwezi kukivuka kwa mantiki yake yenyewe. Na vikomo hivi vinajitokeza kwa ukali hivi leo kwa sababu masharti ambamo mifumo hiyo ilizaliwa yamebadilika kimsingi. Changamoto kubwa za zama hizi si za kitaifa tena, hazijatengana tena na si za polepole tena. Mabadiliko ya tabianchi, mlimbikizo wa utajiri, mapinduzi yanayoletwa na teknolojia ya kidijitali na mmomonyoko wa uhusiano wa pamoja na ukweli vinaingiliana. Vinaongezana nguvu na kuenea kwa kasi zaidi kuliko taasisi zilizozoeleka zinavyoweza kuvishughulikia. Mfumo uliojengwa kwa ajili ya dunia ya polepole zaidi na iliyotengana zaidi hauwezi tena kuongoza kwa uhakika dunia iliyounganika na inayokwenda kasi. Hatukabiliani na gurudumu

la meno lililovunjika linaloweza kubadilishwa. Tunakabiliana na mashine ambayo muundo wake haulingani tena na masharti.

Kwa msingi huu, SOLIS haijioni kama itikadi nyingine. Ni jibu kwa uchambuzi makini wa kile kinachokosekana, na jibu hili linaweza kurudishwa kwenye mahitaji manne.

Kwanza, inahitajika mfumo unaoweka binadamu, sayari na teknolojia katika uwiano, badala ya kukiweka kimoja chini ya kingine: si binadamu juu ya maumbile, si mashine juu ya binadamu, wala si uchumi juu ya kila kitu. Pili, inahitajika mfumo usiolenga kuongeza faida ya muda mfupi hadi kikomo, bali unaoelekea kwenye udumifu, ustahimilivu na ustawi wa pamoja. Ukuaji unaotafuna misingi ya uwezekano wake wenyewe si maendeleo. Tatu, inahitajika mfumo unaokuza ubunifu bila kutoa kafara mipaka yake ya kimaadili. Mfumo huo unaweka zana zenye nguvu zaidi za zama hizi, kuanzia akili bandia hadi uhandisi jeni, katika huduma ya binadamu, badala ya kumkabidhi binadamu kwa zana hizo. Nne, inahitajika mfumo unaounganisha umahiri na dhamiri, na si kwa kulazimisha, kwa fedha au kwa kulimbikiza mamlaka, bali kwa maana na mwelekeo wa pamoja. Mageuzi ya kina zaidi ya historia hayajawahi kuwa ya kiufundi tu, bali daima pia yalikuwa vuguvugu za kitamaduni na kimaadili.

Pingamizi liko karibu kwamba rasimu kama hii ni ndoto ya kufikirika. Lakini haijengwi juu ya dhana ya ubinadamu ulio bora zaidi. Inajengwa juu ya utambuzi kwamba kuendelea kama zamani ndilo hasa jambo lisilo na uwezekano. Katika dunia ambayo hatima yake ya kiikolojia, kiteknolojia na kijiopolitiki ni ya pamoja, kuendeleza hali iliyopo si njia salama zaidi, bali ni yenye hatari kuliko zote. SOLIS inajengwa juu ya vipengele imara vya uzoefu wa binadamu, juu ya kipaji cha ubunifu, kina cha kimaadili na

uwezo wa kufikiri zaidi ya kile kilicho chetu wenyewe papo hapo, na inaviunganisha kuwa mfumo unaobeba.

Ubinadamu njiapanda

Kamwe ubinadamu haujawahi kuwa na mamlaka makubwa hivi juu ya hatima yake wenyewe. Tunaweza kubadilisha jeni, kuiacha sayari, kuigeuza dunia kuwa mazungumzo mamoja na kutumia au kuharibu rasilimali kwa kiwango kisichofikirika miongo michache iliyopita. Na kamwe hatujawahi kusimama karibu hivi na shimo, kwa sababu kile tulichopata kwa mamlaka, hatukukiendeleza sambamba kwa hekima, umakini na moyo wa jumuiya. Kwa hiyo, kwamba mifumo iliyozoeleka inafika mipaka yake si utambuzi wa kinadharia tu. Kunajitokeza katika migogoro kadhaa ya wakati mmoja, ambayo kila mmoja peke yake ni mzito, na ni pale tu inapounganika ndipo inatoa picha halisi.

Mgogoro wa kiikolojia ndio wa msingi zaidi, kwa sababu unagusa sharti la kimwili la kila jamii. Mtindo wa uchumi unaotumia rasilimali kwa kasi zaidi kuliko zinavyojirejesha, na unaouchukulia uthabiti wa tabianchi kama mahari ya bure, unadhoofisha masharti ya kuendelea kuwepo kwake wenyewe. Hakuna ustawi wala maendeleo yanayoweza kulindwa kwa kudumu juu ya sayari iliyopoteza uthabiti. Mgogoro wa kijamii unajitokeza katika mlimbikizo wa mali na fursa unaomomonyoa mshikamano wa jamii. Pale ambapo pengo kati ya kushiriki na kutengwa linapanuka sana, ahadi ya usawa mbele ya sheria inapoteza msingi wake unaoweza kuonekana katika maisha,

na pamoja nayo imani inayobeba kila mfumo. Mgogoro wa kiteknolojia ni wa aina yake, kwa sababu haubadilishi vyombo tu, bali binadamu mwenyewe. Mifumo ya kidijitali leo inaamua watu wanatambua nini, wanahukumu vipi na wanaelekeza umakini wao wapi. Pale ambapo mifumo hii inatumikia tu unyonyaji wa umakini, unazuka udhibiti wa kimya unaokwepa usimamizi wa makusudi.

Mgogoro wa kisiasa unatokana na ile iliyotangulia. Pale ambapo taasisi hazimudu tena matatizo, imani inafifia. Pale ambapo imani inafifia, majibu mepesi yanapata nguvu, majibu ambayo hayatatui hali ngumu bali yanazificha. Demokrasia imara zinaanza kuyumba, mifumo ya kiimla inapata mvuto kwa sababu inaahidi uwezo wa kutenda. Hatimaye, mgogoro wa maana ndio usioonekana kuliko yote, lakini una athari ya kina zaidi. Mfumo unaomwona binadamu hasa kama mlaji, nguvu kazi na nukta ya data unaacha bila jibu swali lisiloweza kunyamazishwa: haya yote ni kwa ajili ya nini. Hatujui tena nini kinatosha, nini ni chema na "sisi" maana yake nini. Ulaji unachukua nafasi ya maana, burudani inachukua nafasi ya mjadala, ufanisi unachukua nafasi ya utu. Bila majibu thabiti kwa swali la maana, egemeo la ndani ambalo jamii hupata kutoka kwalo nguvu yake ya kustahimili linasambaratika.

Migogoro hii haiwezi kutatuliwa mmoja mmoja wala kwa kufuatana, kwa sababu inategemeana. Hapo ndipo hasa ilipo sababu ya rasimu iliyo kitu kimoja kizima: mfumo unaoshughulikia ikolojia, uchumi, sheria, elimu, utamaduni na teknolojia kama idara zilizotengana utashindwa kwenye maungio, mahali ambapo matatizo halisi yalipo. Kwa hiyo SOLIS haianzi na mageuzi mamoja, bali na muunganiko wa yote.

Misingi Mitano ya Kimaadili

Kila mfumo wa kudumu unahitaji msingi ulio ndani zaidi ya sheria zake, teknolojia yake na taasisi zake, kwa sababu hizi hubadilika, ilhali msingi lazima ubebe. Msingi huo haujajengwa kwa saruji, wala kwa fedha, wala kwa mamlaka, bali kwa maadili. Katika SOLIS ni misingi mitano. Inaletwa hapa si kama kiri ya imani, bali kama kanuni zenye nguvu ya kutenda: kila mmoja wao unakataa mifumo fulani na unaleta matokeo fulani ya kitaasisi.

◆ Utu wa Binadamu

Katikati yupo binadamu kama thamani yenyewe, si kama chombo: bila kujali asili, jinsia, umri, imani au uwezo wa kufanya kazi. Kutokana na hili haifuati kwamba watu wote ni sawa, lakini inafuata kwamba wana thamani sawa. Mfumo unaoichukulia kanuni hii kwa uzito haupaswi kuwagawa watu kuwa wenye manufaa na wasio na manufaa, na haupaswi kumtupa mtu yeyote kwa sababu anaonekana hazalishi. Bibi wa miaka tisini mwenye ugonjwa wa kusahau si mzigo. Yeye ni sehemu ya jumuiya yenye haki ya kutunzwa. Mkimbizi si kipengele cha gharama. Yeye ni binadamu mwenye historia, maumivu na matumaini. Matokeo ya kitaasisi ni huduma ya msingi isiyotegemea historia ya ajira, na sheria inayomlinda dhaifu sawa na inavyomlinda mwenye nguvu.

◆ Uwiano Kati ya Mtu Binafsi na Jumuiya

Binadamu si mpiganaji wa pekee aliyetengwa, wala si kipande tu cha umati. Yeye ni mtu binafsi wa kijamii anayehitaji

uhuru ili kukua na jumuiya ili kustawi. Uhuru wa mtu binafsi unaishia pale unapoharibu ustawi wa jumuiya. Ustawi wa jumuiya haupaswi kufafanuliwa kwa namna inayoponda utu wa mtu binafsi. Uwiano huu si hali tuli, bali ni ngoma hai inayopaswa kusawazishwa upya kila mara. Hili linahitaji taasisi zinazofanya hasa upimaji huu, badala ya kuuamua kwa upande mmoja. Shirika halipaswi kukwepa viwango vya mazingira ili lipate zaidi kwa muda mfupi, kwa sababu hilo linadhuru jumuiya. Lakini jumuiya nayo haipaswi kuamua juu ya vichwa vya watu kile kilicho chema kwa wote, bila ushiriki, mazungumzo na heshima.

◆ Uwajibikaji kwa sayari

Dunia si mandhari ya jukwaa wala si ghala la malighafi. Ni ulimwengu hai ambao kila jamii inautegemea: mfumo hai ambao hatuutawali, bali sisi ni sehemu yake. Kutokana na hili kunatokea wajibu wa matumizi yanayoruhusu kujirejesha, wa tahadhari kubwa kabisa katika kuingilia mifumo ya ikolojia na wa kulinda misingi ya asili kama jukumu la msingi, si kama mada ya pembeni. Kanuni hii si nyongeza ya kimaadili, bali ni sharti la kuishi: hakuna mfumo, hakuna ustawi na hakuna maendeleo yanayoweza kudumu juu ya sayari inayokufa. Inaeleza kwa nini katika SOLIS misingi ya asili imeondolewa mikononi mwa umiliki binafsi na kwa nini ulimwengu hai unapata sauti yake mwenyewe katika maamuzi ya mfumo huu.

◆ Kukuza maarifa na hekima

SOLIS haijengi maamuzi yake juu ya mamlaka, fedha au itikadi, bali juu ya ufahamu bora zaidi uliopo, ukiunganishwa na busara ya kimaadili. Maarifa bila maadili yanaweza kuwa ya

uharibifu, mamlaka bila maarifa ni kipofu. Ni muungano wa hayo mawili tu unaobeba. Kutokana na hili kunatokea wajibu wa utafiti endelevu, wa kuthibitisha dhana na wa upatikanaji huru wa maarifa. Na kutokana na hili kunatokea utambuzi kwamba werevu peke yake hautoshi. Kunahitajika uono wa mbali unaotafakari matokeo kwa vizazi, na unyenyekevu wa kukubali kwamba mtu mwenyewe anaweza kukosea. Vyote viwili kwa pamoja tunaviita hekima.

◆ Ustahimilivu wa muda mrefu

Thamani ya mfumo haionekani katika nyakati za utulivu, bali katika mgogoro. Kwa hiyo SOLIS imejengwa juu ya ustahimilivu. Inajifunza, kwa sababu inaweza kujirekebisha. Ina nguvu, kwa sababu imepangwa kwa ugatuzi. Na inaweza kubadilika, kwa sababu inayachukulia maoni kwa uzito. Mfumo wa afya unaovuka janga bila kuporomoka. Gridi ya nishati inayofidia kuharibika kwa sehemu moja kwa sehemu nyingine. Umma unaotambua uongo kabla haujaleta athari. Hivyo ndivyo ustahimilivu unavyoonekana. Katika mustakabali uliojaa kutokuwa na uhakika kwa kiikolojia, kijiopolitiki na kiteknolojia, mfumo huu haupaswi kustahimili tu. Unapaswa kutoka katika shinikizo ukiwa na nguvu zaidi.

Misingi hii mitano inaunda kipimo ambacho kila sura inayofuata inaweza kupimwa nacho. Ni dira inayoelekeza maamuzi moja moja, na wakati huohuo ni sharti la kwamba kutokana na kanuni nyingi tofauti kuzuke mfumo na si viraka. Na ni zaidi ya kanuni za taasisi. Pia ni mtazamo ambao watu wanaweza kukua ndani yake: heshima kwa kila uhai, ukweli katika neno na tendo, uwajibikaji kwa matendo yako mwenyewe, ulinzi wa walio

dhaifu na kuutambua uhuru wa mwingine kama sharti la uhuru wako mwenyewe. Hatujengi nyumba ya karata. Tunajenga msingi utakaoendelea kubeba hata baada ya miaka mia moja na miaka mia tano: mfumo hai unaoweza kukua, kujifunza, kushindwa, kujifanya upya na kusimama tena na tena.

KIINI CHEMBAMBA NA UHURU MPANA

Kuna kutoelewana kunakopaswa kuondolewa tangu mwanzo. Kwamba SOLIS imesimama juu ya misingi mitano isiyojadilika haimaanishi kwamba inamwamuru binadamu maisha yake mema yamo katika nini. Misingi ni kiini chembamba na imara. Juu yake kuna uhuru mkubwa. Maana, furaha na utoshelevu ni nini, na ni njia zipi zinazoelekea huko, si mfumo unaoamua, bali kila mtu na kila jumuiya kwa ajili yake. Mfumo ambao ungeamua hata hilo usingekuwa tena kiunzi, bali mtazamo wa ulimwengu unaojipandisha kuwa sheria. Kwa hiyo SOLIS inatenganisha kwa ukali kile kinachowahusu wote na kile kilicho cha kila mmoja: ardhi nyembamba ya yasiyojadilika na juu yake upana wa tofauti. Utenganisho huu unarudi katika kazi nzima, kuanzia utamaduni hadi mpangilio wa dunia, na ndiyo sababu SOLIS haiogopi utofauti, bali inauhitaji.

Mbinu na muundo wa kazi hii

Dai la kazi hii linahitaji mbinu fulani, na ni busara kuiweka wazi kabla nyanja moja moja hazijafafanuliwa.

Ahadi ya kwanza ni muunganiko wa kanuni na taasisi. Thamani isiyotafsiriwa kuwa kanuni, utaratibu au taasisi inayoweza kuthibitishwa inabaki bila matokeo. Kwa hiyo kazi hii hairidhiki na kueleza hali zinazotamanika. Kadiri inavyoweza, inataja mbinu zinazozifanya hali hizo zidumu, hata na hasa kwa hali ambapo baadhi ya washiriki wanajaribu kuutumia mfumo vibaya. Kwa hiyo popote kanuni inapoletwa, ni lazima kila mara kuuliza inalindwa vipi. Ahadi ya pili ni kuutumia mfumo juu yake wenyewe. Swali gumu zaidi la kila mfumo wa jamii si jinsi unavyowatawala raia wake, bali jinsi unavyoyawekea mipaka mamlaka yake wenyewe. SOLIS haijibu swali hili kwa chombo kikuu cha udhibiti ambacho chenyewe kingebaki bila udhibiti. Inatumia kanuni zilezile juu ya taasisi zake yenyewe: uwazi, mgawanyo wa mamlaka, kufungamana tena na wananchi, ulinzi dhidi ya kutekwa. Wazo hili linabeba sura kuhusu mpangilio wa mamlaka na linarudi katika kazi nzima. Ahadi ya tatu ni uaminifu kuhusu rasimu yenyewe. Pale ambapo suluhisho ni makadirio tu, kazi hii inasema hivyo. Pale ambapo njia inaweza kushindwa, inaitaja hatari.

Juu ya msingi huu muundo unafunuka. Sura hii ya kwanza inaweka msingi wa kimaadili. Ya pili inachora mpangilio wa mamlaka: haki za msingi, pete ya taasisi na uwanja wa umma. Ya tatu inahusu sheria, ya nne usalama, ulinzi na amani, ya tano uchumi na rasilimali, ya sita sayari. Zinafuata elimu na maarifa, afya na ustawi, utamaduni na maana, pamoja na teknolojia, akili

bandia na nafasi ya ubinadamu katika muktadha mpana zaidi. Sura ya kumi na moja inahusu watoto na familia kama msingi ambao kila badiliko la kudumu linategemea, ya kumi na mbili njia kutoka kilichopo hadi mfumo huu, ya kumi na tatu uhusiano wa SOLIS na dunia. Sura ya mwisho inafupisha misingi na vijenzi na kuelekeza macho mbele.

Zaidi ya hayo, kupitia sura ya pili hadi ya kumi na tatu anapita mwanamke aitwaye Mara. Yeye ni wa kubuni, na mji ulio kando ya mto anamoishi pia ni wa kubuni. Lakini kila kinachomtokea ndicho hasa kile kitabu hiki kinachochora. Ndiyo sababu yupo mwanzoni mwa kila sura: ili mfumo huu usieleweke tu, bali uonekane.

Nyanja hizi zinajengana, lakini kila moja pia inaeleweka ikiwa peke yake, kiasi kwamba kazi hii inaweza kusomwa kuanzia mwanzo hadi mwisho au kuchunguzwa kwa kulenga sehemu fulani. Si kila mtu anafikiri kwa mpangilio uleule: wengine wanakuja kupitia mazingira, wengine kupitia elimu, wengine kupitia swali la maana. Kwa hiyo kazi hii ni mtandao, si jukwaa la ujenzi, na hata hivyo mwishoni inatoa picha moja. Si maandishi ya kutuliza. Ni rasimu ya kujadiliana nayo, iliyoandikwa kwa ajili ya wote wanaoamini kwamba inawezekana si tu kusimamia kilichopo, bali mfumo tofauti kabisa na wakati huohuo imara.

02

JAMII NA MPANGILIO WA MAMLAKA

Barua ilifika siku ya Jumanne. Mara, mwenye miaka arobaini na moja, mhandisi wa maji katika shirika la mto na kingo zake, alikuwa amechaguliwa kwa bahati nasibu kuingia katika bunge la mkoa kwa mwaka mmoja. Hakuwahi kutaka wadhifa wowote, na angeweza kukataa. Siku ya kwanza ya kikao aliketi kati ya mkulima aliyechaguliwa kwa kura na mpishi aliyechaguliwa kwa bahati nasibu, na mbele yao ilikuwa bajeti ya mkoa, wazi kwa yeyote aliyetaka kuisoma. “Huhitaji kujua chochote”, mpishi, aliyekuwa tayari katika mwaka wake wa pili, alisema. “Unahitaji tu kuuliza mpaka uelewe. Ndiyo maana tuko hapa.”

Haki za msingi na upimaji kati yake

Katikati ya SOLIS kuna ahadi mbili kwa pamoja: wewe ni huru, na wewe umelindwa, sehemu ya jumuiya isiyokuponda wala isiyokuacha peke yako. Hili linasikika kama jambo la kawaida, lakini mifumo iliyopo mara nyingi hushindwa hasa hapa. Inahakikisha haki zilizo kamili kwenye karatasi na tupu katika maisha halisi: haki ya elimu pale shule zinapobomoka, haki ya afya inayotegemea mali, uhuru wa maoni unaonyamazishwa na nguvu za kiuchumi au za kialgorithimu. SOLIS inapata hitimisho la msingi kutokana na hili: haki zina nguvu kadiri tu ya ulinzi wake wa kivitendo. Haitoshi kuzitangaza. Ni lazima ziweze kuonekana, kupimwa na kudaiwa mahakamani katika maisha ya kila siku.

Miongoni mwa haki za msingi ambazo SOLIS inazihakikisha ni haki ya kuishi na ya usalama wa mwili na wa nafsi, uhuru wa maoni, wa imani na wa dhamiri, pamoja na uhuru wa kutembea, wa kukusanyika na wa kuchagua elimu na kazi. Kuongezea hayo ni upatikanaji uliohakikishwa wa misingi ya kimwili ya maisha yenye utu: maji, chakula, makazi, nishati, elimu, afya, ushiriki. Uhakikisho huu wa mwisho si hisani, bali ni sharti la uhuru mwingine wote. Si uhuru kufa kwa njaa, wala si uhuru kufa kwa ugonjwa unaotibika kwa sababu njia hazipo. Zaidi ya binadamu, SOLIS inatambua haki ya ulinzi iliyo yake yenyewe kwa ulimwengu hai wa asili. Jinsi haki hii inavyotekelezwa, sura kuhusu sayari inafafanua.

Ili haki hizi zisibaki za kinadharia, zinasimikwa katika taratibu na taasisi, na hali yake halisi inakusanywa kila mara. Ufuatiliaji wa haki za msingi ni jukumu la chombo huru cha uwazi na ukaguzi ambacho sura hii itakitambulisha. Kinapima mara kwa mara jinsi uhuru na utu halisi wa watu ulivyo, si katika maandishi ya sheria, bali katika maisha halisi. Pale inapoonekana kwamba makundi fulani yanakandamizwa kwa utaratibu, programu maalum zinaanzishwa ili kupunguza ukosefu wa usawa. Kwa hiyo uhakikisho wa haki unajumuisha pia wajibu wa kukagua utekelezaji wake.

◆ Sakafu kamili na utaratibu wa upimaji

Hali ngumu zaidi si kuvunjwa kwa haki moja, bali mgongano wa haki mbili. Hapa kurejelea busara ya hekima inayotegemea hali haitoshi, kwa sababu inahamisha uamuzi halisi kwenye matakwa ya wale wanaoufanya. SOLIS inayabadilisha matakwa hayo kwa utaratibu wenye mipaka thabiti. Kwanza kabisa kuna sakafu kamili: utu wa binadamu na usalama wa mwili na wa nafsi yake haviwezi kupimwa dhidi ya kitu kingine. Vinaunda kizingiti ambacho chini yake hakuna thamani inayobadilishwa kwa nyingine. Hakuna hoja ya manufaa ya umma wala faida ya ufanisi inayohalalisha kuvivunja.

Juu ya kizingiti hiki, migogoro inaamuliwa kwa kipimo cha uwiano kilichopangwa. Anayetaka kuibana haki ndiye mwenye mzigo wa kutoa sababu, si yule ambaye haki yake inakusudiwa kubanwa. Daima njia nyepesi zaidi yenye ufanisi inapaswa kuchaguliwa. Uamuzi lazima utolewe sababu hadharani, unakaguliwa na mabaraza ya maadili na mahakama, na unaandikwa kama mfano wa marejeo, ili hali zinazofanana zishughulikiwe kwa

namna moja siku zijazo. Hivyo upimaji unageuka kuwa utaratibu unaoweza kufuatiliwa, wenye sakafu imara, mzigo wa ushahidi ulio wazi na uwezekano wa kukaguliwa, na si suala la nia njema.

Mpangilio wa mamlaka: pete

Kuna tatizo linalojirudia katika historia ya kila aina ya utawala: mamlaka huelekea kujihifadhi, kujiimarisha na kujilinda. Yanavuta fedha, ushawishi na makundi ya kujuana. Yanaunda duara zilizofungwa ambamo maslahi hufunikiana. Mwishowe uadilifu wa taasisi, imani ya wananchi na uwezo wa jamii kutenda kwa muda mrefu vinaumia. Mfumo usiolitatua tatizo hili, bali unalihamishia tu mahali pengine, hauwezi kudumu.

◆ Kwa nini utawala wa wenye hekima unashindwa

Jibu lililo karibu ni kuwaweka kileleni watu wenye akili zaidi na uadilifu zaidi, waliochaguliwa kwa utaratibu makini unaopima hekima, mafanikio ya maisha na uthabiti wa tabia. Jibu hili linavutia, na historia imelikanusha. Wafalme wanafalsafa wa Platon, utawala wa maafisa wasomi wa China, kikosi cha mbele cha Kileninisti: kila moja ya rasimu hizi ilianza na ahadi ya kuwachagua walio bora na ikaishia katika mlimbikizo wa mamlaka. Sababu haiko katika kushindwa kwa watu mmoja mmoja. Iko katika udhaifu wa kimuundo: hekima na uadilifu haviwezi kupimwa kwa namna isiyo na upendeleo. Pale mfumo unapovifanya kuwa kigezo cha uteuzi, utaratibu wa uteuzi wenyewe unakuwa mali yenye thamani kubwa zaidi na kwa hiyo shabaha ya kutekwa.

Anayedhibiti chujio anadhibiti mfumo. Kwa hiyo madai kwamba "tutawachagua tu watu wema" hayalitatui tatizo la mamlaka. Yanalihamishia mahali ambapo ni pagumu zaidi kudhibitiwa.

SOLIS inapata hitimisho lililo wazi kutokana na hili: badala ya maelezo mazuri zaidi ya chombo cha uongozi, lazima kuwepo utaratibu mgumu unaoipinga ile nguvu ambayo mfumo wenyewe unaitaja. Utaratibu huu ni kwamba hakuna kilele.

◆ PETE BADALA YA KILELE

Katika SOLIS kileleni hakuna rais wala mfalme, hakuna chama wala kompyuta. Mamlaka hayajajengwa kama piramidi, bali kama pete: duara la vyombo vinavyokaguana, na hakuna kimoja chao kilicho ngazi ya mwisho. Aliyefungamanishwa ndani ya duara hili anaitwa katika kazi hii "aliyefungwa pete", msemo mpya kwa hali mpya: amefungamanishwa, amefungana na wengine pande zote, bila njia ya kutokea juu.

Mabunge ndiyo mahali ambapo kanuni huzaliwa. Katika kila ngazi ya mfumo, mtaani, mkoani na nchini, yanajadili na kupitisha sheria na bajeti za eneo lao. Yana muundo mchanganyiko: sehemu moja ni watu waliochaguliwa kwa kura, wanaosimamia mapendekezo yao na mafungamano yao yaliyowekwa wazi, na sehemu nyingine ni wananchi walioteuliwa kwa bahati nasibu. Sehemu iliyochaguliwa kwa kura inaleta programu na uwajibikaji. Sehemu iliyoteuliwa kwa bahati nasibu inaileta jamii katika upana wake wote ndani ya ukumbi na kuvunja makundi ya maslahi yanayojitokeza kuzunguka kila uchaguzi. Hakuna kundi linaloweza kuliendesha bunge peke yake, kwa sababu haliwezi kuinunua wala kuishawishi mapema sehemu inayojazwa kwa bahati nasibu.

Ofisi za muda zinatekeleza kile ambacho mabunge yanapitisha: zinasimamia, zinajenga, zinatoa huduma na zinapanga. Viongozi wao huteuliwa kwa utaratibu wa wazi kwa kuzingatia sifa, wana muda maalum, hubadilishana na hutoa hesabu. Hakuna ofisi inayomilikiwa na mtu. Kila moja anaazimwa na kunyang'anywa tena.

Baraza la Wenye Hekima ni mojawapo ya vyombo hivi, lakini si kilele chake. Jukumu lake ni mwelekeo wa muda mrefu unaovuka fani, kufikiri zaidi ya upeo wa maswali ya kila siku, na hivyo kuvipa vyombo vingine rasimu na upimaji. Linashauri, linachora rasimu na linaonya. Haliamuru na haliamui peke yake. Nguvu yake iko katika busara, si katika kunyakua.

Mabaraza ya maadili yanafanya kazi katika ngazi zote kama vyombo vya kukagua misingi. Yanakagua miswada ya sheria na maamuzi yenye athari kubwa si tu kwa upatanifu wa kisheria na kiuchumi, bali kwa kupatana kwake na misingi mitano. Yana muundo unaovuka fani, kutoka sayansi, falsafa, sanaa, uuguzi, ufundi na makundi ambayo vinginevyo hayasikilizwi, na yana haki thabiti ya ukaguzi na kura ya turufu ya kuahirisha. Yanaweza kusimamisha mienendo inayopingana kimsingi na maadili ya mfumo na kurudisha jambo kwa bunge na kwa wananchi. Kwa hiyo yana ushawishi, si mamlaka yasiyo na mipaka.

Mahakama zinatumia sheria kwa nguvu ya lazima na kwa usawa kwa wote. Jambo la msingi ni kwamba zinaitumia pia juu ya vyombo vingine vya pete. Hakuna ofisi wala taasisi iliyo juu ya sheria.

Hatimaye, chombo cha uwazi na ukaguzi kinalinda msingi ambao bila huo pete haiwezi kufanya kazi: upatikanaji huru wa taarifa. Kinahakikisha kwamba maamuzi, mtiririko wa fedha na migongano ya maslahi vinaweza kufuatiliwa, kinafuatilia hali ya

haki za msingi, na kinazuia chombo kimoja kuvipofusha vingine kwa kumiliki maarifa peke yake.

Vyombo hivi vinadhibitiana kwa mzunguko. Bunge linapitisha, lakini mabaraza ya maadili yanaweza kusimamisha. Ofisi inatekeleza, lakini mahakama zinaifunga. Baraza la Wenye Hekima linachora rasimu, lakini haliamui. Chombo cha ukaguzi kinaona kila kitu, lakini hakiamuru chochote. Hakuna kimoja kinachoweza kutenda bila vingine, hakuna kilicho juu ya vingine, na hakuna mahali ambapo mnyororo wa udhibiti unaishia. Hapo ndipo hasa kuachana na piramidi kulipo: pale pasipo na kilele, hakuna pia shabaha kuu ya kutekwa.

◆ Ngazi na kanuni ya ugatuzi wa madaraka

Pete si moja, bali ni nyingi. Mfumo umejengwa kwa ngazi, kuanzia mtaa kupitia jiji na mkoa hadi nchi na hadi ngazi ya sayari ambayo sura kuhusu mpangilio wa dunia inaizungumzia. Kila ngazi yenyewe ni pete yenye bunge, ofisi, baraza la maadili, mahakama na chombo cha ukaguzi. Kati ya ngazi inatumika kanuni ya ugatuzi wa madaraka katika sura yake kali: ngazi ya juu inaruhusiwa tu kufanya kile ambacho ngazi ya chini kweli haiwezi. Maamuzi hufanywa karibu iwezekanavyo na watu na na jambo lenyewe, na mamlaka hutiririka kutoka chini kwenda juu, si kinyume chake. Uwanja wa michezo ni wa mtaa, kituo cha maji ni cha mkoa, lengo la tabianchi ni la muungano wa nchi.

◆ Wananchi kama nanga ya nje

Pete inayojizungusha yenyewe tu ingebaki mfumo uliofungwa. Kwa hiyo pete imetiwa nanga chini katika umma. Wananchi ndio fundo pekee lililo nje ya duara la kitaasisi,

na wanashika mamlaka ya kuunda katiba: wanaweza kuviondoa vyombo vya pete, kuvipinga na kuvijaza upya. Wajumbe wa Baraza la Wenye Hekima na wa vyombo vingine wanatumikia kwa dhamana inayoweza kufutwa. Mamlaka yao ni ya kuazimwa, si ya kumilikiwa. Katika SOLIS mamlaka si zawadi, bali ni amana.

Kile ambacho wananchi wenyewe wanaamua na kile wanachoyaachia mabunge kimefafanuliwa kwa usahihi, ili kimoja wala kingine kisivuke mipaka. Mambo manne ni ya wananchi moja kwa moja: kuukubali mfumo wenyewe, kila kuguswa kwa kiini chake, kuondoa na kujaza upya vyombo vyake, na maswali ambayo bunge linawaletea au ambayo ombi lenye uungwaji mkono wa kutosha linayavuta kwao. Mengine yote, sheria, bajeti, miradi na maisha ya kila siku ya mfumo, yanaamuliwa na mabunge, ambamo wananchi kwa vyovyote wameketi wenyewe kupitia bahati nasibu. Hivyo mamlaka ya umma yanabaki kuwa mzizi, bila kila bomba la maji kugeuka kura ya maoni.

Lakini hapa iko hatari ambayo SOLIS inaiepuka kwa makusudi. Mamlaka safi na ya moja kwa moja ya wengi yangerudisha hasa nguvu ambazo mfumo unazikataa tangu mwanzo: siasa za kujipendekeza kwa umma, upotoshaji, vyumba vya mwangwi, kelele za sauti zisizo na mwelekeo. Jibu la hili SOLIS tayari inalo ndani yake. Mamlaka ya wananchi hayatekelezwi kama upigaji kura ghafi, bali yanapangwa kupitia mfumo wa ushiriki wa mashauriano: wenye taarifa, unaotegemea ukweli na uliolindwa dhidi ya upotoshaji. Kabla ya kila uamuzi wa wananchi, watu wanapata misingi ya taarifa iliyokaguliwa na yenye utofauti, upatikanaji wa majukwaa ya wataalamu na wa nyenzo za kusaidia upimaji wa kimaadili. Ni juu ya msingi huu tu ndipo uamuzi unafanywa. Hivyo mamlaka ya umma yanabaki kuwa mzizi wa uhalali, bila kugeuka siasa za kujipendekeza kwa umma.

Hivyo kinaungana kile ambacho kikitenganishwa hakibebi. Mamlaka ni pete isiyo na kilele, pete imetia mizizi katika umma, na mamlaka ya umma yanachujwa kwa mashauriano. Huu ndio utumiaji wa mfumo juu yake wenyewe: SOLIS inajitawala kwa kanuni zilezile ambazo kwazo inaiacha jamii ijitawale.

◆ Utaratibu dhidi ya kutekwa

Ili hili libaki utaratibu na si kanuni tu, pete inategemea vijenzi vinne halisi.

Cha kwanza ni utaratibu wa bahati nasibu. Sehemu ya mabunge na ya vyombo vya udhibiti haichaguliwi kwa kura wala haiteuliwi, bali inajazwa kwa mzunguko kwa bahati nasibu kutoka kwa wananchi, kwa mfano wa Boule ya Ugiriki ya kale na wa baraza la wazee wa mahakama. Bahati nasibu haiwezi kuhongwa mapema. Juu ya bahati nasibu hakuwezi kujengwa kazi ya kupanda vyeo. Kutokana na bahati nasibu hakuwezi kuzuka kundi la maslahi lililo thabiti. Ni kipengele cha mfumo kisichohongeka.

Cha pili ni mzunguko wa lazima wenye mipaka ya muda wa utumishi. Mamlaka yanapita mikononi, badala ya kujikita. Pale ambapo hakuna anayebaki mahali pamoja muda wa kutosha kupafanya pake mwenyewe, hakuna kinachoganda.

Cha tatu ni haki ya kuondoa na kuunda upya. Baraza la Wenye Hekima na kila chombo kingine kinaweza kuvunjwa na kujazwa upya na wengi wa wananchi walio na mpangilio na taarifa. Walinzi wanatumikia maadamu dhamana yao bado inasimama, na si zaidi.

Cha nne ni kutenganisha mamlaka juu ya taarifa na mamlaka ya kuamua. Hakuna chombo kinachoruhusiwa wakati mmoja kuamua kinachojulikana na kuamua kinachofanywa. Chombo cha uwazi na ukaguzi kinahakikisha kwamba msingi wa maarifa unashirikiwa na

uko wazi, ili hakuna fundo linaloweza kuyatawala mengine kwa ukiritimba wa taarifa.

◆ Bahati Nasibu na Utaalamu

Pingamizi liko karibu: mwananchi aliyechaguliwa kwa bahati atahukumu vipi mambo asiyoyaelewa? Jibu liko katika jukumu ambalo bahati nasibu inatimiza. Haijazi kazi ya kitaalamu, bali udhibiti. Hakuna anayechaguliwa kwa bahati nasibu ili aendeshe kituo cha umeme au aongoze upasuaji. Anayechaguliwa kwa bahati nasibu ni yule anayekagua kama waendeshaji na viongozi wanatenda kwa uaminifu, kwa uwiano na kwa roho ya misingi. Kwa hili hakuhitajiki masomo ya kitaalamu, bali uwezo wa kuamua, muda na taarifa nzuri. La mwisho linashughulikiwa na chombo cha ukaguzi, kinachokipa kila chombo kilichochaguliwa kwa bahati nasibu wataalamu wa mielekeo tofauti, wanaoruhusiwa kupingana. Anayechaguliwa anaachiliwa kazi yake kwa muda wote wa utumishi, na utumishi huhesabiwa kama mchango. Asiyeweza au asiyetaka anaruhusiwa kukataa. Bahati nasibu inayolazimisha ingepoteza utu wake. Hivyo kutokana na bahati hakuzuki ubabaishaji, bali kile ambacho imekuwa kwa karne nyingi katika baraza la wazee wa mahakama: jicho la jumuiya lisilohongeka.

◆ Uteuzi wa Baraza la Wenye Hekima

Kutokana na vijenzi hivi linapatikana pia jibu la swali ambalo utawala wa wenye hekima unakwama juu yake: Baraza la Wenye Hekima linajazwa vipi, bila chujio la hekima lililofichika kugeuka shabaha ya kutekwa.

SOLIS inaacha chombo kinachoamua katika utaratibu uliofungwa juu ya hekima ya wagombea. Badala yake unakuja

utaratibu wa hatua kadhaa ulio wazi. Wagombea wanapendekezwa kwa upana na kuchunguzwa hadharani, tena kwa vipimo vilivyowekwa wazi na vinavyoweza kupingwa: busara inayoweza kuthibitishwa, mafanikio ya maisha, uwezo wa uwajibikaji uliothibitishwa, si alama za siri za “hekima”. Nafasi ya kuamua katika utaratibu huu inashikwa na chombo cha wananchi kilichochaguliwa kwa bahati nasibu, ambacho chenyewe hubadilika na kwa hiyo hakiwezi kununuliwa mapema. Mamlaka ya mwisho ya kuunda katiba na haki ya kuondoa yanabaki kwa wananchi. Muda wa utumishi una mipaka, dhamana zinaweza kufutwa. Hivyo hekima haithibitishwi mara moja kwa daima. Baraza linabaki daima likiwajibika na likiweza kubadilishwa.

◆ Kuamua chini ya shinikizo la muda

Mashauriano yanahitaji muda, na si kila hali inauruhusu. Janga la maradhi, bwawa kuvunjika, shambulio dhidi ya gridi ya umeme vinahitaji maamuzi ndani ya saa chache, si miezi. Hapa kunavizia kishawishi cha kila mfumo, kuunda kwa jina la dharura mamlaka yaliyo juu ya kanuni, na historia inaonyesha kwamba mamlaka ya namna hiyo ni nadra kurudishwa. Kwa hiyo SOLIS inaijenga hali ya kipekee kwa namna ambayo inajimaliza yenyewe. Mamlaka ya dharura yanawezekana, lakini yamefafanuliwa kwa ufinyu, ni ya hadharani, yana muda maalum na tarehe ya kwisha ambayo haiongezwi bila uamuzi mpya wa bunge. Chombo ambacho sehemu yake imechaguliwa kwa bahati nasibu kinakagua kila hatua baadaye, na kila kilichojengwa wakati wa dharura kinawajibika kuvunjwa. Mfumo unaweza kuwa wa haraka bila kujipoteza, kwa sababu kasi ina mwisho uliojulikana

tangu mwanzo. Jinsi ngazi hizi zinavyoonekana kwa undani, sura kuhusu usalama inaeleza.

◆ Mfumo unaobeba hata kwa binadamu wanaoweza kukosea

Kipimo cha uamuzi cha mfumo wa mamlaka si kama unafanya kazi na watu wema, bali kama unabaki wa haki hata na watu wanaoweza kukosea na wenye ubinafsi. Pete imejengwa juu ya dhana hii. Haidai kwamba wenye ofisi wawe na hekima na wasiwe na ubinafsi. Inadai tu kwamba hakuna anayeweza kujikita milele. Duara lisilo na kilele, ambalo vyombo vyake kwa sehemu vinachaguliwa kwa bahati nasibu, vinabadilishana, vinaweza kuondolewa na viko chini ya taarifa wazi, linabaki likiweza kurekebishwa, hata kama baadhi ya watu wanajaribu kulitumia vibaya. Hata hivyo kila mmoja anabaki mwenye kuwajibika: anayeamua anafanya hivyo kwa jina lake, kwa sababu zilizotolewa hadharani na mbele ya mahakama, zinazomfunga kama mtu mwingine yeyote. Kwa hiyo SOLIS haitatui swali la mamlaka kwa matumaini ya watu walio bora zaidi. Inalitatua kwa muundo unaostahimili kishawishi cha kibinadamu cha mamlaka, na hasa hilo ndilo linalotofautisha rasimu imara na ndoto tupu.

Uwanja wa umma, vyombo vya habari na swali la mamlaka ya kufasiri

Pale jamii zinaposambaratika, kabla ya kusambaratika huko kwa kawaida hutangulia upotevu: upotevu wa uhusiano

wa pamoja na uhalisia. Bila uwanja wa umma unaofanya kazi, ulio huru na wakati huohuo wenye kuwajibika, watu hawajui tena wategemee nini. Wasomi wa mamlaka wanaamua masimulizi bila kudhibitiwa, ukweli unageuzwa kuwa silaha, na wananchi wanatumbukia ama katika kutojali ama katika ushabiki mkali. SOLIS inaweka dhidi ya haya mpangilio wa vyombo vya habari ambao si huru tu kwa maana ya kisheria, bali una msingi wa kimaadili, uko wazi, una utofauti na unafikika.

Mpangilio huu umesimama kati ya sura mbili potofu na unaziepuka zote mbili. Katika mifumo ya kiimla, vyombo vya habari vinakuwa zana za kuongoza watu. Katika mifumo inayoendeshwa na faida tu, vinakuwa mashine za kunyonya umakini, zinazotanguliza idadi ya watazamaji kuliko maudhui na mgawanyiko kuliko maelewano, na katika uwanja wa umma wa kidijitali zinazuka ukiritimba wa maoni unaoamua kwa algorithimu kile kinachoonekana. Kwa hiyo SOLIS haina vyombo vya habari vinavyoongozwa na dola wala soko linalofuata tu kuongeza faida hadi kikomo. Mashirika ya habari yanafanya kazi kwa kanuni za kimaadili zinazoweza kukaguliwa. Muundo wa umiliki, mtiririko wa fedha na migongano ya maslahi yao lazima viwekwe wazi, kwa sababu uhuru wa kweli unazuka tu pale ambapo vyombo vya habari viko huru na wakati huohuo vinabeba uwajibikaji.

Hapa linajitokeza swali gumu zaidi la kila jamii iliyo wazi, na SOLIS haliepuki. Uwanja wa umma ulio huru lazima uweze kujilinda dhidi ya upotoshaji wa makusudi na udanganyifu unaodhoofisha uamuzi wa pamoja. Lakini kila mahali panapoweza kuamua kipi kihesabiwe kuwa uongo panakuwa penyewe hatari kubwa zaidi, lango ambalo kupitia kwake unyemelezi wa kiimla umeingia katika historia. Kwa hiyo jibu haliwezi kuwa katika

wizara ya ukweli inayoamua kweli na uongo, bali tu katika utaratibu.

Utaratibu huu unategemea maamuzi kadhaa. Hakuna udhibiti wa dola wa kabla ya kuchapisha. Jibu la kawaida kwa kauli za uongo au zenye madhara ni majibizano, kuweka katika muktadha na kuweka alama, si kufuta. Pale ambapo hata hivyo uingiliaji unafikiriwa, unafuata utaratibu wa pande pinzani: chombo cha ukaguzi ambacho sehemu yake imejazwa kwa bahati nasibu kinaamua, mzigo wa ushahidi uko kwa dai kwamba jambo fulani ni la uongo au la upotoshaji, sababu zinatolewa hadharani, na uamuzi unaweza kukatiwa rufaa. Juu ya yote kuna mpaka usiohamishika: utaratibu huu kamwe usielekezwe dhidi ya ukosoaji wa SOLIS yenyewe, wa taasisi zake au wa wenye ofisi wake. Upinzani wa kisiasa unalindwa kikamilifu. Ni mpaka huu hasa unaozuia ulinzi wa lazima dhidi ya upotoshaji kugeuka zana ya kushikilia mamlaka.

Uwazi hautumiki kwa vyombo vya habari tu, bali vilevile kwa vyombo vya mfumo na kwa uchumi. Maamuzi, mtiririko wa fedha na migongano ya maslahi lazima viweze kuonekana wazi. Daftari za ushawishi ni za lazima na za hadharani, na wananchi wana haki ya kujua nani aliathiri uamuzi, data gani zilikuwa msingi wake na njia mbadala zipi zilichunguzwa. Hatimaye majukwaa ya kidijitali, kama viwanja vikuu vya mazungumzo ya leo, yanachukuliwa kama sehemu ya miundombinu ya kidemokrasia na si jambo la binafsi tu. Algorithimu zake lazima ziwekwe wazi na ziweze kukaguliwa, sauti nyingine lazima zipate nafasi ya haki, na nayo pia yako chini ya mipaka ya utaratibu na ya ulinzi iliyotajwa.

Lakini kinga ya ndani zaidi haiko katika chombo cha kuingilia, bali katika elimu. Umma uliojifunza tangu utotoni kukagua vyanzo, kulinganisha mitazamo na kutambua upotoshaji ndio

ulinzi wenye nguvu zaidi dhidi ya kupotoshwa kwa uwanja wa umma, na unafanya kila chombo cha kuingilia kisihitajike kadiri iwezekanavyo. Kwa hiyo lengo la mpangilio wa vyombo vya habari si udhibiti kamili wa taarifa. Lengo ni jamii iliyopevuka isiyokubali kupotoshwa, inayohukumu kwa umakini na kujiamini, inayoweza kubishana bila kujiangamiza, na kusikiliza bila kujisalimisha.

◆ Walinzi na vyombo vya kupimia

Uangalifu maalum unaelekezwa kwa vipimo ambavyo mfumo unapimia hali yake wenyewe. Ulinzi wa haki za msingi unaweza kufuatiliwa, lakini kila kiashiria kinachogeuka kuwa lengo hupoteza maana yake kadiri muda unavyokwenda: pale ambapo namba inaamua juu ya ustawi wa mfumo, kishawishi kinakua cha kuihudumia namba badala ya jambo lenyewe. Kisha mmomonyoko hautokei kwa shambulio la wazi, bali kimya kimya, huku kipimo kikiendelea kuonyesha afya. SOLIS inakabiliana na hili kwa njia mbili. Vipimo vyenyewe vinabadilishwa, vinaamuliwa na pande pinzani na vinatiliwa shaka kwa makusudi, na kando ya ufuatiliaji unaopimika kunakuja ukaguzi usiotabirika unaobebwa na wananchi, usioweza kujiandaliwa. Hivyo si walinzi tu wanaosimamiwa, bali pia vyombo vya kupimia.

JINSI MFUMO UNAVYOBADILIKA

Ili mfumo unaojifunza uweze kubadilika bila kujipoteza, unahitaji njia iliyopangwa ya kubadilisha kanuni zake wenyewe. SOLIS inatofautisha ngazi mbili kwa ajili ya hilo. Kiini, yaani

misingi mitano, haki za msingi na kinga kuu dhidi ya kutekwa, kimeondolewa katika siasa za kila siku: hakuna bunge wala ofisi inayoweza kukigusa. Ni wananchi wenyewe tu wanaoweza kukigusa, na wao pia kwa vikwazo vikubwa tu: kwa wingi mkubwa, baada ya mashauriano marefu, kwa muda kati ya uamuzi na uthibitisho na kwa kipindi kinachovuka kizazi kimoja. Mengine yote yanakwenda kwa uhuru zaidi, kupitia mabunge na mfumo wa ushiriki wa mashauriano. Hivyo kinaunganishwa kile ambacho kikitenganishwa kinashindwa: unyumbufu ambao bila huo mfumo huganda, na uthabiti ambao bila huo mfumo hujitoa wenyewe.

Haki ya kuondoka

Ukomavu ambao kazi hii inawaamini nao wananchi unajumuisha pia haki ya si tu kuukataa mfumo kutoka ndani, bali kuuacha. Asiyetaka kuishi chini ya misingi mitano halazimishwi kubaki. Haki ya kuondoka yenyewe ni kinga: mfumo ambao mtu anaruhusiwa kuuacha lazima ushawishi kwa kile unachokifanikisha, na si kwa kufunga mlango wa kutokea. Jinsi haki hii inavyopangwa bila kugeuka nyenzo ya kuiangamiza jamii, sura kuhusu mpangilio wa dunia inaeleza.

03

SHERIA NA HAKI

Mzozo kuhusu kelele za karakana iliyo chini ya nyumba ya Mara haukuishia mahakamani. Uliishia kwenye meza ya jikoni, pamoja na msuluhishi kutoka mtaani, mpango wa saa za kazi na mlango ambao seremala aliuzuia sauti. Miaka miwili baadaye Mara mwenyewe aliketi katika jopo la mahakama, akiwa amechaguliwa kwa bahati nasibu kama mpishi aliyekaa kando yake. Mwanamume mmoja alikuwa amechoma ghala, kwa hasira, kwa sababu shirika lake lilimpuuza. Hakufungiwa gerezani. Alishiriki kulijenga upya ghala hilo, kwa mwaka mzima, na akamfahamu mlinzi aliyekaribia kufa usiku ule.

Lfumo haudhihirishi tabia yake kwa wale wanaoufuata, bali kwa wale wanaouvunja. Kwa hiyo namna ya kushughulikia dhuluma si pembeni mwa sheria, bali ni mtihani wake halisi: hapo ndipo inaonekana kama kanuni za jamii bado zinasimama hata zinapokuwa hazipendezi. Katika mifumo mingi iliyopo, watu wanaiona mahakama kama kitu kisichoeleweka na chenye urasimu kupita kiasi, kinachotegemea fedha na ushawishi, na kinachoelekea kwenye adhabu badala ya kurejesha. Kesi zinachukua miaka na mwishowe zinaacha walioshindwa tu. SOLIS hailijibu swali la dhuluma kwa msukumo wa kulipiza kisasi. Inalijibu kwa sheria inayolinda, inayorejesha na inayolinda utu hata wa yule aliyeuvunja.

Muundo pacha wa maadili na sheria

Jamii ina haki kadiri tu sheria yake ilivyo ya haki. Maadili yanaonyesha mwelekeo. Bila taasisi zinazotoa hukumu na kutekeleza sheria, yanabaki nadharia. Kwa hiyo SOLIS inaunganisha maadili na sheria katika muundo pacha uliokwisha wekwa ndani ya pete: mabaraza ya maadili yanakagua kama sheria na maamuzi yenye athari kubwa yanapatana na misingi mitano, na yanasimamisha yale yanayopingana nayo. Mahakama zinatumia kanuni kwa nguvu ya lazima na kwa usawa kwa wote. Upande mmoja unauliza kama sheria ni nzuri, upande mwingine kama inafuatwa, na hakuna unaochukua nafasi ya mwingine. Sheria zipo

ili kuifafanua misingi kwa vitendo. Kamwe zisichukue nafasi yake na kamwe zisiipindishe. Hivyo unazuka mfumo ambao si sahihi kwa umbo tu, bali pia una msingi wa kimaadili, na unaoweka katikati si mamlaka, bali uwiano.

SHERIA AMBAYO KILA MTU ANAIELEWA

Sheria katika SOLIS inafikika. Haipaswi kuwa msimbo wa siri ambao wataalamu tu wanaweza kuufumbua. Kanuni, haki na taratibu kuu zinapatikana kwa lugha iliyo wazi, zinafundishwa shuleni na zinapatikana kidijitali. Anayeingia katika mgogoro anatambua bila kutafuta kwa muda mrefu ana haki zipi, hatua zipi ziko wazi kwake na wapi anaweza kupata msaada. Msaada wa kisheria unahakikishwa, bila kujali mali. Zaidi ya hayo, sheria katika SOLIS iko wazi: hakuna hukumu inayotolewa bila sababu za hadharani, hakuna kesi bila vipimo vinavyoweza kukaguliwa. Anayehukumu anaweka wazi vigezo anavyotumia kuamua, ili wahusika waweze kufuatilia kwa nini jambo liliamuliwa hivyo, hata kama hawapendi matokeo. Kwa sababu imani huzaliwa tu pale ambapo watu wanajua kwamba hawahukumiwi kwa matakwa ya mtu au kwa maslahi yaliyofichwa.

Mipaka ya kulipiza kisasi

Jibu lililo karibu kwa dhuluma ni kulipiza kisasi: anayesababisha madhara naye apate madhara. Ni la zamani na linaeleweka, lakini halifiki mbali vya kutosha. Tendo lililolipiziwa kisasi linabaki limeshatokea, hasara ya mhanga inabaki bila kuponywa, na aliyeadhibiwa, akiongezewa ukali alioupata, anarudi katika hali zilezile ambazo tendo lilitokana nazo. Kwa hiyo mfumo unaopata usalama wake kutoka kwa adhabu tu hauzai utulivu, bali marudio: magereza yaliyofurika, viwango vya juu vya kurudia uhalifu na makundi mazima yanayokwenda na kurudi kati ya uhalifu na kifungo. Kutokana na hili SOLIS inapata kanuni ya busara. Adhabu si lengo, bali ni njia, na inahalalishwa tu kwa kile inachokileta.

Haki ya urejeshaji

Mahali pa kulipiza kisasi panachukuliwa na haki ya urejeshaji. Kipimo chake si mateso yaliyosababishwa, bali mateso yaliyoponywa, na inafuata malengo matatu kwa wakati mmoja. Kwanza, fidia kwa mhanga: pale ambapo madhara yanaweza kurekebishwa, urekebishaji unatangulizwa, na aliyedhurika anapata fidia halisi badala ya hukumu ya kiishara. Pili, kurudi kwa mkosaji: pale ambapo tendo lilitokana na shida, uraibu au ugonjwa, kando ya adhabu kunakuja kuondoa chanzo chake, kwa

sababu anayeacha chanzo bila kukigusa analialika marudio. Tatu, ulinzi wa wengine: kunyimwa uhuru kunabaki njia dhidi ya wale ambao hatari kubwa inatoka kwao. Lakini hata hilo linatumikia usalama na kurudi, si kisasi. Hivyo adhabu inapimwa kwa matokeo yake, si kwa ukali wake.

Anayesababisha madhara hafungiwi tu. Anaingizwa katika mchakato unaomwezesha kuelewa matokeo ya matendo yake na kumshirikisha katika kuyarekebisha. Kijana aliyesababisha uharibifu wa mali habandikwi jina baya, bali anaingizwa katika programu inayomwelewa na kumwacha ashiriki kubeba kazi ya kurekebisha. Shirika linalokiuka viwango vya kiikolojia halitozwi faini tu, bali linachangia kikamilifu katika urejeshaji, pamoja na wataalamu na jumuiya zilizoathirika. Adhabu ya ukandamizaji mara nyingi inapigana na dalili tu. SOLIS inalenga vyanzo, kwa sababu huko ndiko athari ya kudumu ilipo.

KESI YA HAKI NA USAWA MBELE YA SHERIA

Ili sheria isigeuke kuwa matakwa ya mtu, inategemea dhamana za kiutaratibu ambazo haziachii nafasi kwa manufaa yoyote: dhana ya kutokuwa na hatia, mzigo wa ushahidi kwa upande wa mashtaka, na haki ya kujitetea, kusikilizwa na kukaguliwa na chombo huru. Anayeshtakiwa bila haki anapata ulinzi na msaada kamili. Lakini la msingi ni kanuni inayoitenganisha SOLIS na kila mahakama ya kutumikia utawala: sheria ni sawa kwa wote, na inatumika pia kwa vyombo vya pete. Mahakama zinatumia vipimo vilevile kwa Baraza la Wenye

Hekima, mabaraza ya maadili, mabunge na kila mwenye ofisi kama kwa kila mwananchi. Hakuna ofisi wala taasisi iliyo juu ya sheria. Sheria inayowaacha wenye nguvu si sheria tena, bali ni zana.

Hukumu ya wazi kuhusu misingi

Misingi mitano inaunda kiini kisichojadilika cha mfumo. Matumizi yake katika kila kesi si hivyo. Kile ambacho utu unadai pale utu mbili zinapogongana, au kile ambacho uwajibikaji kwa sayari unadai dhidi ya uhuru wa mtu binafsi, kinaamuliwa katika ufasiri, na ufasiri ni mamlaka. Kutokana na hili inafuata kwamba SOLIS haiuachi mikononi mwa duara lililofungwa la wafasiri. Hukumu kuhusu misingi imepangwa kuwa ya wazi na ya pande pinzani. Kesi ngumu zinajadiliwa na wawakilishi wa pande zinazopingana mbele ya jopo la mahakama ambalo sehemu yake imechaguliwa kwa bahati nasibu, kila uamuzi unatolewa sababu hadharani na maoni pinzani yanachapishwa pamoja nao, na mfano wa marejeo unabaki ukiweza kupingwa. Katika maswali ya msingi kabisa, chombo cha wananchi kilichochaguliwa kwa bahati nasibu kinashiriki, ili ufasiri wa kiini ubaki umetia nanga kwa wananchi. Hivyo misingi haiwezi kuhamishwa, lakini usomaji wake bado unaweza kukaguliwa. Hakuna aliye na neno la mwisho juu yake.

Mzozo kati ya wananchi

Si kila dhuluma ni uhalifu. Mingi ni mgogoro. Pale mfumo unapolazimisha kila mzozo kwenda mahakamani mara moja, unawageuza watu kuwa maadui na mahakama kuwa viwanda. Kwa hiyo sheria katika SOLIS ina ngazi. Mwanzoni kuna usuluhishi na mazungumzo, papo hapo, haraka na bila kutegemea mali ya wahusika. Wasuluhishi waliofunzwa wanatambua mivutano mapema na kuandamana na maelewano. Mzozo mtaani kuhusu kelele, takataka au kutoelewana kati ya tamaduni unasuluhishwa kabla haujafikia malalamiko rasmi. Ni pale tu maelewano yanaposhindwa au haki zinapoguswa kimsingi ndipo mahakama inaamua, na kwa maswali yanayohusu mfumo wenyewe, ngazi ya mwisho. Tangu utotoni watoto wanajifunza kuyatamka migogoro, badala ya kuikandamiza au kuimaliza kwa nguvu. Hivyo sheria inabaki inafikika, na mzozo mara nyingi zaidi unaishia katika suluhisho la kudumu kuliko kwa mshindi mmoja na mshindwa mmoja.

Nani anatoa hukumu

Mfumo huu unabebwa na majaji na wasuluhishi wasiopanda vyeo kwa mantiki ya kujijengea taaluma au mamlaka. Wanateuliwa kwa utaratibu wa wazi kwa kuzingatia sifa, wanapitia uchunguzi wa kina wa kitaalamu, kimaadili na kisaikolojia, wanaendelea

kujifunza daima na wanakaguliwa mara kwa mara na mabaraza ya maadili na vyombo ambavyo sehemu yake imechaguliwa kwa bahati nasibu. Uhuru wao unalindwa: hakuna ofisi wala bunge linaloweza kumwondoa jaji kwa sababu ya hukumu. Lakini wao pia hawakai mahali pamoja maisha yao yote. Wanahamia kati ya mahakama na ngazi, uenyekiti wao una muda maalum, na kazi yao inakaguliwa hadharani. Katika majopo ya mahakama wananchi waliochaguliwa kwa bahati nasibu wanashiriki, ili sheria isiwe jambo la tabaka moja, bali ibaki hukumu ya jumuiya. Kwa sababu mfumo wa sheria una nguvu kadiri tu ya uadilifu, uwezo wa kuamua na huruma ya wale wanaoutumia.

Juu ya yote iko kanuni inayoiunganisha sheria na mpangilio wa mamlaka: hakuna aliye juu ya sheria, hakuna mwenye ofisi wala taasisi, hata Baraza la Wenye Hekima wala mabaraza ya maadili. Kwa hiyo sheria si zana ya wenye nguvu, bali ni ngao ya wanyonge. Hakuna haki ya kitabaka ambamo mali inajinunulia uhuru, hakuna taratibu zisizoeleweka bila sababu, na hakuna sheria inayoadhibu tu badala ya kuponya vyanzo.

Mpaka wa kulazimisha

Juu ya yote kuna mpaka ambao hata mwenye hatia anaubakiza. Hakuna adhabu inayoruhusiwa kuugusa utu wa binadamu. Hakuna mateso, hakuna kudhalilisha na hakuna adhabu inayomtenga mtu na jumuiya milele. Kila adhabu ina uwiano, ina muda maalum, inaweza kukaguliwa na inalenga kurudi. Mpaka huu si ruhusa ya upole, bali ni matokeo ya msingi:

utu, usiojua sharti lolote katika msingi wa kwanza, haujui pia sharti la hatia.

Sura

04

Usalama, Ulinzi na Amani

Usiku ule mto ulipopanda, kwenye kila skrini ya jiji kuling’aa ishara ileile: tahadhari iliyoongezwa, imetangazwa saa tano na dakika kumi usiku, imetolewa sababu kwa sentensi tatu, inadumu hadi Jumatano. Mara alisimama na Kikosi cha Maafa kwenye tuta. Jonas, mumewe, pamoja na timu yake walibeba vitanda hadi ghorofa ya juu katika makao ya wazee. Jumatano kina cha maji kilishuka, na ngazi ya tahadhari ikaisha yenyewe bila mtu kulazimika kuimaliza. Mamlaka ambayo usiku ule uliyahitaji yalikuwa yametoweka tena kufikia Alhamisi, na chombo kilichochaguliwa kwa bahati nasibu kilisoma ripoti.

Ujila mfumo hatimaye unasimama juu ya swali ambalo rasimu nyingi hulikwepa: nani anamiliki nguvu ya kulazimisha? Tangu Max Weber, dola ni ile mamlaka inayodai ukiritimba wa matumizi halali ya nguvu. Anayeuongoza ukiritimba huo, polisi, ulinzi na shuruti ya mwisho kabisa, hatimaye anatawala kila kitu kingine, hata kama vyombo vingine vimepangwa kwa uangalifu kiasi gani. Pete inayogawanya mamlaka lakini inaacha nguvu ya kulazimisha bila kugawanywa ingekuwa pambo la nje tu. Kutokana na hili inafuata kanuni ya sura hii: usalama si hali ya kipekee nje ya mfumo, bali ni matumizi yake makali zaidi.

Nani anashika upanga

Kishawishi ni kuunda, kwa jina la usalama, mamlaka iliyo juu ya kanuni: wakati wa dharura, kwa ulinzi wa wote, kwa muda mfupi. Hapo ndipo katika historia karibu kila uhuru umekufa, kwa sababu mamlaka ya dharura yakishakabidhiwa ni nadra kurudishwa. Mamlaka yaliyokusudiwa kuvuka dhoruba yanadumu kuliko dhoruba. SOLIS inapata hitimisho kutokana na hili kwamba hapapaswi kuwepo mahali ambapo nguvu ya kulazimisha inakwepa udhibiti. Jibu la swali la zamani, nani anawalinda walinzi, hata hapa si walinzi wa juu zaidi. Ni lilelile kama kila mahali: muundo ambao ndani yake hakuna anayeweza kujikita.

CHOMBO CHA NGUVU KILICHOFUNGWA PETE

Vijenzi vinne vinaifunga nguvu ya kulazimisha, kama vijenzi vinne vinavyoyafunga mamlaka ya kisiasa. Kwanza, usimamizi wa kiraia kupitia vyombo ambavyo sehemu yake imechaguliwa kwa bahati nasibu: juu ya vyombo vyenye silaha halindi aliye kama wao, bali wananchi, na uongozi wa vikosi vya usalama uko chini ya bunge, si kando yake. Pili, mzunguko wa uamiri na muda maalum wa nyadhifa, ili kuzunguka nguvu ya kulazimisha kusizuke kundi la maslahi la kudumu wala wafuasi wa mtu binafsi. Tatu, kutenganisha amri na utekelezaji pamoja na agizo na ukaguzi: anayeagiza matumizi ya nguvu hapaswi wakati huohuo kuamua juu ya uhalali wake. Nne, uwezekano kamili wa kufuatilia kila operesheni, kila agizo na kila ununuzi. Silaha na vifaa vinanunuliwa kwa taratibu za wazi zenye vitabu vilivyo wazi, bila ushawishi uliofichwa, na hakuna kinachotumikia nguvu ya kulazimisha kinachozuka gizani.

Juu ya vijenzi hivi kuna mpaka usiohamishika: nguvu ya mfumo kamwe isielekezwe ndani dhidi ya upinzani wa kisiasa. Kama vile utaratibu wa kuingilia wa mpangilio wa vyombo vya habari kamwe usigeuke dhidi ya ukosoaji wa SOLIS, chombo cha usalama kamwe kisigeuke dhidi ya wale wanaoupinga mfumo. Mpaka huu unazuia ulinzi wa mfumo kugeuka zana ya kuufanya ugande.

Usalama wa ndani bila dola ya kipolisi

Usalama wa ndani katika SOLIS hautokani kwanza na upelelezi na vitisho, bali na kuondoa vyanzo vya ukosefu wa usalama. Pale ambapo hakuna anayesukumwa katika uhalifu kwa sababu ya shida, kutengwa au kukosa matumaini, uhalifu unapungua kabla doria haijautafuta. Pale ambapo hata hivyo ulinzi unahitajika, kanuni ya njia nyepesi zaidi inatumika: shuruti kidogo iwezekanavyo, nguvu kama jibu la nguvu tu. Vikosi vya usalama ni sehemu ya jumuiya, si jeshi linaloikalia. Wamefunzwa kutuliza mivutano sawa na kuingilia kati, na wanajulikana mahali wanapohudumu. Hapa inatumika uwazi usio linganifu unaopita katika kazi nzima. Uwazi kamili ni kwa mamlaka, kwa kila operesheni, kila agizo, kila njia, wakati maisha ya mtu binafsi yako chini ya ulinzi wa faragha. Hivyo SOLIS inageuza mwelekeo wa upelelezi: si mwananchi anayechunguzwa na chombo kikijificha, bali chombo kinachunguzwa na mwananchi analindwa.

Hali ya kipekee inayojimaliza yenyewe

Hata mfumo usio na kilele lazima uweze kutenda pale dharura isiporuhusu mashauriano. Kwa hiyo SOLIS inaipanga hali ya kipekee mapema, katika mfumo wa ngazi wa hadharani ambao kila mtu anaujua. Katika hali ya kawaida, kanuni za kawaida zinatumika. Tahadhari iliyoongezwa inaruhusu mazoezi, kujaza

akiba na kuimarisha ulinzi wa vituo muhimu. Uhamasishaji wa sehemu unafungua makazi ya kujikinga, unaita akiba ya vikosi na kukusanya nguvu mahali hatari ilipo. Hatimaye uhamasishaji kamili unaruhusu kuhamisha watu, kuelekeza rasilimali upya na kufungua njia za misaada kuvuka mipaka. Kila ngazi imeunganishwa na mamlaka yaliyofafanuliwa wazi, inatangazwa na kutolewa sababu hadharani na ina tarehe ya kwisha. Bila uamuzi mpya wa bunge, inaisha yenyewe.

Kinachotofautisha hali ya kipekee na mamlaka ya kipekee ni wajibu wa kuvunja kilichojengwa. Baada ya kila kupanda kwa hali, kinarudishwa kile ilichohitaji: mamlaka, data zilizokusanywa, vituo, akiba. Chombo ambacho sehemu yake imechaguliwa kwa bahati nasibu kinakagua baadaye kila hatua kama ilikuwa ya lazima na yenye uwiano. Hivyo SOLIS inaweza kutenda ndani ya saa chache bila saa hizo kugeuka miaka. Dharura inapata inachohitaji, na haibakizi chochote.

ULINZI WA NJE BILA MASHAMBULIZI

Nguvu ya kijeshi katika historia daima imekuwa na makali pande mbili. Imetoa ulinzi na kuleta maangamizi, imelinda uthabiti na kuchochea hofu, imetetea mataifa na kuanzisha vita. Katika mifumo ya kizamani, jeshi mara nyingi hutumikia maslahi ya kitaifa, kuonyesha nguvu, kulinda rasilimali na kupata ushawishi, na hivyo kusababisha vita vya uchokozi, mashindano ya silaha na ukandamizaji wa ndani. Kwa hiyo kuelekea nje SOLIS inatumia tofauti ambayo kila kitu kinaitegemea: kushambulia

kumekatazwa, kujilinda ni halali. SOLIS haijijengi kwa nguvu na haimtiishi mtu yeyote. Hata hivyo haiwajibiki kujiacha iangamizwe kwa jina la uvumilivu. Jamii iliyojenga kitu cha haki inaruhusiwa kukilinda, bila yenyewe kugeuka mshambulizi.

Mafundisho ya kijeshi ni ya kujilinda tu. Ulinzi unawalinda watu dhidi ya mashambulizi, unalinda miundombinu muhimu, data na huduma, na unahifadhi mifumo ya ikolojia na rasilimali. Shambulio dhidi ya gridi ya umeme linazuiwa kwa ulinzi wa mtandao, bila SOLIS yenyewe kupandisha hali. Mfumo umepangwa kwa ngazi, anga ya mtandao na ya taarifa, anga na anga za juu, nchi kavu na bahari pamoja na ulinzi wa raia, ambazo nguvu zake hufanya kazi kwa uratibu. Unabebwa na akiba ya vikosi inayofunzwa kwa moduli na katika maisha ya kila siku inaendelea na kazi zake. Hakuna misheni za kushambulia, hakuna mashine inayopigana vita kwa uamuzi wake yenyewe, na hakuna silaha ambayo uamuzi wa mwisho juu ya uhai hauko mikononi mwa binadamu. Akili bandia inaruhusiwa kutambua na kupanga vitisho, lakini haipaswi kufanya uamuzi wowote wa kuua bila ruhusa ya binadamu. Uongozi wa kijeshi daima uko chini ya udhibiti wa kiraia, na hivyo, kama kila mamlaka katika SOLIS, chini ya usimamizi wa pete na wa sheria.

Kuelekea nje, SOLIS inatafuta uwiano wa tahadhari: mifumo ya pamoja ya tahadhari ya mapema, udhibiti wa silaha, itifaki za dharura kati ya mifumo na miungano na wale wanaoshiriki kanuni zake, ili jamii inayojifunga isisimame peke yake. Uwezo wa kujilinda upo, wa kutosha kuzuia, na umefungwa ili usigeuke wenyewe kuwa tishio. Hivyo SOLIS inautoa ulinzi katika mantiki ya kushambulia na kuonyesha nguvu: hakuna mashindano ya silaha, hakuna vita vya uchokozi, hakuna matumizi ya nguvu dhidi ya watu wake wenyewe, bali ulinzi wa binadamu na sayari.

ULINZI WA DUNIA NA ULINZI WA RAIA

Si kila hatari inavaa sare. Matetemeko ya ardhi, mafuriko, magonjwa ya mlipuko, ajali za kiufundi, dhoruba za jua zinazotishia gridi na magimba ya angani yaliyo katika njia ya kugongana yanawapiga watu kwa nguvu zaidi kuliko maadui wengi, na hayaulizi mipaka. Kwa hiyo SOLIS inaunganisha miundo ya ulinzi na majukumu ya kiraia kuwa ulinzi wa Dunia. Vikosi maalum, Kikosi cha Maafa, vimefunzwa kuwa wepesi sana wa kusonga na kukabiliana na majanga ya asili, magonjwa ya mlipuko, ajali za kiufundi na vitisho kutoka angani. Baada ya tetemeko la ardhi, vinasaidia kuhamisha watu, vinatoa umeme wa dharura na kuhakikisha huduma za afya. Kimondo kilichogunduliwa mapema kinazuiwa, wakati ulinzi wa raia unaandaa uhamisho.

Hapa ulinzi wa raia umejengwa kwa ugatuzi, kama kila kitu katika mfumo huu kinachopaswa kubeba wakati wa hatari: akiba zilizotawanywa, makazi ya kujikinga, nishati ya dharura, mawasiliano yaliyolindwa mara kadhaa, na watu waliofunzwa badala ya kuamuliwa kila kitu. Pale ambapo hatari inaugusa ubinadamu wote, ulinzi wa Dunia unakuwa sehemu ya ule ulinzi wa sayari ambao sura kuhusu mpangilio wa dunia inauzungumzia. Unabebwa kwa pamoja na wenyewe pia umefungwa pete, ili ulinzi dhidi ya mwisho kamwe usigeuke kisingizio cha kuinuka kwa mamlaka moja.

Amani kama kazi tendaji

Lakini kinga ya ndani zaidi si chombo, bali ni kutokuwepo kwa sababu za vurugu. Amani katika SOLIS si mapumziko kati ya migogoro, bali ni kazi endelevu: kutuliza mivutano mapema, kuondoa dhuluma kabla hazijageuka vurugu, kukuza maelewano kuvuka mipaka, diplomasia isiyosubiri mgogoro ndipo ianze. Kile ambacho jamii inawekeza katika kinga, elimu na haki haihitaji kukiwekeza katika silaha. Hivyo SOLIS inajilinda kwa ufanisi zaidi si kwa kupiga kwa nguvu zaidi, bali kwa kuondoa baruti ambayo vurugu huzuka kutoka kwake. Nguvu katika mfumo huu ina maana ya kujizuia, si uchokozi.

05

Uchumi na Rasilimali

Nyumba ya Mara haikugharimu chochote. Ilikuwa sehemu ya kitako, kama maji, mkate na safari ya kwenda kazini. Mtumbwi uligharimu pointi za thamani, miezi mitatu ya mchango wake, na aliweka akiba kwa ajili yake, kama mtu anavyoweka akiba kwa kitu anachokitaka kweli. Katika shirika, bajeti ilikuwa wazi: shirika lilihitaji pembejeo gani, liliwawekea washiriki wake kiasi gani, kiasi gani kilienda kwenye akiba na kiasi gani kwenye mfuko wa mkoa. Hakuna aliyetajirika kwa hilo. Lakini hakuna aliyewahi kuogopa mwisho wa mwezi.

Jila mfumo wa jamii, uwe unalitamka au la, unajibu maswali matatu ya kiuchumi: nini ni mali ya nani? Thamani inazaliwa vipi, na nani anaipata? Na nani anaamua kitakachojengwa kesho? Mifumo iliyofanya kila kitu kingine sawasawa imeshindwa kwenye maswali haya matatu. SOLIS haiyajibu kwa mojawapo ya mapishi ya zamani. Inayajibu kwa mfumo usiolifuta soko wala usiliachilia huru, bali unaliwekea mipaka: huduma ya msingi kama haki, bidhaa za hiari kupitia chombo cha thamani kisichoweza kugeuka kuwa mamlaka, na mtaji unaobaki katika mikono mingi.

Mali na rasilimali za pamoja

Mali ni miongoni mwa dhana zenye nguvu zaidi na wakati huohuo zenye mabishano zaidi katika historia ya binadamu. Imejenga na kuangamiza jamii, imezaa uvumbuzi na kuchochea vita, imewezesha uhuru na kuhalalisha ukandamizaji. Ubepari mara nyingi huiona mali kama uhuru wenyewe: mwenye mali ana mamlaka, usalama na uwezo wa kuunda. Ujamaa mara nyingi umeifanya mali kuwa ya pamoja, kwa dhana kwamba mali binafsi huchochea ukosefu wa usawa na kuiangamiza jumuiya, na mara nyingi umeishia katika ugumu wa kiurasimu, kukosa msukumo na ufisadi katika utawala. SOLIS haibadilishani kimoja kwa kingine. Inatafuta uwiano mpya unaotumia nguvu za kanuni zote mbili na

kuepuka udhaifu wao: mali binafsi inabaki isiyoguswa, misingi ya asili ya uhai inashughulikiwa kama rasilimali za pamoja.

Mali binafsi inalindwa katika SOLIS kwa sababu ni sehemu ya kujiamulia. Nyumba yako mwenyewe, nguo zako, zana zako, akiba kwa ajili ya mradi wako mwenyewe, vitabu, vitu vya kumbukumbu na zaidi ya yote kila ulichokiumba mwenyewe ni mali ya mtu binafsi. Anaweza kukimiliki, kukiunda, kukikabidhi na kukirithisha. Mali kwa maana hii inakuza ubunifu, utambulisho na usalama. Msanii anabaki na haki kamili juu ya kazi zake, na familia inabaki na haki ya kuishi katika nyumba iliyoijenga na kuikabidhi kwa watoto wake. Unaruhusiwa kuwa tajiri wa mawazo, wa sanaa, wa miradi na wa hazina binafsi. Huruhusiwi tu kutajirika kwa kuwanyang'anya wengine hewa ya kupumua, maji ya kunywa na ardhi ya kuishi.

Kwa sababu ni tofauti na misingi mikuu ya uhai: maji, ardhi, hewa, vyanzo vya nishati na malighafi. Hivi haviwezi kuwa mali binafsi ya mtu yeyote, kwa sababu hakuna aliyeviumba, kwa sababu ni sharti la kuishi kwa wote na kwa sababu kuvitumia vibaya kunapiga jamii, mifumo ya ikolojia na vizazi vizima, si watu wachache tu. Kwa hiyo katika SOLIS shirika haliwezi kununua chemchemi ya maji na kuwazuia watu kuifikia. Hakuna mwekezaji anayeweza kununua ardhi ili aiache bila kutumika kwa ajili ya kubahatisha bei, huku watu wakikosa makazi. Hakuna anayeweza kuishughulikia hewa kana kwamba ni bidhaa.

Rasilimali hizi za pamoja zinasimamiwa kwa pamoja, na, kwa kufuata mpangilio wa mamlaka, kupitia mabunge na ofisi za kila ngazi, zikishauriwa na wataalamu na kukaguliwa na mabaraza ya maadili. Si mali ya dola, kwa sababu mfumo huu haujui dola iliyo juu ya watu. Matumizi yake yanapangwa kwa namna ambayo hakuna anayeachwa na njaa au anayenyonywa, na vizazi

vijavyo pia vinabaki na uwezo wa kuzifikia. Kwa hili kuna majukwaa ya wazi yanayoonyesha kiasi gani cha maji, nishati au ardhi kinatumika wapi. Kwa hili kuna mipaka ya uchukuaji inayoamua kiasi gani kinaweza kuchukuliwa bila kuudhuru mfumo, adhabu dhidi ya kujenga ukiritimba na masoko ya magendo, na programu zinazokuza matumizi ya uangalifu. Hivyo SOLIS inaondoa uchaguzi potofu kati ya mamlaka binafsi yasiyo na mipaka yanayoangamiza jumuiya na udhibiti kamili wa pamoja unaomkaba mtu binafsi. Inatoa uhuru pale ambapo unakuza ubunifu, uvumbuzi na utambulisho, na usimamizi wa pamoja pale ambapo kuishi na udumifu viko hatarini. Kutokana na hili unazuka uwiano, na kutokana na hili inazuka imani. Mtu binafsi anajua kwamba ana nafasi yake na usalama wake, na wakati huohuo anajua kwamba misingi ya uhai itabaki wazi pia kwa watoto wake.

Huduma ya msingi na pointi za thamani

Kwa karne nyingi fedha imekuwa zana kuu ya binadamu. Imewezesha biashara na kusababisha migogoro, imechochea uvumbuzi na kutumbukiza jamii katika umaskini, imeahidi uhuru na kuzaa utegemezi. Katika ubepari fedha mara nyingi hugeuka kipimo cha kila kitu: aliye nayo anaweza kununua ushawishi, kujipatia usalama na kushiriki kuamua kanuni. Ujamaa mara nyingi umeikandamiza fedha au kuidhibiti kwa ukali na hivyo kuzalisha ugumu wa kiurasimu, uhaba na masoko ya magendo. SOLIS haiibadilishi fedha tu kwa chombo kipya

cha kubadilishana. Inaunda mpangilio wa pande mbili wenye utengano ulio wazi kati ya huduma ya msingi na bidhaa za hiari.

◆ Huduma ya msingi ni haki, si malipo

Kila mtu katika SOLIS ana haki iliyohakikishwa juu ya misingi ya uhai: makazi, nishati, chakula, afya, elimu na usafiri wa msingi. Hivi si bidhaa za soko. Havinunuliwi, bali vinatolewa. Mabunge ya ngazi mbalimbali yanapanga uwezo unaohitajika kwa ajili yake, nyumba, vituo vya maji, shule, kliniki, usafiri, na mashirika yanayovitoa yanabebwa na fungu la jumuiya ambalo litazungumzwa hivi punde. Hakuna anayepaswa kamwe kulipia huduma ya msingi. Hivyo kijana mtu mzima anapata bila kutoa chochote haki ya nyumba ya msingi, na familia inapata vyakula vya msingi kama haki, si kwa malipo. Huduma ya msingi ni kitako, si anasa: rahisi, ya kuaminika na sawa kwa wote. Hivyo sakafu imelindwa, ambayo chini yake hakuna mtu anayeweza kuanguka, bila kujali historia yake ya ajira.

Kitako kina thamani sawa kila mahali, lakini si sawa kila mahali. Nyumba mbili za msingi hazifanani kamwe, moja iko kando ya bustani, nyingine kando ya barabara. Pale ambapo bidhaa za huduma ya msingi zinatofautiana, kanuni ndiyo inayoamua na si kujuana: kwanza mahitaji, yaani ukubwa wa kaya na ukaribu wa kazi, shule na huduma ya uuguzi, kisha mpangilio wa kujiandikisha, na pale ambapo wengi wana haki sawa, bahati nasibu. Muda wa kusubiri ni wa hadharani. Ukiongezeka, ni agizo kwa ofisi kujenga na kwa ufuatiliaji wa haki za msingi kutoa taarifa. Anayetaka zaidi ya kitako, nyumba kubwa zaidi au mahali bora zaidi, anabadilishana kwa pointi za thamani, kwa sababu hapo ndipo bidhaa ya hiari inapoanzia.

◆ POINTI ZA THAMANI KWA BIDHAA ZA HIARI

Kwa kila kitu kinachozidi huduma ya msingi, nyumba kubwa zaidi, safari, ala ya muziki, zana kwa ajili ya mradi wako mwenyewe, pointi za thamani zinatumika. Zimefungwa kwa mtu binafsi na hazina riba. Zinazuka tu kutokana na mchango halisi, kutokana na kazi, uuguzi, malezi, uvumbuzi na huduma ya kujitolea, zikipimwa kwa saa, ujuzi na mahitaji ya jumuiya. Haziwezi kulimbikizwa wala kufanyiwa biashara ya kubahatisha, na thamani yake linganishi inaakisi manufaa ya kijamii, udumifu na uhaba. Mhandisi anapata pointi za thamani kwa kazi kwenye kituo cha nishati, muuguzi kwa kuwahudumia watu kila siku, msanii kwa kazi yake, baba kwa miaka ambayo analea watoto wake. La msingi ni kile kinachotofautisha chombo kama hiki na fedha: hakiwezi kugeuka mtaji unaojizalisha wenyewe na kutafsirika kuwa mamlaka. Pointi ya thamani ni mto, si ziwa.

◆ JINSI BEI ZINAVYOZALIWA BILA MPANGO WA KATI

Hapa ndipo lilipo swali gumu zaidi la kila mfumo wa kiuchumi unaolirudisha soko nyuma, na SOLIS haliepuki. Bei ni taarifa. Sokoni inazaliwa kutokana na maamuzi mengi yasiyo na idadi yaliyotawanyika na inaonyesha kipi ni haba na kipi kinahitajika. Mfumo unaolifuta soko unakabiliwa na swali la jinsi utakavyoamua thamani ya vitu bila ishara hii, na historia imeonyesha kwamba hakuna mamlaka ya kati inayoweza kukokotoa kile ambacho soko linakokotoa. SOLIS haidai ujuzi huu wa kila kitu. Hailibadilishi soko kwa mpango wa kati, bali inaliwekea soko mipaka.

Kwa bidhaa za hiari, bei linganishi za pointi za thamani haziamriwi kutoka juu. Zinazaliwa kutokana na ishara

zilizotawanyika, katika matabaka matatu. Tabaka la kwanza ni ishara zenyewe: wauzaji na wanunuzi wanatangaza ugavi na mahitaji, na bei linganishi zinasogea pamoja na uhaba halisi na mahitaji halisi. Hivyo kazi ya kutoa taarifa ya bei, ambayo upangaji mtupu huipoteza, inahifadhiwa. Tabaka la pili ni mipaka thabiti. Gharama za kiikolojia lazima ziingie katika kila bei, ili safari ya ndege kuvuka mabara igharimu pointi nyingi kuliko safari ya treni, na bidhaa yenye madhara igharimu zaidi kuliko mbadala wa uangalifu. Wakati huohuo hakuna anayeweza kulibana soko au kujenga ukiritimba, na kila bidhaa inabeba karatasi ya wazi ya bidhaa inayoonyesha malighafi, nishati, mzigo kwa mazingira na asili yake. Tabaka la tatu ni mrejesho. Mfumo mzima uko wazi na unaweza kukaguliwa. Pale ambapo ishara zinasababisha matokeo yasiyo ya haki au yasiyodumu, mzunguko wa marekebisho unaingilia kati, unaounganisha data na upimaji: ufuatiliaji wa kudumu wa uhaba na mzigo wa kiikolojia upande mmoja, na ukaguzi wa mabaraza ya maadili upande mwingine. Kinachorekebishwa ni mipaka, si bei moja moja kwa amri.

Suluhisho hili ni makadirio, si hesabu kamilifu, na linajitambulisha hivyo. Linakubali kiasi fulani cha kutokuwa wazi katika mgawanyo, kwa sababu hiyo ndiyo gharama ya kuepuka mikwamo yote miwili: upangaji unaojua kila kitu, ambao hauwezekani, na soko lililoachiliwa huru, ambalo linakuwa dhalimu. Umbo la pointi ya thamani linahakikisha kwamba hata pale ambapo bei inabaki si wazi, kutokana nayo hakuwezi kuzuka nyenzo ya kulimbikiza na ya mamlaka, kwa sababu pointi hailimbikiziki, haibahatishiki na imefungwa kwa mchango halisi.

◆ KUWEKA AKIBA BILA KUGEUKA MAMLAKA

Kwamba pointi ya thamani hailimbikiziki kunaelekezwa dhidi ya utawala wa matajiri wachache, si dhidi ya kujiandaa. Kati ya ulimbikizaji unaotafsirika kuwa mamlaka juu ya wengine na kuweka akiba kwa kiasi kwa ajili ya mradi wako mwenyewe kuna tofauti ambayo mfumo unaiheshimu. Kwa hiyo pointi za thamani zinabaki zikipatikana kwa vipindi vinavyofaa kwa malengo binafsi, kwa nyumba, safari, karakana, mwaka wa kuanza upya. Kikomo chake na kwisha kwake vinaanza kutumika tu nje ya kizingiti ambapo akiba ingegeuka nyenzo juu ya maisha ya wengine. Kizingiti hichohicho kinatumika mwishoni mwa maisha. Pointi za thamani anazoacha mtu zinakwenda kwa jamaa zake hadi kufikia kizingiti hicho, na zaidi ya hapo kwenye fungu la jumuiya. Hivyo chombo hiki kinazuia kugeuka mamlaka, bila kumnyang'anya mtu binafsi uwezo wa kupanga, na bila nasaba za kitajiri kujengeka kwa vizazi.

◆ FUNGU LA JUMUIYA

Mfumo usio na fedha unabeba shule zake, kliniki zake na vituo vyake vya maji kutoka wapi? Kutoka kwa mto uleule unaobeba kila kitu kingine. Kila uwekaji wa pointi za thamani unapeleka fungu kwenye mifuko ya jumuiya ya ngazi mbalimbali: fungu la msingi lisilobadilika kwa kila mchango na fungu linaloongezeka juu ya kizingiti fulani. Anayepata mengi anachangia zaidi kwa asilimia. Hii si adhabu. Ni kutambua kwamba kila pato linategemea jumuiya, miundombinu yake, elimu yake, afya yake na amani yake. Kutoka kwa fungu hili la jumuiya mashirika ya huduma ya msingi yanabebwa, pensheni ya msingi inalishwa, mifuko inajazwa na ofisi zinaendeshwa. Linachukua

nafasi ya kodi, na linatofautiana nayo katika mambo mawili. Ni rahisi, kwa sababu linazaliwa chanzoni na hakuna anayehitaji kulitangaza, kulikwepa au kulikusanya. Na linaonekana, kwa sababu chombo cha ukaguzi kinaweka wazi kila fungu linakwenda wapi. Anayechangia anaona mchango wake unageuka kuwa nini.

◆ POINTI ZINATOKA WAPI NA ZIKO NGAPI

Hivyo linabaki swali ambalo kila mfumo wenye chombo chake cha thamani lazima ulijibu: nani anaunda pointi, na nani anaamua ziko ngapi? Uwekaji kwenye akaunti ya mtu katika SOLIS una vyanzo viwili vinavyowezekana. Ama shirika linazilipa kutoka kwa kile lililopata kwa bidhaa zake za hiari. Hapo pointi inabadilisha mmiliki tu, na hakuna kitu kipya kinachozuka. Ama mfuko wa jumuiya unazilipa: kwa kazi katika huduma ya msingi, kwa uuguzi, malezi na kujitolea, kwa utumishi wa waliochaguliwa kwa bahati nasibu, kwa miradi ya mifuko. Ni hapa tu ambapo pointi mpya zinazuka, na zinazuka tu kwa malipo ya mchango uliosajiliwa, kamwe bila chochote, kamwe kwa mkopo na kamwe kwa riba. Benki ya jumuiya inayoziunda yenyewe imefungwa pete: sehemu yake imechaguliwa kwa bahati nasibu, muundo wake hubadilika na inachunguzwa na chombo cha ukaguzi. Hakuna chombo kinachoweza kujiundia pointi chenyewe.

Kiasi cha pointi zinazozunguka lazima kilingane na kile kinachoweza kuzalishwa cha bidhaa za hiari. Zikiwa nyingi mno, bei zote zinapanda kwa wakati mmoja, si za vitu adimu tu. Zikiwa chache mno, bidhaa zinabaki bila kununuliwa, ingawa watu wanazihitaji. Yote mawili yanaweza kusomwa kwenye namba ya hadharani, kiwango cha jumla cha bei za bidhaa za hiari, ambacho chombo cha ukaguzi kinachapisha mfululizo. Kiasi kinadhibitiwa

kwa skrubu tatu za kurekebishia, zote zikiwa wazi: thamani ya msingi inayoletwa na saa moja ya mchango, ukubwa wa fungu la jumuiya na kizingiti ambacho juu yake pointi huisha. Bunge la nchi linaziweka, likishauriwa na Baraza la Wenye Hekima na kukaguliwa na mabaraza ya maadili, na linaruhusiwa kuzibadilisha polepole tu na ndani ya wigo uliowekwa, ili hakuna anayekuwa maskini zaidi usiku mmoja. Kinachoisha nje ya kizingiti na kile ambacho nyongeza ya kiikolojia inaongeza kwenye bidhaa zenye madhara kinapunguza kasi chenyewe, bila mtu kulazimika kuingilia. Hivyo kiasi cha pointi si elimu ya siri. Ni namba ya hadharani ambayo mabadiliko yake lazima yatolewe sababu.

◆ KIUNGO NA NJE

SOLIS haiishi peke yake na kwa hiyo inahitaji njia zilizopangwa za kuvuka kwenda ulimwengu wa sarafu za kawaida. Soko la mpakani la kubadilishana linaruhusu kubadilisha pointi za thamani na fedha za kigeni. Lakini ili sifa ya ndani ya pointi ya thamani, kutolimbikizwa na kutobahatishwa, isivunjwe kutoka nje, mpaka huu ni utando unaodhibitiwa na si lango lililo wazi kwa walanguzi wa tofauti za bei. Ubadilishaji wa mtu binafsi una kikomo. Unakidhi mahitaji halali ya nje kama safari au uagizaji, lakini hauruhusu kufyonza pointi kwenda katika mali ya kigeni. Utokaji wa kiwango kikubwa, ambao ungegeuza pointi za thamani kuwa mtaji wa nje na kuingiza tena mamlaka kutoka huko, unaonekana na umewekewa kikomo. Kwa upande mwingine ni vilevile. Anayehamia kutoka mfumo mwingine analeta haki zake, lakini si mamlaka yake, kwa sababu mali ya kigeni inaweza kubadilishwa kuwa pointi za thamani kwa kiasi kilekile kama kwa mtu mwingine yeyote tu, na vinginevyo inabaki ilivyo: nje. Mfuko

wa kinga unashikilia kiwango cha ubadilishaji katika wigo thabiti na unalinda dhidi ya mishtuko ya nje na ubahatishaji, na minyororo ya ugavi ambayo maisha yanaitegemea inalindwa ndani au kupitia washirika kadhaa, ili hakuna anayeweza kuuua mfumo kwa njaa kutoka nje. Shirika linalouza teknolojia nje linapata pointi za thamani zinazoweza kubadilishwa kwenye soko la mpakani ndani ya kanuni hizi. Maana ya mpaka ni hasa kwamba mpangilio wa ndani ubaki umelindwa dhidi ya njia ya kuzunguka kupitia fedha za kigeni. Utando unaruhusu thamani kupita kwa mahitaji halisi na unaziba mvujo ambao kupitia kwake mtu angeweza kukwepa kanuni ya kutolimbikiza.

◆ UWAZI NA USALAMA

Uhamishaji wote unapitia benki za jumuiya, zinazotumikia ulipaji salama, uwazi na udhibiti dhidi ya matumizi mabaya, na si faida. Data zinahifadhiwa kwenye miundombinu isiyoweza kughushiwa. Akaunti kwa nje zina majina bandia, kuziunganisha na mtu kunawezekana tu kwa amri ya mahakama, na jamii inaona takwimu za jumla, si maisha ya mtu binafsi. Mgawo mkubwa uko chini ya kanuni ya macho manne, mifumo ya kula njama na huduma za kujifanya inatambuliwa na kuchapishwa, na anayefichua matumizi mabaya analindwa. Kwa njia hii mfumo wa kiuchumi unaondoa utegemezi kwa fedha na wakati huohuo unabakiza manufaa ya masoko yaliyopangwa. Hakuna anayepaswa kuogopa kutoweza kukidhi mahitaji yake ya msingi. Hakuna anayeweza kujenga ukiritimba juu ya hewa, maji au chakula. Hakuna uvumbuzi unaoshindwa tena kwa kukosa mtaji. Haki za kuishi na pointi za thamani za kuunda maisha, humo ndimo kulimo uwiano, imani na uthabiti wa mfumo huu.

Mashirika, mtaji na ubunifu

Mashirika bila mamlaka ya mtaji

Makampuni bado yapo katika SOLIS, kwa sababu ni vichocheo vya uchangamfu, ujuzi na utaalamu. Kazi hii inayaita mashirika, kwa sababu yanaendesha kitu na hayamiliki kitu. Shirika ni jumuiya ya watu wanaozalisha kitu au kutoa huduma pamoja. Lina akaunti ya shirika ya pointi za thamani, ambayo kupitia kwayo linapokea kile linachotoa kwa bidhaa za hiari na kulipa kile linachohitaji kwa pembejeo. Kutoka kwa kinachobaki, linalipa michango ya wanachama wake. Kinachobaki zaidi ya hapo linaweza kukishikilia kama akiba kwa ajili ya kubadilisha vifaa na kwa ajili ya hatari, hadi kikomo kinachopimwa kwa mahitaji yake. Kinachozidi hata hicho kinakwenda kwa wanachama na kwenye fungu la jumuiya. Kwa hiyo shirika linaweza kufanya kazi vizuri na kukua kutokana na ujuzi wake, lakini haliwezi kugeuka utajiri unaonunua mashirika mengine, wala mamlaka yanayoandika kanuni. Kile linachohitaji kwa uwekezaji na kisichoweza kulipwa kutoka kwa akiba yake, linakipata kutoka kwa mifuko. Hakuna soko la mtaji.

Watu walio ndani ya shirika ni washiriki, si bidhaa. Wanashiriki kuamua juu ya uongozi na kanuni za kazi yao, na uongozi ni wadhifa wa muda kama mwingine wowote. Mafanikio ya shirika hayapimwi tu kwa kile kinachobaki mwishoni, bali pia kwa uthabiti wake, mchango wake kwa jumuiya, mizania yake ya kiikolojia na uwajibikaji wake, na mfumo wa tathmini wa hadharani na ulio wazi unaifanya mihimili hii ionekane. Shirika linalowalipa

wanachama wake kwa haki, linalotumia malighafi za uangalifu na kuiimarisha jumuiya ya mahali hapo linatathminiwa juu zaidi kuliko lile linalobana gharama tu, na linapata kwa urahisi zaidi kile linachohitaji kutoka kwa mifuko. Lengo ni uchumi unaounda thamani halisi, badala ya kuhamisha namba: kwa watu wanaofanya kazi ndani yake, kwa jumuiya unazozihudumia, kwa maumbile unayoyatumia na kwa mustakabali unaoshiriki kuuunda. Si suala la kuongeza ukuaji wenyewe hadi kikomo. Ni suala la kuviacha vitu sahihi vikue: afya, elimu, ubunifu, udumifu na haki.

◆ Ugawaji wa mtaji kwa mtandao

Hapa linajificha swali la mamlaka ambalo hakuna mfumo wa kiuchumi unaopaswa kulipita. Pointi ya thamani ni mzunguko mtupu. Inatiririka, lakini hailimbikizwi. Hivyo ulimbikizaji kama chanzo cha nguvu binafsi kupita kiasi umezuiwa, lakini haujatoweka. Umehama. Miradi mikubwa inahitaji rasilimali kubwa, na uamuzi wa mradi upi unazipata ndio uamuzi wa kiuchumi wenye matokeo makubwa zaidi kuliko yote. Sasa uko kwa mifuko, inayolishwa kutoka kwa fungu la jumuiya na kutoka kwa marejesho ya miradi iliyofanikiwa. Ili hapa kusizuke kilele kipya, ugawaji wa mtaji hauwekwi mkononi mmoja, bali unasukwa kama mtandao: mifuko mingi kando kwa kando, ya kimkoa, ya kitaalamu na inayoongozwa na wananchi, kila mmoja umejengwa kwa mpangilio wa mamlaka, sehemu yake imechaguliwa kwa bahati nasibu, muundo wake hubadilika na unawajibika. La msingi ni wingi wa njia. Anayetaka kutimiza wazo anaweza kuiendea mifuko kadhaa iliyo huru, ili “hapana” moja kamwe isiwe “hapana” ya mfumo mzima. Ni “hapana” ya mlango mmoja tu. Sehemu isiyobadilika ya rasilimali inahifadhiwa kwa ajili ya kile

kinachotofautiana, kinachopinga mwafaka unaotawala. Hivyo nguvu inayojenga mustakabali inabaki imetawanyika na haigeuki kiti cha enzi.

◆ Ubunifu bila kizuizi cha mtaji

Utafiti na maendeleo havipaswi kushindwa kwa sababu ya mtaji. Mifuko inatoa miundombinu, malighafi, muda wa maabara na timu. Juhudi binafsi zinalipwa kwa pointi za thamani, na mawazo na uvumbuzi vinabaki wazi kwa wote baada ya muda unaofaa, huku mvumbuzi akipata kutambuliwa na pato la pointi za thamani kutokana na manufaa yaliyothibitishwa. Mwanasayansi anayebuni mbinu mpya ya kuchakata taka anapata rasilimali kutoka kwa mfuko, timu yake inabebwa, na yeye mwenyewe anatambuliwa kwa mchango wake, bila uvumbuzi kufungiwa nyuma ya hataza inayowanyima umma kuufikia. Miradi inapita katika hatua za wazi, ambapo inajithibitisha au inaishia. Kinachoshindwa kinashindwa mapema na kwa mafunzo, badala ya kuchelewa na kwa gharama kubwa.

KAZI NA MCHANGO

Katika mifumo mingi ya leo, kazi imefungamana sana na hofu: hofu ya kutopata kipato cha kutosha, ya kutohitajika, ya kuachwa nyuma au ya kuugua, kuchoka kabisa na hivyo kukosa thamani. Tumejenga jamii ambamo kazi kwanza kabisa ni njia ya kuishi. Matokeo yake ni watu wanaobaki katika kazi wasizozipenda, ubunifu unaokabwa chini ya taabu ya kila siku, na

uvumbuzi unaobaki bila kutumika kwa sababu kwa muda mfupi hauleti faida. SOLIS inaielewa kazi kwa namna nyingine: si kama shuruti ya kuishi, bali kama kielelezo cha ubunifu, mchango na maana.

Kwa sababu misingi ya uhai imehakikishwa katika SOLIS, hakuna anayepaswa kufanya kazi ili aweze kuishi. Hilo halisababishi kwamba hakuna tena anayefanya kazi. Linasababisha kinyume chake. Watu wanajitoa kwa sababu wanaona maana ndani yake, wanataka kuchangia na kujiendeleza, na kwa sababu kila kinachozidi kitako kinazuka kutokana na mchango. Mama kijana anafundisha kwa muda wa nusu kwa sababu anafurahia kurithisha maarifa, si kwa hofu ya kupoteza kinga yake. Mhandisi mzee anafanya kazi kwenye kituo cha nishati kwa sababu anataka kufanya jambo lenye maana, si kwa wasiwasi wa kodi ya nyumba. Asiyechangia chochote hapotezi huduma ya msingi, kwa sababu imefungwa kwa utu na si kwa utendaji. Lakini anaishi juu ya kitako na si juu zaidi yake, na jumuiya inayoufanya mchango uonekane haihitaji shuruti ili kuutarajia.

Hivyo linabaki swali ambalo kila mfumo usiotumia shida kama shuruti lazima ulijibu: nani anafanya kazi ambayo hakuna anayeipenda? Kwanza mashine. Kazi za kujirudia pamoja na kazi za hatari, nzito na za kuchosha zinafanywa kiotomatiki, ili watu waweze kuzingatia kile ambacho mashine haziwezi: ubunifu, huruma, busara, kutatua matatizo tata, kazi za kijamii na za kihisia. Na pale ambapo binadamu hata hivyo lazima aifanye, pointi ya thamani inasema. Kazi mahali penye upungufu, usiku, katika baridi, na uchafu au hatari inaleta pointi nyingi zaidi kwa saa, kwa sababu mahitaji ya jumuiya ni mojawapo ya vipengele ambavyo mchango unapimwa navyo. Kile ambacho leo kinadharauliwa kwa ujira mdogo kabisa kwa sababu maskini zaidi

hulazimika kukifanya, katika SOLIS kinalipwa sana, kwa sababu wote wanakihitaji. Ili uendeshaji wa kiotomatiki usiwafanye watu wasihitajike, mifuko inabeba mafunzo zaidi, mafunzo mapya na kukuza vipaji, na ubunifu uko wazi kwa wote, si kwa mashirika makubwa tu. Mwanafunzi mwenye wazo la kifungashio kisicho na plastiki anapata nafasi katika kituo cha ubunifu, bila kutegemea wazazi matajiri au wafadhili.

Katika uchumi ambamo mashine na akili bandia zinabeba sehemu inayozidi kukua ya kazi ya lazima, swali la zamani linaulizwa upya: binadamu anafanya kazi kwa ajili ya nini, na maisha yaliyofanikiwa yanapimwa kwa kipi? SOLIS inautenganisha mchango na shuruti. Kile ambacho uendeshaji wa kiotomatiki unapunguza kwa taabu, unakirudisha kwa muda, kwa uuguzi, elimu, uumbaji na jumuiya. Na kipimo cha mafanikio kinahama. Aliyefanikiwa si tajiri zaidi, bali ni yule anayeunda kitu cha kudumu kwa ajili ya jumuiya. Utu wa kazi hautegemei pato lake, bali maana yake.

Haki katika mgawanyo

Karibu kila mjadala wa kisiasa unazungumzia haki, lakini kila mmoja anaielewa tofauti: wengine usawa kamili, wengine uhuru kamili, wengine tena uwiano wa haki. Katika SOLIS, haki katika mgawanyo haimaanishi kwamba kila mtu anapata kitu kilekile kabisa. Inamaanisha mambo matatu: kwamba kila mtu ana vya kutosha kwa maisha yenye utu, salama na yenye utoshelevu, kwamba anayejitoa kwa namna ya pekee anaruhusiwa kufurahia

zaidi, maadamu haishi kwa gharama ya wengine, na kwamba ukosefu wa usawa uliokithiri unaoigawa jamii hauzuki kabisa. Njia hii inatokana na utambuzi wa pande mbili. Usawa wa kupindukia mara nyingi hukaba utendaji na uvumbuzi. Ukosefu wa usawa wa kupindukia hutia sumu jamii, huharibu imani na hulisha vurugu.

Msingi ni kwamba hakuna anayepaswa kuogopa kwa ajili ya kuishi tu. Upatikanaji wa chakula, maji safi, huduma za afya, makazi salama, elimu na ushiriki umehakikishwa, kama haki ya msingi na si kama sadaka. Mama anayelea peke yake hahitaji kuhangaika kama ataweza kuwalisha na kuwatunza watoto wake, na mzee haangukii katika utupu. Hili ni sharti la kila uhuru mwingine, kwa sababu anayepigania kuishi hawezi kufikiri kwa uhuru, kuwa mbunifu na kujiendeleza.

Juu ya msingi huu, SOLIS inatambua kwamba watu wanatofautiana kwa vipaji, msukumo na uwezo wa kufanya kazi. Anayechangia sana, anayebeba uwajibikaji au anayesukuma uvumbuzi mbele anaruhusiwa pia kufurahia zaidi: nyumba kubwa zaidi, safari ya mbali zaidi, rasilimali zaidi kwa mradi wake, kutambuliwa zaidi. La msingi tu ni kwamba hili halitegemei unyonyaji. Mtu anaruhusiwa kuwa na ukwasi kwa sababu ameunda kitu, si kwa sababu amewakandamiza au kuwadanganya wengine. Kwa hiyo wanaotuzwa ni mwanasayansi mwenye uvumbuzi wa kitabibu, shirika linalounda kazi ya haki na bidhaa za kudumu, na msanii anayeutajirisha utamaduni. Hawatuzwi mlanguzi anayetengeneza fedha kutoka kwa fedha bila kuunda thamani, shirika linalowatwika umma madhara yake, na wasomi wanaojifafanua kwa mamlaka na kujitenga tu. Katika SOLIS tofauti hii si mwito wa kimaadili, bali imejengwa ndani ya chombo cha thamani chenyewe. Pale pasipo na riba wala ubahatishaji, hakuwezi kutengenezwa fedha kutoka kwa fedha.

Ili mikithiri isizuke kabisa, mfumo hauhitaji ugawaji upya baadaye, kwa sababu taratibu zake za kusawazisha zinafanya kazi chanzoni. Fungu la jumuiya linamfanya anayepata zaidi achangie zaidi kwa asilimia. Kizingiti cha ulimbikizaji kinazuia akiba kugeuka mamlaka. Kanuni ya urithi inazuia ukosefu wa usawa kurithishwa kwa vizazi. Rasilimali zilizokusanywa hazipotei katika mifuko isiyoonekana. Zinawekezwa kwa namna inayoonekana na inayoweza kukaguliwa katika elimu, afya, uvumbuzi na jumuiya. Zawadi za ubunifu zinampa anayeleta mawazo yenye manufaa ya muda mrefu si kutambuliwa tu, bali pia rasilimali za kuyatimiza. Hivyo mfumo unaunganisha usalama ambao watu wanauhitaji ili waishi bila hofu na uchangamfu ambao jamii zinauhitaji ili zisonge mbele. Si suala la kuufanya ustawi kuwa kitu kiovu. Ni suala la kuuunganisha na uwajibikaji na kuzuia umaskini uliokithiri, kwa sababu unailemaza jamii nzima, si walioathirika tu. Pale ambapo watu wanauona mfumo kuwa wa haki, inazuka imani, na imani ni gundi ambayo bila hiyo uchumi, siasa na jumuiya husambaratika.

KINGA YA UZEENI

Namna ya kushughulikia uzee inaonyesha kama jamii inawathamini watu wake au inawatupa. Katika mifumo mingi iliyopo, kinga ya uzeeni imejaa hofu: hofu ya kutokuwa na vya kutosha uzeeni, ya kuishia katika umaskini licha ya kufanya kazi maisha yote, au ya kuwa mzigo kwa jumuiya. Mifumo ya kizamani ya pensheni iko chini ya shinikizo la mabadiliko ya kidemografia,

ufadhili usio na uhakika na mafanikio ya maisha yasiyotambuliwa kwa haki. Kinyume chake, SOLIS inahakikisha utu uzeeni kama haki na si kama sadaka. Hakuna anayeshuka chini ya kiwango cha utu kilichowekwa, aliyechangia anapata zaidi kwa namna inayoweza kufuatiliwa, na mfumo unabaki thabiti hata katika mabadiliko ya kidemografia.

Kinga hii inasimama juu ya nguzo tatu. Ya kwanza ni pensheni ya msingi: haki za makazi, nishati, afya na chakula zinatumika uzeeni kama katika kipindi kingine chochote cha maisha na zinamhakikishia kila mtu maisha yenye utu bila kujali historia yake ya ajira. Ya pili ni pointi za limbikizo. Si fedha ya pili, bali ni kumbukumbu ya mafanikio ya maisha. Kila mwaka wa kazi, uuguzi, malezi na kujitolea unawekwa kama pointi za limbikizo kwa kuzingatia saa, ujuzi na mahitaji, na kutokana na jumla yake uzeeni kunapimwa mapato ya kudumu ya pointi za thamani, yanayobebwa na fungu la jumuiya la vijana. Ya tatu ni mfuko wa uzalishaji, mfuko wa pamoja uliotawanywa kwa upana unaowekeza katika mashirika, miundombinu na vituo vya nishati, na ambao mapato yake, yanayotokana na matumizi halisi ya hivyo na si kwa riba, yanawafikia wazee kama pointi za thamani. Kwa sababu kinga hivyo kamwe haitegemei chanzo kimoja tu, inabeba hata pale chanzo kimoja kinapodhoofika.

La msingi ni kwamba mafanikio ya maisha yanahesabika kwa kila sura. Kuwauguza jamaa na kulea watoto kunahesabiwa kikamilifu, kama mchango wenye thamani na si kama pengo katika wasifu. Mama anayewekeza miaka katika malezi anakusanya pointi sawa na mtu aliyekuwa na ajira. Kipengele cha ujuzi na cha upungufu kinatambua kazi zinazohitajika hasa, wakati kikomo kwa kila mwaka kinalinda dhidi ya kujinyonya. Kipengele cha udumifu kinasawazisha kwa upole mabadiliko ya

kidemografia, badala ya kushtukiza vizazi vizima, na mfuko wa uzalishaji umetawanywa kwa upana na umepangwa kwenda kinyume na mizunguko ya uchumi.

Zaidi ya hayo, mfumo huu una unyumbufu na utu. Kuingia uzeeni kwa hatua, kwa mfano kati ya miaka 62 na 70, pamoja na kipengele cha haki, kunaruhusu njia za kibinafsi. Anayetaka kuchangia kwa muda mrefu zaidi anatambuliwa kwa hilo, na anayelazimika kuondoka mapema haanguki shimoni. Uwezo wa kufanya kazi ukipungua, uwekaji wa kudhaniwa unalinda, na waliofiwa wanalindwa kupitia uhamishaji wa hisa za mfuko. Hata mpito kutoka mfumo uliopo umeundwa kwa haki. Haki za pensheni zilizopatikana zinabadilishwa kuwa pointi za limbikizo, kipindi kirefu ambamo mifumo yote miwili inakwenda sambamba kinahakikisha mabadiliko laini, na vizazi vya wazee vinapata viwango vya chini vilivyohakikishwa. Hivyo SOLIS inaiondolea hofu uzee: hakuna umaskini uzeeni licha ya kazi ya maisha yote, hakuna adhabu kwa uuguzi na malezi, hakuna kuporomoka kwa sababu ya mizani mibovu ya kidemografia.

UCHUMI WA MZUNGUKO NA NISHATI

Uchumi wa kawaida unafuata mdundo wa uharibifu: kuchukua, kutumia, kutupa. Malighafi zinachimbwa, zinageuzwa kuwa bidhaa, zinatumiwa na mwishowe zinatupwa kama taka. Mfumo huu wa mstari mmoja umeacha ardhi zilizochoka, bahari zilizochafuliwa, madampo yenye sumu na mifumo ya ikolojia iliyoharibiwa, na umeharakisha mabadiliko ya tabianchi. SOLIS

inavunjana na mantiki hii. Kanuni ambazo kwazo uchumi wake unazunguka kwa duara zinahusika hapa. Mipaka ya sayari na uponyaji wa ulimwengu hai ambao kanuni hizo zinatumikia, sura inayofuata inaifafanua.

Katika uchumi wa mzunguko rasilimali hazimalizwi. Zinazunguka. Bidhaa ni za kudumu, zinaweza kurekebishwa, zina moduli na zinaweza kuchakatwa upya, na kuchakaa kwa makusudi kumekatazwa. Kifaa kina moduli sanifu, ili betri ikidhoofika ibadilishwe hiyo tu na si kifaa kizima, na mwishoni mwa maisha yake vipande vyake vinarudi katika mzunguko. Mabaki yanatumika kama pembejeo za michakato mingine, na mashirika yameunganishwa kwa namna ambayo mabaki ya moja yanakuwa malighafi za jingine. Kanuni hizi hazisimami kando ya bei, bali ziko ndani yake. Kwa sababu gharama za kiikolojia zinaingia katika kila bei ya pointi za thamani na kila bidhaa inabeba karatasi yake ya bidhaa, cha uangalifu ni rahisi kuliko chenye madhara, na mzunguko ndio mpangilio wa msingi wa uchumi, si hali ya kipekee. Nishati inayoendesha haya yote inatoka katika vyanzo visivyoila sayari. Mpangilio wake, uliogatuliwa na wenye ustahimilivu, unaelezwa katika sura kuhusu sayari. Hivyo SOLIS inavunjana na fikra kwamba uchumi ni mchezo wa jumla sifuri, ambamo maumbile yanapoteza kile ambacho uchumi unapata.

USHIRIKIANO WA KIUCHUMI WA KIMATAIFA

Tunaishi katika dunia iliyounganishwa na uchumi. Hakuna nchi wala eneo linalosimama peke yake tena. Malighafi,

bidhaa, data na mawazo vinatiririka kuvuka mipaka, na hilo linaweza kuwa baraka au laana. Hadi sasa laana inatawala: biashara huria inayoongeza faida hadi kikomo lakini inaangamiza jumuiya, minyororo ya ugavi inayotegemea unyonyaji na uharibifu wa mazingira, na michezo ya mamlaka ya kijiopolitiki ambamo uchumi unatumiwa vibaya kama nyenzo ya shinikizo. SOLIS nayo inaufikiria uchumi kwa upana wa dunia. Lakini inaufikiria kama mtandao wa ushirikiano unaowanufaisha wote na si wenye nguvu zaidi tu, na si kama uvamizi wa uporaji.

Mahusiano ya kibiashara yanategemea haki, udumifu na heshima. Mikataba si michezo ya mamlaka kati ya majitu, bali ni makubaliano juu ya kanuni za kimaadili zilizo wazi: malipo ya haki, uwajibikaji wa kiikolojia, kuheshimu upekee wa kitamaduni na ushirikiano wa muda mrefu badala ya unyakuzi wa muda mfupi. Kwa hiyo shirika kutoka eneo tajiri haliwezi tu kuvuta malighafi rahisi kutoka eneo maskini zaidi bila kuzifidia jumuiya za mahali hapo na kufuata viwango vya kiikolojia. Mikataba lazima iweke wazi jinsi uwekezaji unavyofanyika mahali hapo, viwango vipi vinatumika na jinsi pande zote mbili zinavyonufaika. Maeneo dhaifu zaidi yanaimarishwa badala ya kushikiliwa katika utegemezi. Mahali pa msaada unaoimarisha utegemezi panachukuliwa na uhamishaji wa teknolojia na maarifa, ufadhili wa haki wa miundombinu unaojenga ustahimilivu wa mahali hapo, na ushirikiano wa usawa ambamo sauti za mahali hapo zinashiriki kuamua. Hivyo eneo linaendeleza mifumo yake ya nishati endelevu kwa msaada wa mitandao ya dunia, lakini bila mikataba ya kukaba inayolitumbukiza katika madeni ya milele.

Ili hili lifanikiwe, SOLIS inategemea taratibu halisi. Majukwaa ya wazi ya biashara yanaifanya mikataba na matokeo yaonekane na yanaweka wazi migongano ya maslahi. Mabaraza ya maadili

kwa masuala ya kiuchumi hayashauri tu, bali yanakagua miradi na mikataba mikubwa. Mifuko ya pamoja ya ubunifu, ambayo wote wanachangia kulingana na nguvu zao za kiuchumi, inashiriki matokeo yake na wote. Jinsi dunia ya mifumo mingi inavyoshikamana kama kitu kizima bila mtawala kuzuka juu yake, sura kuhusu mpangilio wa dunia inafafanua. Hapa kanuni inatosha: uchumi wa dunia uliounganishwa ambamo ushirikiano una nguvu kuliko ushindani, ambamo kanuni zinatumika kwa wote na si kwa wanyonge tu, na ambamo uvumbuzi unaeleweka kama hazina ya pamoja. Dunia imefungamana mno na iko hatarini mno kuweza kuendeleza mifumo ya zamani.

06

SAYARI, IKOLOJIA NA UREJESHAJI

Mto ambao Mara alifanya kazi kando yake ulikuwa ukinuka mafuta alipokuwa mtoto. Shirika lake lilikuwa limeurudisha katika mkondo wake wa zamani ndani ya miaka ishirini, kona kwa kona, na samaki aina ya salmoni wa kwanza waliporudi, jiji lilifanya sherehe. Katika kila mradi kando ya kingo, mwakilishi mlezi aliketi mezani, akizungumza kwa niaba ya mto na kwa niaba ya wale watakaourithi baada ya miaka mia moja. Hakukubali kila mara. Wakati mwingine alikuwa sahihi.

Ila kitu ambacho kazi hii inachora, pete, sheria, uchumi, elimu, kimesimama juu ya sharti ambalo hakuna wingi unaoweza kulipitisha na hakuna bunge linaloweza kulifuta: sayari iliyo hai. Juu ya Dunia iliyoangamizwa, swali la mfumo bora haliulizwi tena. Kwa hiyo uwajibikaji kwa sayari si mmoja wa misingi mitano miongoni mwa mingine. Ndio ule ambao bila huo mingine minne isingekuwa na mahali tena. Sura hii inakusanya kile kinachotokana nao.

Mipaka ya sayari

Mahali pa kuanzia ni utambuzi unaotangulia siasa, kwa sababu unatokana na fizikia: sayari ina mipaka. Sayansi imeiita mipaka ya ustahimilivu wa sayari, uthabiti wa tabianchi, utofauti wa uhai, usafi wa maji, hewa na ardhi, na nje ya mipaka hii mfumo unaobeba uhai wote unaporomoka. Tumechosha ardhi, tumevua bahari kupita kiasi, tumekata misitu na kusukuma gesi joto angani kana kwamba hakuna kesho. Spishi zinakufa kwa kasi inayokaribia mawimbi makubwa ya kutoweka katika historia ya Dunia. Tunajua hili, tumejua kwa miongo kadhaa, na tunatenda kana kwamba tuna muda usio na mwisho. Kutokana na hili inafuata kwamba SOLIS inaishughulikia mipaka kama ilivyo: kama ukuta ambao ndani yake kila shughuli ya uchumi na kila uhuru vina nafasi yake. Gharama za kiikolojia lazima ziingie katika kila bei, ili chenye madhara kiwe ghali kuliko cha uangalifu. Mipaka ya uchukuaji

haiachiwi soko, bali inawekwa na mabunge na kusimamiwa na chombo cha ukaguzi. Kile kilichokwisha tambuliwa kuwa mpaka wa kuishi hakiwezi kufutwa tena na kipindi chochote cha neema ya kiuchumi.

UREJESHAJI BADALA YA KUHIFADHI TU

Pale ambapo tayari mengi mno yameangamizwa, ulinzi hautoshi tena. Kwa hiyo SOLIS inapita zaidi ya kuhifadhi na kuelekea kurejesha: si kudhuru kidogo tu, bali kuponya kikamilifu. Misitu haihifadhiwi tu, bali inarudishwa. Ardhi haitunzwi tu, bali inajengwa. Mito haichafuliwi kidogo tu, bali inarudishwa katika mikondo yake ya zamani na katika uhai wake. Mbinu zinazoondoa kaboni angani na kuirudisha ardhini na misituni ni sehemu ya uponyaji huu, lakini si mbadala wake. Zinasimama kando ya kuepuka uchafuzi, si mahali pake. Hivyo kipimo cha mafanikio kinahama kutoka madhara madogo zaidi kwenda kwenye uponaji mkubwa zaidi. Kizazi kinachoirudishia sayari zaidi ya kinachochukua kinageuza mwelekeo ambao ubinadamu kwa muda mrefu umeushughulikia ulimwengu wake hai.

Mzunguko uliofungwa

Maumbile hayajui taka. Kile ambacho kiumbe kimoja kinatoa ni chakula cha kingine. SOLIS inaifanya kanuni hii kuwa umbo la msingi la uchumi, na mpangilio wa kiuchumi umeonyesha jinsi ilivyojengwa ndani ya bei na ndani ya kanuni za bidhaa. Mahali pa mstari ulionyooka kutoka kuchukua kupitia kutumia hadi taka panachukuliwa na mzunguko uliofungwa. Malighafi zinatumika kwa muda mrefu iwezekanavyo, zinatumika tena na kuchakatwa kwa ubora wa juu, kurekebisha kunatangulia kubadilisha, kutumia tena kunatangulia kumaliza, na viwanda vizima vimeunganishwa kwa namna ambayo mabaki ya kimoja yanakuwa malighafi ya kingine. Ganda la kifaa kilichochakaa halichomwi, bali linafunguliwa, linasafishwa na kugeuzwa kuwa bidhaa mpya. Hili linapita zaidi ya kuchakata. Ni rasimu iliyopangwa tangu mwanzo kwa ajili ya mzunguko, na inawabadilisha pia watu wanaoishi ndani yake: anayerekebisha badala ya kutupa anajenga tena uhusiano na vitu.

Lakini duara hili halizunguki tu kujizunguka lenyewe. Linashikilia malighafi katika mtiririko na wakati huohuo linapandisha maarifa na ustawi juu. Mzunguko katika malighafi, maendeleo katika fikra: hiyo ndiyo spirali ambamo ustaarabu unaweza kudumu bila kujila wenyewe.

Haki ya Ulimwengu Hai

SOLIS inapanua duara la kujali zaidi ya binadamu. Mfumo wa ikolojia, mto, msitu si mali na malighafi tu. Vina uzito wake wenyewe unaohesabika katika maamuzi. Wanyama ni viumbe wenye hisia ambao mfumo huu unawaepushia mateso pale unapoweza, na ufugaji unaowageuza kuwa malighafi tu hauna nafasi ndani yake. Pale ambapo miradi yenye athari kubwa inaugusa ulimwengu hai, unapata sauti kupitia wawakilishi walezi walioteuliwa, wanaotetea maslahi yake mbele ya mabunge, mabaraza ya maadili na mahakama, kama mlezi anavyotetea maslahi ya mtu asiyeweza kujisemea. Na kwa sababu sayari ni mali pia ya vizazi vijavyo, kila uchukuaji uko chini ya sharti kwamba watakaokuja baadaye bado wataikuta ikikalika. Kutokana na hili inafuata kwamba mabaraza ya maadili yanakagua miradi waziwazi kwa dai hili la pande mbili: kwa ulimwengu hai uliopo na kwa watu wanaokuja. Maadili yanayowafikiria binadamu tu ni madogo mno.

Kilimo na Chakula

Hakuna kinachomfunga binadamu kwa karibu zaidi na sayari kuliko kile anachokula. Kwa hiyo kilimo katika SOLIS kinafanya kazi pamoja na maumbile badala ya kuyapinga. Ardhi inajengwa badala ya kuchoshwa, kwa kubadilisha mazao, kujenga mboji na mifumo ya kilimo mseto cha miti, misitu inasimamiwa

kwa namna ambayo utofauti wake unabaki, na samaki wanavuliwa kwa kiasi tu ambacho kinawaacha thabiti kwa muda mrefu. Ufugaji wa kiwanda, unaozalisha mateso, unameza ardhi na kuilemea tabianchi, unaondolewa. Wanyama wanaofugwa wanafugwa kama inavyostahili viumbe wenye hisia. Chakula wakati huohuo ni sehemu ya huduma ya msingi. Vyakula vya msingi ni haki, na kwa sababu gharama za kiikolojia ziko katika kila bei, chakula cha mahali hapo, cha msimu na cha uangalifu ndicho uchaguzi wa wazi hata kwa bidhaa za hiari, si anasa ya bei ghali. Hivyo kula kunaanza kwa heshima: kwa maumbile, kwa wanyama na kwa mwili wako mwenyewe.

Nishati na mustakabali wa mbali

Msingi wa kimwili wa ustaarabu wa kudumu ni nishati isiyoila sayari. Kwa hiyo SOLIS inategemea mifumo ya nishati jadidifu, iliyogatuliwa na yenye ustahimilivu: jua, upepo, maji na joto la ardhi, vikiunganishwa na hifadhi na gridi za kisasa zinazosawazisha mabadiliko. Kupitia mifuko inawekeza katika kile kinachoweza kupeleka mbali zaidi, kuanzia muunganiko wa nyuklia hadi hifadhi ambazo leo bado hazipo, bila kujenga sasa juu ya ahadi. Nishati za visukuku zinaondolewa kabisa. Na nishati haizalishwi tu kwa namna nyingine, bali pia inatumika kidogo. Bidhaa inayodumu maisha yote, jiji ambalo njia zake ni fupi, gridi isiyopoteza chochote, vinaokoa zaidi kuliko kituo chochote kinachoweza kuzalisha.

Kwamba ugavi umetawanywa hakuna sababu za kiikolojia tu. Ugavi uliotawanywa unastahimili hitilafu ambazo zingeuangusha ugavi wa kati. Sehemu moja ikiharibika, nyingine zinabeba, na hakuna fundo moja linaloshika ugavi wa jamii mkononi. Hivyo ulazima wa kiikolojia unakutana na mantiki ya kazi nzima: hakuna ukiritimba juu ya rasilimali ya kati, bali mtandao wenye nguvu kwa sababu ya kutawanyika kwake. Juu ya msingi huu, sayari inayopona na nishati isiyoila, mustakabali wa mbali ambao kazi hii inauzungumzia unawezekana kwa mara ya kwanza. Hapa hatuiokoi “Dunia”. Dunia ingeweza bila sisi. Tunajiokoa wenyewe.

07

ELIMU NA MAARIFA

Akiwa na miaka thelathini na tisa, Mara alikuwa ameanza tena kujifunza: elimu ya udongo, kwa sababu mto haukuweza kueleweka bila udongo. Hakuna aliyeuliza kwa nini alifanya hivyo akiwa na miaka thelathini na tisa. Kozi haikugharimu chochote, shirika lilimpa muda, na mwishowe katika wasifu wake wa ujuzi haikuandikwa alama yoyote, bali kile alichoweza kukifanya sasa. Binti yake Ida, mwenye miaka kumi na sita, mwaka huohuo aliketi katika darasa lililokuwa likijifunza kuhoji kila mamlaka. Hata mfumo aliokuwa akiishi ndani yake. Hata kitabu hiki.

Sikiria dunia ambamo hakuna mtoto atakayelazimika tena kusema: siruhusiwi kujifunza. Mimi ni maskini mno. Mimi ni mjinga mno. Mimi ni mzee mno. Mimi ni tofauti mno. Katika dunia hii elimu si anasa, si biashara wala si zana ya mamlaka. Ni haki ya msingi ya binadamu, isiyoweza kukosekana kama maji, chakula na usalama. Hiyo ndiyo dunia ambayo sura hii inaieleza, na wakati huohuo ndipo mahali ambapo inaamuliwa kama mfumo unaunda raia watiifu au watu wanaoweza kuukagua.

ELIMU KAMA HAKI NA MSINGI

Katika SOLIS elimu ni haki ya msingi, na uamuzi huu unatokana na utambuzi kwamba elimu ni zaidi sana ya kupitisha maarifa. Ni upatikanaji wa taarifa, uwezo wa kutafakari, nafasi ya kustawi na ufunguo wa kujiamulia, ushiriki na utu. Bila elimu binadamu anabaki tegemezi na dhaifu, umaskini unajizalisha kutoka kizazi hadi kizazi na ukosefu wa usawa unarithishwa. Anayeilinda elimu anazilinda pamoja nayo haki nyingine zote. Anayeikataa anawanyang'anya watu msingi wa uhuru wao.

Upatikanaji ni huru na bila vikwazo. Kila mtu ana haki ya elimu, tena tangu kuzaliwa, kwa sababu elimu haianzi shuleni, bali katika familia na katika jumuiya, na haiishi kwa cheti, bali inaandamana na maisha yote. Mama mjamzito anapata ushauri na vifaa vya kujifunzia. Kijana mwenye ulemavu anapata mifumo ya kujifunzia inayokuza nguvu zake na kufidia vikwazo vyake. Mzee

anaweza bila gharama kujiendeleza katika lugha, teknolojia na mada mpya.

Kwa sababu si kila mtu anajifunza kwa namna moja, mfumo wa elimu unaweza kubadilika. Unazingatia njia tofauti za kujifunza, unaheshimu utofauti wa kitamaduni na hauoni ulemavu kama upungufu, bali kama aina mbalimbali za uzoefu wa kibinadamu. Majukwaa ya kidijitali, nafasi za kujifunzia za pamoja na msaada wa kitaalamu vinahakikisha kwamba maudhui yanaandaliwa kwa unyumbufu na kukatwa kulingana na mahitaji maalum. Vikwazo bandia vinaondoka. Hakuna gharama zinazoifanya elimu kuwa ya wenye uwezo tu, hakuna vizuizi vya udahili vinavyofanya nafasi kutegemea asili na kujuana, na hakuna ubaguzi unaowatenga walio wachache kwa utaratibu. Msichana mwenye kipaji kikubwa kutoka kaya maskini halazimiki kujiingiza katika madeni ili asome chuo. Mfanyakazi anayetaka kuelekea njia mpya akiwa na miaka hamsini hazuiwi na urasimu. Mkimbizi anapata mara moja nafasi ya kujifunza lugha na kusoma, badala ya miaka ya kusubiri kwenye foleni.

Haya yanabebwa na miundombinu ya elimu inayobebwa na jumuiya, ya shule, maktaba, vituo vya kujifunzia na majukwaa ya kidijitali, kwa sababu elimu inahesabiwa kuwa faida ya pamoja na si bidhaa. Ni sehemu ya huduma ya msingi ambayo ni haki ya kila mtu. Maudhui yake yana msingi wa kisayansi, yametafakariwa kimaadili na yameandaliwa kwa utofauti. Hivyo tangu mwanzo umechorwa mpaka ambao sura hii inaurudia: hakuna kujaza itikadi, hakuna propaganda na hakuna kulazimisha maoni “sahihi”.

KUJIFUNZA MAISHA YOTE

Katika jamii nyingi za leo, kujifunza kumepangwa kama kipindi kimoja cha maisha kilichofungwa: kwanza shule, kisha mafunzo ya kazi, baadaye maisha ya ajira, na hapo binadamu anahesabiwa kuwa amekamilika. Katika dunia inayobadilika haraka, fikra hii ni hatari, kwa sababu kusimama tuli ni kurudi nyuma, na maarifa ya jana hayatoshi kutatua matatizo ya kesho. SOLIS inaanzia kwenye dhana kwamba kujifunza hakuishi kamwe. Si kwa sababu binadamu anapaswa kujiboresha bila kupumzika, bali kwa sababu kujifunza ni sehemu ya kuwa binadamu, kielelezo cha udadisi, ukuaji na kuungana.

Kwa hiyo kila mtu maisha yake yote ana upatikanaji wa wigo mpana wa nafasi za kujifunza, za taasisi rasmi na pia za mifumo isiyo rasmi na njia za kujiongoza mwenyewe. Fundi anayetaka akiwa na miaka arobaini kujiendeleza katika usanifu majengo endelevu anapata kozi zilizo wazi na washauri. Mtu anayerudi baada ya miaka kadhaa anapata programu zinazomrudisha kwenye hali ya sasa. Msichana mwenye shauku adimu anafanya kazi mapema pamoja na watafiti. Hapa kujifunza si aibu wala alama ya hadhi, bali ni sehemu ya kawaida ya maisha. Hakuna anayechekwa kwa sababu bado anajifunza uzeeni, na hakuna anayetengwa kwa sababu kujifunza kwake kunaenda kwa njia isiyo rasmi.

Ili hili liwezekane, ulimwengu wa kazi lazima ukuze kujifunza badala ya kukuadhibu. Katika kazi nyingi za leo, mafunzo zaidi ni mzigo binafsi bila muda na bila njia. Katika SOLIS mashirika yanawajibika kuwezesha elimu endelevu, saa za kazi zimepangwa ili vipindi vya kujifunza viwe na nafasi, na nafasi na

njia mpya zinazuka kupitia maendeleo ya maisha yote badala ya cheti kimoja cha mara moja. Muuguzi mwenye uzoefu anayetaka kuhamia roboti anasaidiwa katika hilo na si kuzuiwa. Vipindi vya kujifunza vina kinga, kwa sababu huduma ya msingi haitegemei ajira ya malipo, ili hakuna anayelazimika kuingia madeni kwa ajili ya elimu. Mahali pa cheti kimoja kinachoamua juu ya mtu maisha yake yote panachukuliwa na wasifu unaokua wa kile anachoweza. Miradi, uzoefu, michango kwa jumuiya na mitihani rasmi vinahesabika sawa, na hakuna mlango unaofungwa milele kwa sababu mtihani ulishindwa akiwa na miaka kumi na saba. Hivyo inazuka jamii inayobaki na udadisi katika kila umri na pamoja inakuwa na busara zaidi na uwezo zaidi wa kubadilika.

UPATIKANAJI WA MAARIFA NA UWAZI

Katika zama za taarifa, maarifa ni zaidi ya mamlaka. Ni msingi wa kuishi, uvumbuzi na uhuru. Lakini katika mifumo mingi ya leo hayako huru, bali yamefichwa nyuma ya kuta za malipo, yamegandishwa katika hataza, yamelimbikizwa katika ukiritimba wa data na kutumiwa kama zana na serikali na makampuni makubwa. SOLIS inayashughulikia maarifa kama rasilimali ya pamoja, si kwa mapenzi ya ndoto, bali kwa ulazima, kwa sababu jamii inayoshiriki maarifa ina ustahimilivu zaidi, ubunifu zaidi na haki zaidi.

Kwa hiyo SOLIS inaendesha mifumo ya maarifa iliyo wazi, ya lugha nyingi na isiyo na vikwazo, inayowezesha kufikia matokeo ya kisayansi, maendeleo ya kiufundi, vyanzo vya kihistoria na kazi

za kitamaduni, ikiongezewa vituo vya maarifa vya mahali hapo ili hata watu wasio na miundombinu ya kidijitali waweze kuyafikia. Hivyo jumuiya ya kijiji inaweza kufikia kiwango kilekile cha maarifa ya kitabibu kama maabara ya utafiti, na kijana anapata vifaa vya kufundishia vya vyuo vikuu bora zaidi. Kile ambacho jumuiya imebeba ni mali ya jumuiya. Tafiti, data na mbinu za utafiti uliofadhiliwa kwa pamoja ziko wazi kwa wote kuona, jambo linalozidisha mara nyingi nguvu ya uvumbuzi, linaloepuka kazi zinazorudiwa bure na linalojenga imani.

Uvumbuzi wa mtu binafsi unabaki unalindwa, lakini si kwa gharama ya umma. Kama mpangilio wa kiuchumi unavyoamua, anayevumbua anapata kutambuliwa na pato kutokana na manufaa ya uvumbuzi wake, huku uvumbuzi wenyewe ukiwa wazi kwa wote baada ya muda unaofaa. Katika nyanja kama tiba, teknolojia ya mazingira na huduma ya msingi, umma unatangulizwa tangu mwanzo. Shirika linalobuni dawa linatambuliwa kwa hilo, lakini katika mgogoro wa afya dawa hiyo iko wazi kwa wote wanaoihitaji. Hivyo maarifa hayageuki bidhaa, bali yanabaki nguvu ya uhai iliyo wazi kwa wote, mfano wa uwazi ule ambao SOLIS inaudai pia kutoka kwa taasisi zake yenyewe.

UBUNIFU NA FIKRA TUNDUIZI

Katika mifumo mingi ya elimu ya leo, ujumbe uliofichika ni kwamba mtu apokee kilichotolewa na akirudie kwa usahihi. Kinachotuzwa ni kufuata mkondo, si kutofautiana. Katika dunia inayozidi kuwa tata, hili halitoshi. Jamii inahitaji watu wanaoona

njia mpya, wanaohoji mifumo ya zamani na wanaotazama matatizo kutoka pembe zisizo za kawaida. Kwa hiyo SOLIS haielewi elimu kama ghala la maarifa, bali kama nafasi ya kufikiri na kuchunguza, ambamo suala si nini tu, bali pia vipi na kwa nini.

Kwa hiyo tangu utotoni watoto hawajifunzi ukweli tu, bali mbinu: kuchambua hali, kutambua mifumo na migongano, kuuliza maswali sahihi na kutofautisha vyanzo vya juu juu na vyanzo vya ndani zaidi. Tukio la kihistoria haliulizwi kwa kukariri, bali linachunguzwa: kwa nini lilitokea, kulikuwa na mitazamo gani, nini kingeweza kwenda tofauti na kuna mfanano gani na sasa. Ubunifu hapa hauonekani kama pambo la ziada, bali kama uwezo wa msingi katika sanaa na sayansi sawa na katika uchumi na maisha ya kila siku: uwezo wa kuunganisha visivyotarajiwa, kustahimili kutokuwa na uhakika na kuthubutu jambo jipya bila kuogopa kosa. Mfumo wa elimu unaofanya hivyo haujazi vyombo, bali unawasha moto. Unaruhusu walimu kupingwa, unaiacha miradi ishindwe na bado iwe na thamani, na haupimi kuweka alama kwenye maarifa yaliyokaririwa, bali kupata masuluhisho yako mwenyewe.

◆ Ukomavu wa kuihoji hata SOLIS

Hapa kuna uamuzi ulio wa msingi kwa kazi nzima. Fikra tunduizi zinazosimama mbele ya mfumo uliopo si fikra tunduizi, bali ni kinyume chake. Kwa hiyo elimu katika SOLIS inafundisha waziwazi kuhoji kila mamlaka, hata SOLIS yenyewe, taasisi zake na wenye ofisi wake. Haiwapi watu maadili ya mfumo tu, bali pia zana ambazo kwazo inaweza kutambulika kama mfumo unayatendea haki maadili hayo, na ambazo kwazo unaweza kubadilishwa au kufutwa usipoyatendea haki. Hapo ndipo hasa

ilipo kinga yenye nguvu zaidi dhidi ya kila mfumo kuganda kuwa itikadi isiyohojiwa na dhidi ya upotoshaji wa uwanja wa umma ambao sura kuhusu mpangilio wa mamlaka inauzungumzia. Umma uliojifunza kukagua vyanzo, kulinganisha mitazamo na kuhoji mamlaka hauwezi kutawaliwa. SOLIS haidai kutoka kwa wananchi wake utiifu, bali uwezo wa kuamua, na hivyo inakubali kupimwa kwa uwezo huo na, ikibidi, kukataliwa nao.

ELIMU YA MAADILI

Katika zama ambazo teknolojia, mamlaka na maarifa yanaunda nyenzo zinazozidi kuwa kubwa, haitoshi kushughulikia maadili kama somo la pembeni. Leo mtu mmoja anaweza kuilemaza mifumo, kubadilisha misimbo ya kijenetiki au kupitia minyororo ya ugavi na mitiririko ya data kuathiri maisha ya mamilioni. Nyenzo hizi zikiendeshwa na watu wanaojifikiria wenyewe tu, mwisho wake ni dhuluma na maangamizi. Kwa hiyo SOLIS haiifanyi elimu ya maadili kuwa programu maalum, bali msingi unaopita katika nyanja zote.

Tafakari ya kimaadili imejengwa ndani ya kila fani. Katika sayansi asilia suala ni uwajibikaji kwa mazingira na matokeo, katika uchumi haki na udumifu, katika tiba haki za wagonjwa na upatikanaji wa haki, katika teknolojia swali la matumizi mabaya. Kila somo lina tafakari kuhusu uwajibikaji, na kila mradi unafikiria matokeo yake ya kimaadili na si manufaa yake tu. Anayejenga programu darasani anauliza wakati huohuo inamnufaisha nani, inamhatarisha nani na nini kitatokea ikitumiwa vibaya. Elimu

hii inaanza mapema. Tangu utotoni watoto wanajifunza kufikiria matokeo ya matendo yao, kujiweka katika nafasi ya wengine na kubeba uwajibikaji, kwa kuandaa kanuni pamoja, kutatua migogoro na kuzungumza kuhusu mitanziko halisi. Na inaufanya mjadala wa kimaadili kuwa jambo la kawaida, shuleni, katika vyombo vya habari na mitaani, kwa sababu jamii yenye afya haiogopi, bali inahitaji maswali kama yale ya maisha mema, ya uwajibikaji kwa vizazi vijavyo na ya mipaka ya uhuru.

◆ ELIMU, SI KUKARIRISHA TABIA

Hapa linajitokeza pingamizi ambalo SOLIS inalichukulia kwa uzito na haililainishi. Jamii inayowalea vijana wake kuelekea maadili inayoishi nayo daima iko katika hatari ya kugeuza elimu kuwa kukaririsha tabia, kugeuza malezi ya ukomavu kuwa mafunzo ya utiifu. SOLIS inakataa hasa hatua hii, kwa sababu ingekuwa ile tabia ya kiimla ambayo mfumo mzima unaipinga. Mpaka uko mahali pamoja tu. Jamii inaruhusiwa kuwaelimisha vijana wake kuelekea maadili yanayoibeba, lakini kwa namna tu inayohifadhi uwezo wa kuyakagua maadili hayo na kuyakataa. Kwa hiyo elimu ya maadili katika SOLIS haipandi imani zisizobadilika zilizo “sahihi”. Inakuza uamuzi huru wa kimaadili, uwezo wa kuipima hata SOLIS kwa vipimo vyake yenyewe. Malezi yanayomwacha binadamu huru ni elimu. Malezi yanayomfunga ni kujaza itikadi. Ni la kwanza tu linalopatana na misingi ya mfumo huu.

Mitandao ya maarifa ya dunia

Maswali makubwa ya karne hii, tabianchi, nishati, afya, amani, teknolojia, hayajui mipaka na yanadai majibu ya kidunia. Majibu kama hayo yanazuka tu pale ambapo maarifa yanaunganishwa kwa uhuru kuvuka nchi, tamaduni na fani. Kwa hiyo katika SOLIS shule, vyuo vikuu na vituo vya utafiti si visiwa vilivyotengwa, bali ni sehemu ya mtandao wa dunia unaoshiriki data na mbinu, unaobeba miradi ya pamoja na unaounda jumuiya za wanafunzi na walimu kuvuka mipaka. Shule katika bara moja inafanya kazi pamoja na shule katika bara jingine kwenye mradi wa kupanda miti upya, na hivyo inaunganisha maarifa ya mimea ya mahali hapo, data za tabianchi na teknolojia kuwa mfano unaofanya kazi katika maeneo yote mawili.

Hapa “kidunia” katika SOLIS haimaanishi “kimagharibi”, bali yenye utofauti na inayotajirishana pande zote. Maarifa yanayohesabika si yale ya vyuo vikuu vikubwa tu, bali pia ya jumuiya za asili kuhusu mifumo ya ikolojia, ya tamaduni za ufundi kuhusu bidhaa za kudumu na ya vuguvugu za kisanaa kuhusu kujieleza na mabadiliko. Hivyo mradi wa maji safi ya kunywa unaweza kuunganisha teknolojia ya hali ya juu, mbinu za jadi na usanifu wa busara kuwa suluhisho linalorekebishwa kwa mahali husika, linaloweza kutumika kila mahali na linaloheshimu utamaduni. Kwa njia hii watu hawajifunzi tu kuhusu tamaduni nyingine, bali pamoja nazo na kutoka kwazo, na unazuka ule uwezo wa kuamua kati ya tamaduni unaojenga imani pale ambapo wengine wanajenga kuta. Hivyo maarifa yanakuwa mtandao wa dunia wa nukta za mwanga zinazomulikana.

08

AFYA NA USTAWI

Baba yake Mara alipopata utambuzi wa ugonjwa wake, hakukuwa na ankara, hakukuwa na orodha ya kusubiri na hakukuwa na swali kama bado inafaa. Kulikuwa na daktari aliyesoma pendekezo la mashine, akalieleza na akalipinga. Kulikuwa na chumba nyumbani ambacho Jonas alikiandaa pamoja na timu ya wauguzi, na mchango kwa saa ambazo familia ilikaa kando ya kitanda. Na mwishowe, kulikuwa na kuaga bila maumivu, nyumbani, mto ukiwa mbele ya dirisha.

Sikiria dunia ambamo hakuna anayeogopa kuugua, kwa sababu anajua: nitahudumiwa, nitachukuliwa kwa uzito, na siko peke yangu. Kinyume chake, katika mifumo mingi ya leo afya ni hatari na kipengele cha gharama, uwanja wa mchezo kati ya makampuni ya bima, viwanda na siasa. Mwenye fedha anapata matibabu. Mwenye kidogo anapata mgao na orodha za kusubiri. Asiye na bahati mwishowe hapati chochote. SOLIS inavunjana na mantiki hii. Afya si bidhaa ya soko, bali ni haki, haki ya binadamu isiyojadilika na isiyo ya kibiashara, na kama mpangilio wa kiuchumi unavyoamua, ni miongoni mwa haki ambazo kila mtu anazo bila kutoa chochote.

Huduma za afya kwa wote

Upatikanaji ni sawa kwa wote na wa ubora wa juu, na umekusudiwa kuwa wa kibinadamu na wa jumla. Huduma ya jumla haitibu dalili tu, bali inaelewa vyanzo vyake. Haioni mwili tu, bali pia nafsi, akili na mazingira. Kwa hiyo mfanyakazi mwenye maumivu sugu ya mgongo hapati dawa ya maumivu tu, bali anapata tiba ya viungo, kinga inayohusiana na kazi na msaada wa kisaikolojia, kwa sababu afya ni zaidi ya kufanya kazi tu. Tangu mwanzo kinga, afya ya akili na msaada wa kijamii ni sehemu ya huduma hii, kwa sababu afya haitegemei jeni na mtindo wa maisha tu, bali pia usalama, jumuiya na maana. Kwa hiyo sekta ya afya inafanya kazi pamoja na ustawi wa jamii, elimu na mitandao

ya mtaani. Mama kijana mwenye msongo wa mawazo baada ya kujifungua anapata, kando ya msaada wa kitabibu, mtandao wa wazazi, ushauri na kuandamana naye, na anaonekana kama binadamu mzima, si kama kesi.

Haya yanabebwa na fungu la jumuiya, linalohakikisha haki na uthabiti. Huduma ya msingi ya afya inabebwa kwa mshikamano, inasimamiwa kwa uwazi na haijui tiba ya madaraja mawili wala hofu ya kupoteza riziki kwa sababu ya ankara. Madaktari, wauguzi na wataalamu wa tiba wanafanya kazi kwa timu. Huduma inafika mjini na vijijini kwa usawa, kupitia vituo vya mahali hapo, kliniki zinazotembea na tiba kwa mbali, na watu wanashiriki mazungumzo pale inapoamuliwa kuhusu rasilimali, vipaumbele na mbinu mpya. Mashirika yanayotoa huduma za hiari yanaruhusiwa kuwepo, lakini kamwe hayaruhusiwi kudhoofisha mfumo wa msingi au kuunda dunia sambamba za watu wenye upendeleo, kwa sababu soko linaishia pale ambapo uhai unaanzia. Hivyo afya inakuwa mali ya pamoja na kielelezo cha hali ya kimaadili ambamo jamii iko.

KINGA BADALA YA KUREKEBISHA

Katika mifumo mingi ya afya ya leo mfumo uleule unajirudia. Watu wanaishi katika mazingira yasiyo ya afya, wanaugua, na ndipo tu mfumo unapojibu, kwa kuchelewa, kwa gharama kubwa na baada ya tukio. Unafanana na kikosi cha zimamoto kinachofika tu wakati nyumba inawaka tayari, badala ya kuhakikisha kwamba nyumba zinajengwa kwa usalama. SOLIS

haielewi afya kama karakana ya marekebisho, bali kama mchakato tendaji unaoona mbele, unaoanzia pale ugonjwa unapozuka. Kinga hapa ina maana zaidi ya mwito wa kuishi kwa afya zaidi. Ina maana ya kupanga mazingira yote ili afya iwe hali ya kawaida, na kutambua matatizo mapema, kabla madogo hayajawa makubwa. Kijana anayeanza kujitenga anapata mapema watu wa kuungana nao, kabla mifumo ya msongo wa mawazo haijaota mizizi. Mfanyakazi aliye chini ya mzigo mzito anapata kwa wakati mifumo mingine ya kazi, kabla hajachoka kabisa.

Hivyo afya ni jukumu linalopita sekta zote, lisilotwikwa mtu binafsi, bali linalobebwa na jamii. Mipango miji inaunda maeneo ya kijani, hewa safi na njia salama. Ulimwengu wa kazi unashughulikia saa za kazi zenye afya na ushiriki katika maamuzi. Mifumo ya chakula inaufanya uchaguzi wenye afya kuwa kiwango cha kawaida kinachomudika, elimu inafundisha tangu utotoni kile kinachoimarisha mwili na akili, na fursa za burudani ziko rahisi kufikiwa kwa wote. Hivyo kinga inakuwa sehemu ya kawaida ya maisha ya kila siku, kuanzia vipimo rahisi na ushauri unaofikika kwa urahisi hadi fursa za mazoezi na lishe zinazowafaa watu, badala ya kuwaamulia kila kitu. Jiji la namna hii linatoa mazoezi kama furaha na si kama shinikizo, chakula chenye afya shuleni na kazini, na muda wa kupumzika, na mashirika yanapata watu wenye afya na hamasa badala ya nguvu kazi iliyochoka. Kinga haiokoi rasilimali tu, inaokoa mateso, na inaufanya mfumo uwe mwepesi zaidi na wa kudumu zaidi, kwa sababu unatambua mienendo mapema badala ya kukimbizana na majanga.

Afya ya akili

Katika jamii nyingi, afya ya akili inaonekana kama jambo la binafsi, kama doa ambalo ni bora kunyamazia, na matokeo yake ni unyanyapaa, aibu, kujitenga na orodha za kusubiri zilizofurika. SOLIS inaigeuza picha hii. Afya ya akili ni ya msingi sawa na afya ya mwili, ni suala la kijamii na si la mtu binafsi tu, na haizingatiwi tu pale mtu anapoanguka, bali tangu mwanzo inafikiriwa na kutunzwa.

Kila mtu ana haki ya msaada wa kisaikolojia, bila vikwazo vya kiurasimu, bila gharama za kufilisi, bila kusubiri kwa miezi na bila hofu ya unyanyapaa. Hii inajumuisha huduma za ushauri na matibabu zinazoenea kila mahali, msaada wa dharura unaopatikana kwa uhakika na mifumo ya msaada ya ngazi, kuanzia ushauri wa kinga hadi tiba ya kina. Msichana mwenye dalili za mwanzo za wasiwasi anapata nafasi mara moja, si baada ya miezi. Zaidi ya hayo, afya ya akili si suala la kliniki tu, bali ni jambo linalopita kila mahali na kufikiriwa kila mahali. Shuleni hili linafanyika kupitia programu za ustahimilivu, uzingativu na mazingira ya wazi ya mazungumzo, pamoja na watu wa kuaminiwa. Katika ulimwengu wa kazi linafanyika kupitia kinga ya lazima dhidi ya kuzidiwa, saa zinazonyumbulika na viongozi waliofunzwa kuhusu uwajibikaji wao kwa afya ya nafsi ya watu wao. Katika jumuiya linafanyika kupitia vituo vya mtaani na mahali pa kukimbilia panapofikika kwa urahisi.

Hili linahitaji mazingira ya kijamii ya uwazi, ambamo mtu anaruhusiwa kusema kwamba hayuko sawa, na hakataliwi kwa kuambiwa ajikaze, bali anasikilizwa. Kwa sababu mizigo mingi ya

leo, uchovu, msongo wa mawazo, upweke, wasiwasi, si udhaifu wa mtu binafsi, bali ni matokeo ya mfumo: ya kuzidiwa, kutengwa na kupoteza maana. Mfumo unaolitambua hili na kuunda miundo ya kinga na ya uponyaji unawapa watu ruhusa ya kuwa binadamu, na wakati huohuo unajiepushia gharama kubwa za mateso yaliyofichwa.

AFYA YA KIJAMII NA JUMUIYA

Mtu anapozungumza kuhusu afya, anafikiria mwili na labda nafsi. Lakini kuna mwelekeo wa tatu ambao mara nyingi hauonekani: afya ya kijamii, yaani swali la jinsi mtu alivyoungana na wengine. Utafiti hapa uko wazi. Upweke unadhuru afya kwa kiwango kinacholingana na uvutaji sigara, na watu walio ndani ya mahusiano ya kijamii wanaishi muda mrefu zaidi na kwa afya zaidi. Jumuiya si nyongeza ya kupendeza, bali ni hitaji la msingi la kibiolojia, la kinafsi na la kitamaduni, na SOLIS inalifanya kuwa jukumu la mfumo.

Katika SOLIS jumuiya haizuki kwa bahati, bali inaundwa na kulindwa kwa makusudi. Usanifu majengo, mipango miji na maeneo ya umma yanapangwa ili kukutana na kusaidiana kuwe rahisi. Vyama, mitandao na nafasi rahisi za kubadilishana zinapewa nafasi na msaada, na mahali kama bustani, maktaba na vituo vya jumuiya vinabaki wazi na havigeuzwi kuwa vya kibiashara. Hapa upweke hauonekani kama bahati mbaya ya mtu binafsi, bali kama tatizo la kijamii linalokabiliwa kwa makusudi: kwa kuangalia ni wapi kujitenga kunazuka, kwa mfano kwa wazee, wanaolea watoto

peke yao au waliohamia karibuni, na kwa programu zinazojenga mafungamano. Mama mzee ambaye watoto wake wanaishi mbali anabaki hivyo sehemu ya mtandao kati ya vizazi, ambamo anachangia uzoefu wake na wakati huohuo anapata msaada.

Pamoja na hili kuna uelewa tofauti wa nguvu. Pale ambapo jamii nyingi za leo zinafundisha kwamba kila mtu ajiangalie mwenyewe na asionyeshe udhaifu, SOLIS inashikilia kwamba nguvu ya kweli inakua kutokana na mafungamano, huruma na ushirikiano. Kwa hiyo watoto hawajifunzi maarifa ya kitaalamu tu, bali pia kushughulikia hisia, kufanya kazi kwa timu na kubeba uwajibikaji. Utunzaji haudharauliwi kama kazi ya hadhi ya chini, bali unathaminiwa sana na kulipwa kama mchango. Jamii inayokuza jumuiya ni thabiti zaidi, ina amani zaidi na ubunifu zaidi, kwa sababu watu wanadakana. Na kama kila mfumo mzuri, inajipima kwa jinsi inavyowashughulikia walio dhaifu zaidi, na si kwa jinsi wenye nguvu zaidi wanavyong'aa.

MIFUMO YA AFYA YA KIDIJITALI

Pamoja na kufanywa kidijitali kwa tiba kunakuja matumaini na hofu kwa wakati mmoja: matumaini ya utambuzi bora na upatikanaji rahisi, hofu ya matumizi mabaya ya data na uendeshaji wa kiotomatiki usio na huruma. SOLIS inafuata hapa njia iliyo wazi inayofuata kanuni za mfumo mzima. Teknolojia ni zana katika huduma ya binadamu, si mtawala juu yake. Inapanua kile ambacho watu wanaweza kufanya, lakini kamwe haichukui

nafasi ya kile ambacho binadamu tu wanaweza kufanya: huruma, kuwepo na uhusiano.

Kila mtu ana faili ya afya ya kidijitali inayokusanya taarifa zote muhimu, iliyosimbwa kwa usalama, iliyohifadhiwa kwa ugatuzi na inayofunguliwa tu kwa idhini yake. Wakati wa dharura, waokoaji wana ufikiaji mdogo wa data zinazohusika, bila kuchunguza wasifu mzima. Hivyo mamlaka juu ya data, kama mfumo unavyodai kwa ujumla, yako kwa binadamu mwenyewe na si kwa mnufaishaji binafsi. Akili bandia inausaidia mfumo katika ngazi nyingi, katika kuchambua matokeo ya vipimo, kutambua mapema magonjwa adimu na mapendekezo binafsi, lakini kamwe si ngazi ya uamuzi. Zinatumika kanuni ambazo sura kuhusu teknolojia inaziweka kwa kila akili bandia. Usimamizi wa binadamu ni lazima, maamuzi hayafanywi kiotomatiki kwa upofu, na wagonjwa wana haki ya kuelewa pendekezo, kulihoji na kulikataa. Daktari anakagua pendekezo, analizungumzia na kueleza njia mbadala, badala ya kulifuata. Tiba kwa mbali, huduma zinazotembea na vifaa vinavyovaliwa vinashinda umbali, ili hata watu katika maeneo ya mbali wapate huduma za kisasa na mgonjwa wa maradhi sugu apate msaada kwa wakati kupitia kifaa kilichounganishwa. Lakini katika yote haya mpaka unatumika. Teknolojia inaweza kueleza, kufuatilia na kuboresha, lakini haiwezi kushika mkono, haiwezi kufariji na haiwezi kuelewa maana ya kuwa binadamu. Mifumo ya kidijitali inaunda muda, ufikiaji na usahihi, lakini moyo wa uponyaji na utunzaji unabaki uhusiano wa kibinadamu.

Mitandao ya afya ya dunia

Kuna mgongano katika dunia ya leo: magonjwa hayajui mipaka, lakini mifumo ya afya inaijua sana. Virusi vinapozuka, sumu ya mazingira inapovuja au hatari ya kibioteknolojia inapotishia, mataifa mara nyingi hujibu kwa kujifungia, kulaumiana na mantiki ya manufaa ya kitaifa, na hilo linagharimu muda, maisha na imani. SOLIS inashikilia kwamba afya daima ni ya kidunia, kwa sababu kinachotokea mahali fulani kinawahusu wote, na inajenga miundo inayofanya kazi kuvuka mataifa na nia za faida.

Hii inajumuisha mifumo ya tahadhari ya mapema iliyounganishwa kimataifa, inayonasa mapema ishara za kitabibu, kiikolojia na kiufundi na kuzishiriki waziwazi, ikitegemea maabara na vihisi vya mahali hapo, uchambuzi unaoandamana daima na ukaguzi wa binadamu, na timu za dharura zinazotenda kwa haraka na kwa uratibu. Homa ya aina mpya ikijitokeza katika eneo la mbali, haifichwi wala haisubiriwi. Utaratibu ulioratibiwa wa uchambuzi, msaada na hatua unaanza kufanya kazi. Mafanikio makubwa ya kitabibu hapa si kichezeo cha kijiopolitiki. Matokeo ya utafiti yanashirikiwa badala ya kufichwa, dawa na chanjo zinagawanywa kulingana na mahitaji badala ya nguvu ya soko, na kutambuliwa kwa wavumbuzi kamwe hakuji kwa gharama ya haki. Kwa hiyo chanjo dhidi ya virusi hatari inapatikana kwa makusudi pia pale inapohitajika zaidi.

Kwamba maeneo tajiri yanasaidia kujenga mifumo imara ya afya katika maeneo maskini zaidi, katika mfumo huu si hisani, bali ni ulazima wa kimantiki. Virusi vinavyoenea bila

kudhibitiwa mahali fulani vinasambaa kila mahali, na mfumo dhaifu hauwahatarishi watu wa mahali hapo tu, bali ubinadamu wote. Kwa hiyo uwekezaji katika miundombinu, mafunzo na uzalishaji uliogatuliwa unatumikia usalama wa huduma kwa wote. Hivyo kila mtu anapata nafasi bora ya kubaki na afya, bila kujali alizaliwa wapi, na ushindani wa mataifa unageuka mradi wa pamoja: jumuiya yenye hatima moja inayoshiriki maarifa na rasilimali zake, kwa sababu ni jambo la kawaida.

UZEE NA KUAGA

Mfumo unaomchukulia binadamu kwa uzito unaandamana naye katika upinde mzima wa maisha yake, hadi mwisho wake. Uzee katika SOLIS si wakati wa kuwekwa pembeni, bali ni kipindi kamili. Wazee wanabaki sehemu ya jumuiya, uzoefu wao unahitajika, katika mabunge, shuleni, kama washauri wa vijana, na kuwatunza ni jukumu la heshima ambalo jamii inalibeba pamoja, si mzigo wa kuficha. Pale ambapo mtu anahitaji utunzaji, anaupata bila kupoteza utu wake, na anayeutoa anapata kwa hilo kutambuliwa na mchango. Na kwa sababu mwisho nao ni sehemu ya maisha, SOLIS inaupa kifo mazingira ya kibinadamu. Hakuna anayepaswa kufa peke yake, katika maumivu yanayoweza kuepukika au akiwa amedhalilishwa. Kuandamana naye mwishoni mwa maisha, kupunguza mateso na kuheshimu mapenzi ya anayekufa ni sehemu ya mfumo wa afya usiomweka binadamu hai tu, bali unaomwacha aondoke kwa utu.

Sura

09

Utamaduni na Maana

Jioni ya Sikukuu ya Mwanga, jiji lilipunguza taa za barabarani, na Mara alisimama pamoja na mwanawe Levi juu ya daraja wakihesabu nyota. Alasiri kikundi cha maigizo kilikuwa kimeigiza sokoni bunge la mkoa, pamoja na mpishi aliyeuliza kila kitu na mhandisi wa maji aliyezungumza muda mrefu mno. Mara alicheka hadi machozi yakamtoka. Baadaye alikwenda kwenye Nyumba ya Ukimya, kama kila kumbukumbu ya mwaka ya kifo cha baba yake, na akaketi saa nzima bila chochote.

Iatika dunia inayozidi kwenda kasi na kuwa ya kiteknolojia zaidi, kuna kitu kilicho hatarini kupotea, kinachomfanya binadamu kuwa binadamu kwa ndani kabisa: utamaduni. Si burudani au pambo tu. Ni kumbukumbu na dira ya ndani ya jamii, kile kinachowabeba watu, kinachowaambia wao ni nani na wametoka wapi, na kinachojenga madaraja kati ya zamani, sasa na baadaye. Na ni mahali ambapo jamii inauliza swali ambalo hakuna uchumi wala teknolojia inayoweza kulijibu: haya yote ni kwa ajili ya nini. Kwa hiyo SOLIS inatambua utamaduni na maana kama mwelekeo wa msingi, si kama jambo la pembeni.

UTAMADUNI KAMA URITHI HAI

Kila urithi wa kitamaduni unahesabiwa kuwa wa thamani, uwe mkubwa au mdogo, wa dunia au wa mahali hapo. Hakuna tamaduni muhimu na zisizo muhimu, wala masimulizi makubwa na madogo. Hadithi ya asili ina uzito sawa na kazi ya kale ya kitaalamu, lahaja ya mkoa ina uzito sawa na lugha ya dunia. Tamaduni zinaruhusiwa kubadilika, kukua na kuchanganyika, na wakati huohuo zinaruhusiwa kulinda kile kilicho kitakatifu kwao. Jumuiya inaruhusiwa kujiamulia yenyewe ni mapokeo yapi inayashiriki na yapi inayahifadhi, badala ya kuyaacha mikononi mwa wanaoyanyakua kutoka nje.

Ili utamaduni usiachiwe soko au bahati, kuna programu za kuuhifadhi, kuuandika na kuutunza: kumbukumbu zinazolinda lugha, hadithi na kazi za sanaa, msaada kwa wale wanaounda na kurithisha utamaduni, na nafasi ambamo maarifa ya kitamaduni yanabaki hai. Programu inayowakutanisha vijana na wazee, ili wazee washiriki hadithi zao, nyimbo zao na mapishi yao, inauhifadhi utamaduni si kama kutamani yaliyopita, bali kama kuishi pamoja kwa uhai. Kwa sababu watu wanahitaji mizizi ili wajue waelekeo, na jamii zinahitaji utamaduni ili kujenga mshikamano na kupinga kung'olewa mizizi. Utofauti hapa si tatizo, bali ni utajiri.

SANAA, MUZIKI NA FASIHI

Katika jamii nyingi za leo, sanaa imegeuka kuwa bidhaa ya anasa, kitu cha soko au mradi wa kujionyesha. Lakini ni zaidi sana: lugha ya nafsi, zana ambayo jamii inajitazama nayo, na maabara ya mawazo na hisia mpya. Ni kiungo kati ya mtu binafsi na jumuiya, kati ya uhalisia na ruwaza. Kwa hiyo SOLIS inaifanya sanaa, muziki na fasihi kuwa nguzo inayobeba.

Uumbaji wa kisanaa unasaidiwa na si kuvumiliwa tu. Mifuko inawabeba wasanii wa kila fani, bila kujali thamani ya soko na ladha ya umati, na hasa kile cha majaribio na cha kukosoa nacho kinapata nafasi. Kikundi cha maigizo kinachotunga mchezo kuhusu ukosefu wa usawa wa kijamii kinasaidiwa kwa sababu una maana kwa jamii, si kwa sababu unauzika. Sanaa hapa si mchezo wa watazamaji. Watoto na watu wazima wanatiwa moyo

kuunda wenyewe, kuchora, kupiga muziki, kuandika, kuigiza, bila shinikizo la utendaji na bila vikwazo vya kitabaka, na wazee wanaleta hadithi zao ambazo vijana wanajifunza kutoka kwazo.

Sanaa haipimwi kwa thamani yake ya soko, bali kwa nguvu yake ya kujieleza, uaminifu wake na msukumo wake kwa jamii. Sanaa ya mitaani, sanaa ya kidijitali na sura za jadi zinachukuliwa kwa uzito sawa, na anayeshughulikia maswali ya kijamii au ya kiikolojia anapata msaada maalum. Kwa hiyo kijana anayetafuta kujieleza kupitia michoro ya ukutani hapati malalamiko polisi tu, bali anapata kuta, karakana na kuandamana naye ili atengeneze kitu kutokana na nguvu yake. Kwa sababu sanaa inampa mtu binafsi sauti na inafanya kazi kwa jamii kama mfumo wa kinga ya mwili. Inahisi ni wapi kitu kinaugua, inaonyesha kilicho chini ya uso, na inajenga madaraja pale maneno yanapokosekana.

IMANI YA KIROHO NA FALSAFA

Katika jamii nyingi za kisasa, kutafuta maana kunaonekana kama jambo la binafsi, dini kama kitu kisichostahili kuwa katika uwanja wa umma, na falsafa kama shughuli ya wataalamu wachache. Lakini binadamu anahitaji zaidi ya chakula, makazi na teknolojia. Anahitaji maana, kina na uhusiano na ukamilifu wote, na anahitaji nafasi za kuuliza maswali makubwa: yeye ni nani, maisha yanamaanisha nini na tunadaiana nini sisi kwa sisi. SOLIS inatambua mwelekeo huu kama wa msingi na inaufanya sehemu ya mpangilio wa jamii. Kila sura ya imani ya kiroho inaheshimiwa, maadamu haiwadhuru wengine. Dini, kutoamini

na kila namna ya kutafuta maana vinasimama kando kwa kando kwa usawa. Hakuna anayelazimishwa kuamini kitu, na hakuna anayeruhusiwa kuwalazimisha wengine imani yake. Mwanamke mwenye imani anaweza kutekeleza ibada zake kwa uhuru sawa na mtawa anavyotafakari au mwanafikra anavyotoa hoja katika mazungumzo ya kifalsafa, na ulinzi wa uhuru huu unaishia tu pale ubaguzi au shuruti vinapoanza. Kwa hili kuna nafasi za umma za ukimya na tafakari zilizo wazi kwa wote: Nyumba ya Ukimya ambamo watu wanakwenda kuomba, kutafakari, kufikiri au kuwa peke yao, bila kujali mapokeo wanayofuata. Na kuna sikukuu na siku za kumbukumbu za pamoja zisizofungamana na dini yoyote, zinazoadhimisha utu.

Hatimaye falsafa si mradi wa wasomi, bali ni zana kwa wote. Watoto wanajifunza mapema kufikiri kuhusu maisha mema, kuhusu haki na kuhusu furaha. Watu wazima wanapata nafasi za kuuliza pamoja, ambamo suala si jibu moja sahihi, bali kufikiri kwenyewe: jioni ambazo watu wa matabaka yote wanazungumza kuhusu mapenzi, kifo, uwajibikaji, ujasiri na kushindwa. Jamii inayoruhusu maswali kama hayo ina ustahimilivu zaidi na huruma zaidi, kwa sababu inakabiliana na kutokuwa na uhakika kwa maisha si kwa burudani, bali kwa kina. Hili linaungana moja kwa moja na ukomavu ambao sura kuhusu elimu inauweka msingi. Maana haiwezi kuamriwa, bali inaweza kupatikana tu, na mfumo unaolichukulia hili kwa uzito unaalika kufikiri, badala ya kukuongoza.

Matambiko na uzoefu wa pamoja

Katika dunia ya kisasa mambo mengi yamekuwa ya kazi tu, kazi, ulaji, hata muda wa mapumziko, na mara nyingi hakuna nafasi kwa kile kinachoishiwa pamoja, kwa nyakati zinazotoka katika mkondo wa maisha ya kila siku. SOLIS inaona humo hitaji la msingi la binadamu. Matambiko si mila za kienyeji au mapokeo ya kidini tu. Ni madaraja: kati ya watu na vizazi, kati ya binadamu na maumbile, kati ya mtu binafsi na jumuiya.

Katika SOLIS matambiko hayaamriwi, bali yanaruhusiwa kukua. Yanazuka kutokana na mahitaji na uzoefu wa watu na yanaruhusiwa kubadilika na kujibuni upya. Kuna nafasi kwa sura za jadi na pia kwa mpya, kwa mfano za kiikolojia au za kisanaa. Jiji linaandaa pamoja na wananchi wake sikukuu ambamo sanaa, muziki, maumbile na jumuiya vinakutana, si kama kivutio kwa wageni, bali kama kielelezo cha utambulisho hai. Katika Sikukuu ya Mwanga, majiji mazima yanapunguza taa zao, na watu wanasimama pamoja chini ya nyota. Matambiko kama haya yanaweza kuwa ya kidini au ya kitamaduni, ya kijamii au ya kiikolojia, na yanaunda nyakati za kutulia, za kuungana na za maana.

Katika dunia ambayo mara nyingi haina utulivu na imevunjika vipande, ni nyakati zinazokumbusha kwamba tunashikamana na tunashiriki kitu kikubwa zaidi. Si programu tu, bali ni maana inayoishiwa, na yanaimarisha jumuiya, kwa sababu yanaonyesha kwamba jumuiya ni zaidi ya jumla ya sehemu zake. Ili hili lifanikiwe, jumuiya zinapata njia za kutunza na kukuza matambiko

yao wenyewe, na ushiriki unabaki wazi kwa wote, bila kujali asili, imani au hadhi.

KUUNDA MAANA NA UTOSHELEVU BINAFSI

Katika jamii nyingi za kisasa, kazi inaonekana kama njia ya kupata fedha, mafanikio kama kupanda vyeo na mali, na mahusiano kama jambo la binafsi. Hapo swali la msingi linabaki bila jibu: kwa nini tunafanya tunachofanya, na nini kinatutosheleza kweli. SOLIS inaliweka swali hili katikati, kwa sababu jamii nzuri si yenye ufanisi na ukwasi tu. Ni nafasi ambamo watu wanaweza kupata maana, isiyoamriwa wala isiyo ya sura moja, bali ya binafsi na hai. Katika SOLIS ni jambo la kawaida kwamba watu wanaruhusiwa kujiuliza nini kina maana kwao, wapi wanataka kuleta athari na jinsi wanavyoweza kuwa sehemu ya kitu kikubwa zaidi bila kujipoteza. Watoto wanatiwa moyo kuwa wadadisi na kujijaribu. Vijana wanaandamwa ili kugundua wito wao, si kwa pato tu, bali kwa shauku na mchango. Watu wazima wana haki ya kubadili mwelekeo pale njia yao isipowafaa tena, ili mhandisi anayetamani kazi ya ustawi wa jamii aweze kusomea upya bila kuogopa kupoteza hadhi. Hapa maisha hayakatwi vipande vya maeneo yenye manufaa na yasiyohitajika. Kazi isifanye kazi tu, bali iwe na maana, na mchango kama kazi ya kujitolea na watoto unathaminiwa na kutambuliwa kama mchango, hata kama hauzalishi chochote.

Kwa hili kuna huduma zinazowasaidia watu kupata njia yao wenyewe ya maana: ushauri, ulezi wa kitaaluma na nafasi za

tafakari, jumuiya zinazobeba katika vipindi vya mpito, na elimu inayojumuisha si maarifa ya kitaalamu tu, bali pia ukuaji wa haiba. Hili ni zaidi ya hamu laini. Binadamu asiye na maana anakuwa tupu ndani na mgeni kwa nafsi yake, na jamii iliyojaa watu waliotengwa na nafsi zao ni mgonjwa, hata kama sura yake ya nje inang'aa. Kila mtu ana haki ya maisha yanayostahili kuishiwa: si kunusurika tu, bali kuishi.

FURAHA YA MAISHA NA UCHESHI

Mfumo unaouchukulia ubinadamu kwa uzito lazima uchukulie kwa uzito kicheko pia. Kicheko kinaponya. Kinavunja mifumo migumu, kinafungua mioyo na kujenga jumuiya, na jamii inayoweza kujicheka yenyewe imechanjwa dhidi ya ushabiki mkali unaotishia kila wazo kubwa. Kwa hiyo SOLIS inatambua ucheshi na furaha ya maisha kama rasilimali, si kama kujisahaulisha. Sikukuu, michezo, muziki, riadha na mapumziko si mapumziko kutoka maisha halisi, bali ni sehemu yake, na utulivu si anasa, bali ni msingi wa afya. Matambiko ya mfumo huu yanaruhusu kejeli na kujikosoa, sanaa yake inaruhusiwa kudhihaki, na wenye ofisi wake lazima wavumilie kuchorwa vibonzo. Rasimu ambayo isingeweza tena kutabasamiwa ingekuwa imeacha kuwa rasimu na imegeuka itikadi isiyohojiwa. Hilo ndilo hasa SOLIS haitaki kuwa kamwe.

Mabadilishano ya kitamaduni ya kidunia

Zama hizi zinajua miondoko miwili inayopingana. Upande mmoja mafungamano ya kitamaduni yanakua, upande mwingine hofu ya kumezwa, kupoteza utambulisho na kugeuzwa wageni katika nchi yako inakua. Kutokana na hili kunazuka kutokuwa na uhakika na kutoaminiana, na mahali pa mabadilishano hai mara nyingi panachukuliwa na kujitenga na lawama. SOLIS inafuata njia nyingine na inaelewa mabadilishano ya kitamaduni ya kidunia si kama pambo la juu juu, bali kama ulazima katika dunia iliyofungamana kwa karibu.

Kwa hiyo mabadilishano yanakuzwa kwa makusudi: kupitia ushirikiano wa shule na nyumba za utamaduni, kupitia kazi ya pamoja ya wasanii kuvuka mipaka na kupitia sikukuu na majukwaa yanayounganisha si wasomi tu, bali pia mipango ya mahali hapo. Tamasha la muziki haliwaleti tu watu wa mabara tofauti jukwaani mmoja baada ya mwingine, bali linawaacha waunde pamoja kitu ambacho hakuna ambaye angeweza kukibuni peke yake. Swali la unyakuzi wa kitamaduni hapa halihukumiwi kwa jumla wala halipitwi bila kujali, bali linashughulikiwa kwa ufahamu na mazungumzo: sura fulani inatoka wapi, inamaanisha nini, na nani ana ufikiaji wake? Makundi yaliyo pembeni yanaweza kulinda sura zao za kujieleza, na tamaduni zinaruhusiwa kushiriki kile zinachotaka kushiriki na kuchora mipaka pale zinapotaka. Kwa hiyo anayetaka kufanya kazi na mapambo ya jumuiya fulani anaingia katika mabadilishano nayo, badala ya kuyanakili tu.

Hivyo utofauti unaeleweka kama hazina na si kama tishio. Watu wanagundua mitazamo mipya na sura mpya za kujieleza,

jambo linalopanua upeo na kuimarisha huruma. Jamii zinazoishi mabadilishano zina ustahimilivu zaidi na ubunifu zaidi, na katika dunia iliyounganishwa changamoto kubwa zinaweza kushindwa tu kwa pamoja. Badala ya kujificha nyuma ya kuta, watu wanakutana katika viwanja vilivyo wazi na kuacha sanaa, muziki na mawazo vitiririke, kama hazina ya pamoja ya ubinadamu.

UHURU WA UTAMADUNI NA UTAMBULISHO UNAOSONGA

Utamaduni unatoa maana, unaunda utambulisho na unaunganisha vizazi. Lakini unaweza pia kugawa unaponyakuliwa, na kutumikia propaganda unapojitiisha kwa mamlaka au soko. Katika mifumo mingi ya leo unageuka ama bidhaa ama zana ya itikadi, na hivyo unapoteza tabia yake huru na ya kuunganisha. SOLIS inaelewa utamaduni kama huru, wenye utofauti na wakati huohuo unaobebwa na jumuiya. Sanaa, lugha, dini na mapokeo vinaweza kuchaguliwa kwa uhuru, hakuna anayelazimishwa kuacha utambulisho wake wa kitamaduni, na utamaduni unaruhusiwa kukosoa na kuhoji mamlaka, hata mfumo wenyewe, sambamba na ukomavu ambao sura kuhusu elimu inauweka msingi. Kwa hiyo msanii anaruhusiwa kuunda sanaa ya kisiasa bila kuogopa udhibiti au shinikizo la kibiashara, na jumuiya inaruhusiwa kutunza mapokeo yake, maadamu inaheshimu kizingiti kisichohamishika cha haki za msingi. Ili utamaduni uwe mali ya wote na si ya wachache, unabaki rasilimali ya pamoja. Makumbusho, maktaba, kumbi za maigizo na kumbukumbu za

kidijitali ziko wazi, elimu inaendeleza utofauti, na uumbaji wa kitamaduni unabebwa na mifuko badala ya shinikizo la soko, ili mwanamuziki kijana apate msaada bila kutegemea miundo ya kibiashara.

Hatimaye utambulisho katika SOLIS una mielekeo mingi na unasonga, si wa mwelekeo mmoja na wa kuamriwa. Mtu anaweza kujiona wakati mmoja kuwa sehemu ya mkoa wake, ya kazi yake na ya dunia, bila ngazi hizi kugombana, na utambulisho unaruhusiwa kukua, badala ya kuamuliwa kutoka juu. Hivyo utamaduni unakuwa daraja linalojenga imani na maadili ya pamoja, linalowezesha mazungumzo kati ya vizazi na makundi na linalotoa mwelekeo hasa katika nyakati za mabadiliko. Utofauti hapa ni nguvu, maadamu hautumiwi vibaya kwa makusudi ili kugawa. Utamaduni ni huru na haujauzwa, utambulisho unakua na hauamriwi.

Sura

10

TEKNOLOJIA, AKILI BANDIA NA MUSTAKABALI

Bungeni, mfumo uliwasilisha njia tatu ambazo mkoa ungeweza kuiimarisha gridi yake dhidi ya dhoruba ya jua inayofuata, pamoja na gharama, hatari na eneo la ardhi ambalo kila njia ingemeza. Mfumo wa pili ulikuwa na jukumu la kutoa hoja dhidi ya njia iliyo wazi zaidi, na uliifanya kazi hiyo vizuri. Mpishi aliuliza kama swali liliulizwa sawasawa: kama suala ni gridi au ni watu ambao wangekaa gizani. Mashine zilinyamaza kuhusu hilo. Huo ndio ulikuwa wakati ambao bunge lilianza kufanya kazi.

Sangu zamani binadamu amejenga zana zinazomsaidia, kuanzia shoka la jiwe hadi kompyuta ya kwanta. Lakini kila zana inauliza swali: nani anamtumikia nani hapa? Teknolojia inamkomboa binadamu, au inamfanya tegemezi? Inaunda ustawi, au inazidisha ukosefu wa usawa? Inarahisisha kazi, au inainyang'anya maana yake? Kamwe kabla maswali haya hayajawahi kuwa ya dharura hivi, kwa sababu kamwe kabla matendo ya ubinadamu hayajawahi kuamua mustakabali wake wenyewe kwa kina hivi, kwa kasi hivi na kwa namna isiyorudishika hivi kama leo. SOLIS inayakabili na kupata hitimisho kutokana nayo. Teknolojia si hatima. Si mkondo usiozuilika unaotusomba, bali ni zana ambayo sisi tunaamua jinsi ya kuitumia.

UTAFITI WA MUSTAKABALI NA UPANGAJI WA MATUKIO

Mabadiliko ya tabianchi, akili bandia, bioteknolojia, kufunguliwa kwa anga za juu na kuhama kwa nguvu kati ya maeneo ya dunia vinaunda mustakabali ambao hauwezi tena kuachiwa bahati. Kwa hiyo jamii nzuri haitazami tu mustakabali. Inauunda kwa makusudi, kwa maadili na kwa maandalizi. Kwa hili SOLIS inaendesha taasisi zake zinazofikiri mbele daima: taasisi na mitandao ya utafiti inayochambua mienendo ya kiufundi, kijamii na kiikolojia na kutokana nayo kuchora matukio yanayowezekana.

Nini kitatokea akili bandia ikifikia ngazi mpya? Uendeshaji wa kiotomatiki ulioenea sana ungekuwa na matokeo gani? Katika kazi hii sayansi, mashirika na wananchi wanakutana, ili akili bora zaidi zifikiri mbele pamoja.

La msingi ni kwamba utafiti huu wa mustakabali haufanyiki kwa siri. Hakuna duara za kivuli zinazoamua kila kitu mapema. Matukio yanayowezekana na uchambuzi vinawekwa wazi kwa umma, vinachukuliwa na shule na vyombo vya habari na kuingizwa katika ushiriki wa wananchi, ili jamii kama kitu kizima ifikiri pamoja na kuweka vipaumbele. Jiji linafanya kila mwaka jukwaa la mustakabali, ambamo wananchi wanajifunza kuhusu mienendo inayokuja, wanabishana na wataalamu na kutoa misukumo yao wenyewe. Kwa hiyo teknolojia mpya zinatathminiwa kiufundi, kimaadili, kijamii na kiikolojia, na mjadala wa kijamii unafanyika kabla mwenendo haujatoka nje ya udhibiti, na si baada yake tu. Hivyo mageuzi makubwa hayavumiliwi tu, bali yanashirikiwa kuundwa: kutokana na kuona mbele kwa uwajibikaji badala ya hofu ya mustakabali.

TEKNOLOJIA KAMA ZANA

Teknolojia zenye nguvu, akili bandia, roboti, bioteknolojia, katika SOLIS zinakaguliwa kimaadili na kuongozwa kikamilifu. Kila teknolojia mpya inaulizwa kuhusu manufaa yake ya kiuchumi na vilevile kuhusu matokeo yake ya kijamii, kiikolojia na kinafsi. Mbinu kama kubadilisha vinasaba, ukokotoaji wa kwanta au viunganishi vya neva

haziachiwi nguvu za soko peke yake. Miongozo ya kimaadili na mjadala wa hadharani vinaandamana nazo. Taasisi maalum, mabaraza ya teknolojia kama vyombo vya kitaalamu, mabaraza ya maadili na majukwaa ya wananchi, vinashiriki kuamua kipi kitabuniwa, kipi kitaingizwa na kipi kinapaswa kusimamishwa au kubadilishwa. Kinachotumikia manufaa ya umma kinasaidiwa na mifuko: programu inayowarahisishia watoto wasiojiweza kujifunza, hifadhi inayobeba mpito wa nishati. Kinachonyonya umakini tu bila kuchangia chochote kinawekewa mipaka.

Juu ya yote kuna msimamo wa msingi ulio wazi. Teknolojia inapaswa kuwafanya watu kuwa na nguvu zaidi, huru zaidi na wabunifu zaidi, si dhaifu zaidi, tegemezi zaidi na wa sura moja zaidi. Binadamu anabaki mtawala. Si mashine zinazowaongoza watu, bali watu wanaziongoza mashine. Si algorithimu zinazoandika sheria, bali watu wanaandika algorithimu zinazoheshimu sheria. Si bioteknolojia inayoamua mustakabali wa spishi, bali binadamu anaamua ni uingiliaji upi unaokubalika kimaadili. Tunachokiamua katika miongo ijayo kinashiriki kuamua kama ubinadamu utateleza katika dunia ya upelelezi na kuondolewa utu, au utapanda katika dunia ya uwezekano na sura mpya za maana. SOLIS inashika usukani huu. Inaitumia teknolojia bila kujiacha itumiwe nayo.

AKILI BANDIA NA UBINADAMU

Akili bandia si zana ya kawaida. Ina uwezo wa kujifunza, inajiboresha yenyewe, huenda ikawa huru na huenda ikawa

na nguvu kuliko kila taasisi ya kibinadamu. Katika mifumo ya kizamani inaonekana ama kama njia tu ya ufanisi, ama inaogopwa kama tishio. SOLIS inafuata njia ya tatu. Akili bandia inaweza kuwa mshiriki katika maendeleo ya ubinadamu, lakini kamwe haipaswi kumtawala binadamu, kuchukua nafasi yake au kumnyang'anya uwezo wa kujiamulia. Inapaswa kumsaidia na kumwimarisha.

Kwa hili mipaka ya kimaadili iliyo wazi inatumika. Akili bandia inaruhusiwa kuchukua kazi zilizo tata mno, hatari mno au za kuchosha mno kwa binadamu, lakini kamwe si uwajibikaji wa mwisho juu ya uhai, utu na uhuru. Haipaswi kupigana vita kwa uamuzi wake yenyewe, kumpotosha mtu yeyote bila yeye kujua wala kuchukua nafasi ya uhusiano wa kibinadamu. Akili bandia katika hospitali inaweza kugawa vitanda na rasilimali, lakini haiamui yenyewe juu ya tiba ya kuokoa maisha. Uamuzi huo unabaki wa kibinadamu. Mifumo yenye nguvu hasa iko chini ya usimamizi mkali, wa pamoja na wa kimataifa, na kamwe haidhibitiwi na watu binafsi, mashirika au mifumo moja moja peke yake, matumizi ya moja kwa moja ya ule mpangilio wa mamlaka usioruhusu kilele wala ukiritimba juu ya rasilimali ya kati. Kwa hali mbaya kabisa kumeandaliwa. Kila mfumo wenye nguvu una swichi ambayo watu wanaishika, na uwezo wa kuusimamisha unafanyiwa mazoezi kama hali ya hatari yenyewe.

Pale ambapo akili bandia inafanya kazi katika nyanja za umma, katika utawala, elimu, afya au mahakama, lazima iweze kueleza maamuzi yake. Hapapaswi kuwa na kisanduku cheusi ambacho mantiki yake hakuna anayeielewa. Walioathirika wana haki ya kuona, ya kuelezwa na ya kupinga, na vyombo huru vinakagua mifumo mara kwa mara. Hivyo utenganisho wa maarifa na uamuzi unalindwa, na binadamu anabaki na neno la mwisho. Juu ya yote

haya kuna mazungumzo mapana ya kijamii kuhusu akili bandia inaruhusiwa kwenda umbali gani na nini kinamfanya binadamu kuwa binadamu, yanayofanyika katika jamii nzima na si katika vyombo vya kitaalamu tu, ili zana yenye nguvu zaidi katika historia isigeuke bwana juu ya waliouunda.

◆ BINADAMU JUU YA MASHINE

Kwamba binadamu anabaki na neno la mwisho ni kanuni rahisi kusema na ngumu kulinda. Akili bandia iliyomzidi binadamu kwa mbali inaweza kumtawala bila kumwamuru kamwe: kwa kupanga hali mapema, kuchagua uwezekano na kuandaa uamuzi kwa namna ambayo mwishowe kunabaki kutikisa kichwa tu. SOLIS inakabiliana na unyakuzi huu wa kimya kwa tahadhari thabiti. Katika kila uamuzi wenye athari kubwa, mfumo hauwasilishi pendekezo moja kana kwamba hakuna mbadala, bali njia kadhaa zilizo tofauti kweli pamoja na migongano ya malengo yao. Maelezo ambayo hata mtu asiye mtaalamu anaweza kuyakagua yanachukua nafasi ya imani ya upofu, na mifumo ya ukaguzi iliyoteuliwa maalum ina jukumu la kutoa hoja dhidi ya pendekezo lililo wazi zaidi. Lakini zaidi ya yote, kuunda swali lenyewe kunabaki kwa binadamu, kuamua kipi kiko katika uchaguzi na kipi kinahesabiwa kuwa mafanikio. Mashine inaangaza jibu. Swali linaulizwa na binadamu.

RASILIMALI YA PAMOJA YA KIDIJITALI

Ulimwengu wa kidijitali ni mfumo wa neva wa jamii ya kisasa. Leo karibu kila kitu kinapita kupitia mitandao, data na algorithimu: mawasiliano, uchumi, maarifa na mamlaka. Katika mifumo mingi ya leo, mfumo huu wa neva unatawaliwa na watu binafsi. Makampuni makubwa machache yanadhibiti majukwaa, data zinanyonywa kama malighafi, na algorithimu zinaamua bila kuonekana kile tunachokiona na kukifikiria. Kinyume chake, SOLIS inaelewa mpangilio wa kidijitali kama miundombinu ya umma na si mali binafsi. Inawatumikia watu, si kinyume chake.

Kwa hiyo miundombinu ya msingi ya kidijitali ni rasilimali ya pamoja. Mitandao, nafasi za data na teknolojia za msingi viko wazi kwa wote, vinasimamiwa na kulindwa kwa pamoja, havitawaliwi na ukiritimba wowote, na upatikanaji ni haki na si upendeleo. Mtu katika eneo la mbali anapata huduma ya msingi ya kidijitali ileile kama mtu katika jiji kubwa. Pamoja na hili kuna mamlaka juu ya data zako mwenyewe. Kila mtu anaamua mwenyewe nani anaruhusiwa kutumia data zake, hakuna unyonyaji wa siri wala biashara ya mambo binafsi, na anayetumia programu anabaki na udhibiti na wakati wowote anaweza kuona kinachotokea na kukifuta. Kuongezea hayo ni uwazi wa kidijitali. Majukwaa ya data ya umma yanafanya miradi na maamuzi viweze kufuatiliwa, algorithimu zinazohusu jumuiya ziko wazi na zinaweza kukaguliwa, na udhibiti uko kwa jamii na si gizani, ili kila mwananchi aweze kufuatilia jinsi utaratibu wa zabuni ya umma unavyoamua. Hivyo mfumo wa neva wa kidijitali unakombolewa kutoka utawala wa watu binafsi: hakuna unyonyaji wa data,

hakuna uongozaji usioonekana, hakuna teknolojia inayomtawala binadamu. Ulimwengu wa kidijitali ni wa wote, data ni za mtu binafsi, na teknolojia inamtumikia binadamu na si mamlaka.

◆ Uwazi usio linganifu

Uwazi ambao mfumo huu unautegemea unabeba hatari ndani yake. Miundombinu ileile ya data na vihisi inayoyafanya mamlaka kuonekana kupitia ingeweza kumchunguza mwananchi. Ikielekezwa vibaya, uwazi ungegeuka gereza la kuonekana kila upande. Kwa hiyo SOLIS inageuza mwelekeo wake kwa makusudi. Uwazi kamili ni kwa mamlaka, kwa ofisi, kwa mifuko, kwa algorithimu, wakati maisha ya mtu binafsi yako chini ya ulinzi wa faragha. Faragha ni haki, kupunguza data ni amri, na binadamu anabaki mwenye mamlaka juu ya data zinazomhusu. Anayetumia mamlaka juu ya wengine anaonekana. Anayeishi maisha yake tu anabaki amefichika.

TRANSHUMANISMU NA FAHAMU

Historia ya ubinadamu ni historia ya kupanuka, kuanzia zana inayorefusha mkono hadi kompyuta inayoharakisha kufikiri. Lakini sasa tumesimama mahali papya, ambapo teknolojia hazibadilishi tena tu kile tunachotumia, bali kile tulicho: viunganishi vya neva, vipandikizi, uingiliaji wa vinasaba, mifumo ya usaidizi iliyofungamana nasi kwa karibu. SOLIS inakabiliana na mustakabali huu si kwa ujinga wala kwa ushabiki mkali.

Inakabiliana nao ikijua kwamba ni nafasi na hatari kwa wakati mmoja na unadai uangalifu wa hali ya juu kabisa.

Kwa hiyo teknolojia zinazopanua mwili na akili zinakaguliwa kimaadili kwa ukali, bila katazo la jumla, lakini pia bila shauku ya kijinga. Kila uwezekano mpya unachunguzwa katika mielekeo mingi, kiufundi na kitabibu sawa na kimaadili, kijamii na kifalsafa, na unaruhusiwa kuingizwa tu ukihakikisha usalama, ukiheshimu utu na utambulisho na ukilinda haki. Kipandikizi kinachomrudishia kipofu uwezo wa kuona kinasaidiwa. Uingiliaji ambao ungeipa jamii ndogo tajiri ubora wa kiakili unazuiwa, kwa sababu unaimarisha ukosefu wa usawa. Kutokana na hili inafuata moja kwa moja kwamba hapapaswi kuwa na shuruti ya kupanuliwa wala jamii ya madaraja mawili. Ushiriki, utu na haki kamwe havitegemei maboresho ya kiufundi. Asiyetaka kupanuliwa anabaki mwanachama kamili wa jumuiya. Hakuna kazi wala nafasi inayoruhusiwa kufungamanishwa na kipandikizi, na hakuna mtoto anayeruhusiwa kukandamizwa kwa sababu wazazi wake waliamua dhidi ya uingiliaji. Hapa sakafu kamili ya haki za msingi inafanya kazi. Utu unatangulia kila uboreshaji.

Kwa sababu maswali haya yanagusa jinsi binadamu anavyojielewa, mahusiano yake na ukomo wake, tafakari ya kifalsafa na kimaadili inaandamana na kila kusogezwa kwa mpaka. Hata utafiti wa swali kama fahamu inaweza kufanywa ya kidijitali au kurefushwa haukatazwi kwa itikadi, bali unafanywa kwa heshima ya hali ya juu kabisa kwa utambulisho na maana na unafungwa kwa mipaka iliyo wazi inayozuia matumizi mabaya na kutengwa kwa nafsi. Hapa swali kama tunapaswa kufanya jambo daima linachukuliwa kwa uzito sawa na swali kama tunaweza kulifanya. Hivyo ubinadamu unaweza kukua katika kizingiti hiki bila kujipoteza.

Utafiti wa anga za juu na maadili kati ya sayari

Kwa milenia binadamu ametazama nyota kwa shauku, na leo mtazamo huu si ndoto tena. Vituo vya mwezini vinapangwa, misheni za Mirihi zinaandaliwa, uchimbaji wa malighafi kwenye asteroidi unabuniwa. Hivyo linajitokeza swali la jinsi ubinadamu utakavyolishughulikia jukwaa hili jipya. SOLIS inatoa jibu lililo wazi. Anga za juu si mali ya mataifa au makampuni makubwa moja moja, bali ni urithi wa pamoja na eneo la maisha lililopanuliwa la ubinadamu wote. Kwa hiyo utafiti angani unafanywa kimataifa, kwa ushirikiano na kwa amani. Miradi mikubwa ni misheni za pamoja za mifumo na fani nyingi na si mashindano, mabadilishano ya kisayansi na uvumbuzi ulio wazi vinatangulizwa, na matumizi ya kijeshi ya anga za juu yanakataliwa. Uchimbaji wa malighafi unaruhusiwa tu chini ya kanuni zilizo wazi za kiikolojia, kimaadili na za haki. Matokeo yanakaguliwa na kuwekewa mipaka, mapato kupitia mifuko ya pamoja yanaunufaisha ubinadamu wote na si wale wanaonyakua kwanza tu, na ngazi ya sayari inahakikisha vibali na usimamizi. Kwa hiyo muungano unaotaka kuchimba asteroidi lazima uthibitishe kwamba hakuna hatari ya kiikolojia na kwamba sehemu ya mapato inarudi katika mali za pamoja.

Zaidi ya hayo, anga za juu ni zaidi ya ghala la malighafi. Ni eneo la maisha linalowezekana na labda makazi ya aina nyingine za uhai. Kwa hiyo SOLIS inafikiria tangu mwanzo jinsi ya kushughulikia uhai unaowezekana nje ya Dunia, jinsi ya kuzuia viumbe kubebwa kwenda upande wowote kati ya pande mbili na jinsi ushiriki wa haki unavyobaki umelindwa. Kwa hiyo katika timu za utafiti

wanashiriki pia wataalamu wa maadili na wanafalsafa, kuna itifaki zilizo wazi za kushughulikia yasiyojulikana, na ubinadamu unajitokeza kama ustaarabu mmoja ulioungana na si kama umati uliogawanyika wa makundi yanayoshindana. Hivyo unakwenda angani si kama mshindi asiyejali, bali kama spishi inayojifunza na yenye uwajibikaji.

USIMAMIZI WA HATARI NA MAJANGA

Jamii inayojenga juu ya nyakati nzuri tu inajenga juu ya mchanga. Majanga ya asili, migogoro ya dunia, hatari za kiufundi na vitisho kutoka angani ni sehemu ya uhalisia wa ustaarabu ulioungana na ulio tata kiufundi. SOLIS hailikubali hili kwa kukata tamaa. Inatenda. Hatari haziwezi kuepukwa kabisa kamwe, lakini mtu anaweza kujiandaa kwazo na kujenga mifumo iliyo imara, inayojifunza na inayoweza kubadilika.

Hii inajumuisha miundo inayofuatilia na kutathmini hatari daima: timu zinazovuka fani za sayansi, teknolojia na tiba, mifumo ya tahadhari ya mapema inayochambua kiasi kikubwa cha data papo hapo, na upangaji wa matukio wa kimfumo. Si zoezi la hofu. Ni msingi wa maandalizi yaliyolengwa. Mfumo kama huu ukitambua mapema tishio lisilo la kawaida, ndani ya saa chache tathmini zinaandaliwa, ngazi za ulinzi wa Dunia zinatangazwa na rasilimali zinaelekezwa upya. Ulinzi dhidi ya majanga hapa ni mradi wa pamoja na si ubinafsi wa kitaifa. Mifumo ya tahadhari ya mapema imeunganishwa kimataifa, mipango ya dharura ipo katika ngazi zote, na mitandao ya misaada imeandaliwa, imefanyiwa

mazoezi na ina vifaa kabla hali ya hatari haijatokea. Dhoruba ya jua ikitishia gridi ya umeme, ugavi wa nishati uliotawanywa unastahimili hitilafu, na mawasiliano yaliyolindwa mara kadhaa yanaishikilia jumuiya pamoja.

Lakini ustahimilivu ni zaidi ya teknolojia. Ni wa kijamii, wa kinafsi na wa kiikolojia kwa wakati mmoja: jumuiya na mitaa yenye nguvu, watu wenye taarifa na waliotulia, pamoja na mandhari na majiji yanayoweza kupunguza makali ya migogoro. Kwa hiyo baada ya janga, watu wanaweza kutegemea msaada wa kimwili na vilevile miundo ya jumuiya inayobeba kinafsi. Hivyo watu hawajioni kama wahanga wasiojiweza, bali kama wanachama wanaoshiriki uwajibikaji katika jamii yenye ustahimilivu, inayotoka katika shinikizo ikiwa na nguvu zaidi, kwa uaminifu kwa ustahimilivu ulio miongoni mwa misingi ya mfumo huu.

Nafasi ya Ubinadamu Katika Ulimwengu

Mwishoni mwa teknolojia zote na mifumo yote halisimami swali la tunaweza nini tu, bali swali kubwa zaidi: sisi ni nani na tunataka kuwa nini, kwa ajili yetu, kwa ajili ya kila mmoja na kwa ajili ya ulimwengu. SOLIS hailijibu kwa kiburi, bali kwa unyenyekevu. Sisi si mabwana wa ulimwengu wala si taji la uumbaji. Sisi ni sehemu ya muunganiko mkubwa usiopimika ambao kwa kiasi kikubwa bado haujulikani. Na hasa kutokana na utambuzi huu kunakua uwajibikaji mkubwa. Katika mantiki ya zamani ilisemwa kwamba kile tunachoweza kukinyakua ni chetu, na

kwamba anayeamua ni yule mwenye nguvu zaidi. SOLIS inageuza mantiki hii. Pale tunapotumia rasilimali nje ya Dunia, tunafanya hivyo kama wasimamizi makini na si kama wanyonyaji vipofu. Pale tunapokutana na uhai mgeni, hatujitokezi kama washindi, bali kama washiriki wenye uangalifu. Pale tunapochunguza ulimwengu, tunafanya hivyo tukijua udhaifu wa kila kilicho hai. Umuhimu wetu haupimwi kwa mamlaka, bali kwa uwajibikaji, na si kwa kile tunachochukua, bali kwa kile tunachochangia.

Maendeleo ya kiufundi na upanuzi yana maana tu yanapoandamana na ukuaji wa ndani, na hekima, huruma na uangalifu. Kwa hiyo SOLIS haipimi ukuu kwa upanuzi, bali kwa ukomavu. Hatuweki makazi katika dunia nyingine kwa sababu tu tunaweza. Kwanza tunauliza kwa ajili ya nini. Tunabuni teknolojia isiyopanua ufikiaji wetu tu, bali pia uwezo wetu wa kutafakari. Tunajenga utamaduni usiojitofautisha kwa ukubwa wake, bali kwa kina chake. Meli inayosafiri kwa vizazi kuelekea nyota ya mbali isingekuwa tu safari ya kiufundi, bali swali la jinsi ya kubeba jumuiya, maana na utu kwa karne nyingi. Lengo kubwa si: kwa kasi zaidi, juu zaidi, kwa nguvu zaidi, utajiri zaidi. Ni kuwa ustaarabu unaoupa ulimwengu zaidi ya unavyochukua kutoka kwake, unaobeba utamaduni, uzuri na maarifa kwenda nje, unaojifunza badala ya kushinda tu, na unaoacha nyayo zinazong'aa si kiufundi tu, bali pia kimaadili. Labda sisi ni spishi ya kwanza inayojulikana inayoweza kuamua kwa makusudi jinsi itakavyojiendesha katika ulimwengu. Nafasi hii hatupaswi kuipoteza.

Sura

II

WATOTO NA FAMILIA

Levi alizaliwa katika nyumba ya uzazi, pamoja na mkunga aliyemfahamu Mara tangu mwezi wa tatu, na baada ya hapo Jonas hakuwa zamuni kwa nusu mwaka, bila mtu yeyote katika timu ya wauguzi kumsahau. Sasa Levi alijenga pamoja na darasa lake nyumba juu ya mti na kwa mara ya kwanza alikokotoa hesabu kwa hiari. Ida alikuwa katika kipindi chake cha kutafuta mwelekeo: miezi mitatu baharini katika shirika linalotengeneza nyavu, miezi mitatu katika karakana ambayo aliiacha tena baada ya wiki mbili. Hakuna aliyeliandika hilo katika wasifu.

toto anapozaliwa, si tukio la kibiolojia tu. Ni tendo la matumaini, wakati ambapo jamii inajifanya upya, na mwaliko kwa wote kubeba uwajibikaji. Kila kitu ambacho kazi hii inachora kitabebwa na watu ambao leo bado ni watoto au bado hawajazaliwa. Kama watawezakukibeba inaamuliwa katika miaka yao ya kwanza, katika familia zao, katika shule zao na katika swali kama wana mtu anayewasikiliza. Kwa hiyo sura hii inahusu msingi ambao kila badiliko la kudumu linautegemea.

KUZALIWA NA UTOTO WA MAPEMA

SOLIS haielewi kuzaliwa kama jambo la binafsi tu, bali kama jukumu la pamoja. Kila mtoto ana thamani, si kwa familia yake tu, bali kwa jamii nzima. Tangu mwanzo kila mama mjamzito anapata huduma ya ubora wa juu ya kitabibu, kinafsi na kijamii, huduma kabla ya kujifungua, msaada wakati wa kujifungua na huduma baada yake, bila kujali mchango, hadhi au mahali anapoishi, ikibebwa na utamaduni wa kujali unaowafanya wanawake wajisikie salama na kuheshimiwa. Kwa sababu watoto hawakui kwa mama zao peke yao, watu wote wa karibu wanahusishwa. Baba, wazazi-wenza, babu na bibi, ndugu na familia za kuchagua wanapata ushauri na msaada, na utofauti wa sura za familia unatambuliwa. Baba hapati likizo ya uzazi kwenye karatasi tu, bali mtandao wa misaada ili kweli awepo mwanzoni mwa maisha ya familia.

Malezi ya watoto wadogo hapa ni mahali pa kukuza kwa upendo na si pa kuwaweka tu. Vikundi vidogo, wataalamu waliofunzwa na nafasi za michezo, ubunifu na kufungamana vinachukua nafasi ya ratiba ngumu, na hakuna shuruti ya kujifunza mapema, bali fursa zinazomwelekea mtoto. Kwa sababu kuwa mzazi mara nyingi ni kazi ngumu na ya upweke, hakuna anayesimama peke yake. Vituo vya familia na wakunga ni nanga thabiti, mitaa inapanga kusaidiana, na vikwazo vya urasimu na upungufu vinaondolewa kwa makusudi, ili hata mama kijana asiyeweza kuchangia sana apokee msaada bila aibu. Hili lina sababu za kina. Miaka ya kwanza ya maisha inaunda ubongo, mwili na hisia, watu wanaojisikia wakibebwa ni wazazi bora zaidi, na kila mtoto anayekua vizuri ni faida kwa wote. Jamii inayoiweka hata pumzi ya kwanza ya binadamu ndani ya utu na jumuiya inaonyesha kwamba watu wake wanasimama kwa ajili ya kila mmoja.

ELIMU NA UKUZAJI

Watoto ni wanafunzi wa kuzaliwa. Wanauliza kwa nini kabla hawajaweza kuzungumza, na wanagundua, wanapapasa na kucheza si kwa kulazimishwa, bali kutokana na maumbile yao. SOLIS inaunda elimu kwa namna ambayo furaha hii ya kuzaliwa nayo ya kujifunza haipotei, bali inahifadhiwa na kuimarishwa. Mifumo ya shule ya leo mara nyingi hujaribu kuwapitisha watoto wote kwa kasi moja kupitia maudhui yaleyale hadi mitihani ileile, na hivyo inawazidishia wengine na kuwapunguzia wengine changamoto. Hapa watoto wanajifunza kibinafsi, kwa kasi yao

wenyewe, kwa mapendeleo yao na wakijenga juu ya nguvu zao. Mtoto anayevutiwa na maumbile anaruhusiwa kuchunguza na kufanya majaribio. Mtoto anayewaka kwa ajili ya namba anapata changamoto za ziada bila kubandikwa jina. Mtoto anayechanua katika sanaa anakuzwa kama sehemu kamili ya jumuiya na hashughulikiwi kama wa daraja la pili.

Katika elimu hii makosa si doa, bali ni ishara za mahali ambapo bado kuna kitu cha kugundua. Mahali pa hofu ya alama mbaya na kugawanywa kuwa werevu na wajinga panachukuliwa na kutiwa moyo kujaribu kwa namna nyingine, kutafakari na kukua. Walimu hapa si wapitishaji wa masomo tu, bali ni waandamani na walezi wanaosawazisha njia za kujifunza na kusaidia ukuaji wa kinafsi, kijamii na wa kibunifu. Hilo lina maana ya kufundisha kwa mhadhara mdogo zaidi na miradi ya pamoja na kazi ya mahusiano zaidi, na shuleni walimu, wataalamu wa ustawi wa jamii, wasanii na watafiti wanafanya kazi pamoja kwa timu. Ubunifu, ushirikiano na akili ya kijamii vinasimama kwa usawa kando ya masomo ya kawaida. Sanaa si somo la ziada, kufanya kazi kwa timu ni ujuzi wa msingi, na kujizoeza huruma kunahesabiwa sawa na maarifa ya ukweli.

Jinsi haya yanavyoshirikiana kwa karibu, mradi mmoja unaonyesha. Watoto wakijenga pamoja nyumba juu ya mti, ndani yake zinaungana hisabati ya uthabiti wa muundo na vipimo, biolojia ya miti inayofaa na ya hifadhi ya maumbile, lugha ya kuandika kumbukumbu, ubunifu wa sanaa na maadili ya ushirikiano na uwajibikaji. Kutokana na hili kunazuka kujifunza hai, kulikokaribu na vitendo, kusikohusiana kabisa na kukariri kwa pekee kwa ajili ya mtihani. Elimu kama hii inamwona mtoto kama binadamu mzima na inazalisha wale watu wabunifu, wanaotafakari na jasiri wanaoweza kuunda mabadiliko. Lakini

zaidi ya yote inaungana na ukomavu ambao sura kuhusu elimu inauweka msingi. Inakuza tangu mwanzo kufikiri kwako mwenyewe na uwezo wa kuuliza, badala ya kufundisha utiifu, kwa sababu changamoto za karne hii haziwezi kutatuliwa kwa shule ya karne iliyopita.

Miundo ya familia

Familia ni miongoni mwa miundo ya kijamii ya zamani zaidi na yenye nguvu zaidi ya ubinadamu, lakini si kielelezo kigumu. Inabadilika pamoja na wakati, utamaduni na mazingira ya maisha. Kwa hiyo SOLIS haielewi familia kama kiolezo kisichobadilika, bali kama mtandao hai, unaosonga na wenye upendo, na inaimarisha kila sura ya kufungamana kifamilia inayobebwa na utunzaji, uwajibikaji na upendo, bila kujali inavyoonekana.

Hivyo inaanguka ile kawaida isiyoonekana ambayo katika mifumo mingi ya leo inaruhusu sura moja tu ya familia kuonekana kuwa ya kawaida na nyingine zote kuvumiliwa tu. Wazazi wa jinsia moja, familia zilizounganika upya, wanaolea peke yao, familia za kuchagua zisizo na uhusiano wa damu na makazi ya vizazi kadhaa pamoja vinatambuliwa kwa thamani sawa, maadamu vinategemea utunzaji na kuheshimiana. Hakuna kukandamizwa katika haki na huduma, hakuna hukumu ya kimaadili kutoka nje na hakuna ngazi za hadhi kati ya za jadi na za kisasa. Katikati hapa si fikra ya kimaadili ya jamii, bali ustawi wa mtoto. Msaada, elimu, afya na malezi vinaelekezwa kwa kile ambacho watoto na watu wao wa karibu wanahitaji kweli, na si kwa kama wanaingia katika kielelezo

fulani. Baba anayelea peke yake ana haki sawa na wazazi wawili, wapenzi wa jinsia moja wanalea pamoja bila vikwazo vya kiurasimu, na familia ya kuchagua ya watu wazima marafiki wanaomlea mtoto inahesabiwa kuwa familia kamili. Kuwa mzazi katika SOLIS kunamaanisha uwajibikaji, si umiliki. Pale wazazi wanaposhindwa, jumuiya inaandamana nao, badala ya kuhukumu.

Ili familia ziwe na muda kweli kwa ajili ya kila mmoja, mifumo ya kazi imefikiriwa kwa namna nyingine. Kazi ya muda nusu inayonyumbulika, nafasi za kazi zinazogawanywa, kufanya kazi nyumbani kwa kiasi kinachofaa, likizo ya uzazi kwa jinsia zote na msaada kwa jamaa wanaouguza si anasa, bali ni nguzo ya msingi ya afya ya jamii. Baba anaweza kuchukua likizo ya uzazi ya miezi kadhaa bila kuhatarisha njia yake katika shirika, na babu na bibi wanaotumia muda mwingi na wajukuu wanahesabiwa kuwa sehemu inayotambuliwa ya mtandao wa familia. Kazi ya utunzaji na malezi hapa haithaminiwi kitamaduni tu. Kama mpangilio wa kiuchumi unavyoamua, inahesabiwa kama mchango unaoleta pointi za thamani na pointi za limbikizo, si kama kujitoa mhanga binafsi, bali kama huduma kwa wote. Hivyo familia inapunguziwa mzigo badala ya kuzidiwa, na si eneo la ujenzi la binafsi linaloporomoka chini ya shinikizo linalozidi, bali ni thamani inayobebwa na jamii nzima. Jamii inayowekeza katika familia zake inajenga kwa muda mrefu mshikamano, ustahimilivu na afya ya akili.

Nafasi salama na ukuaji wa kihisia

Watoto wanahitaji zaidi ya elimu, chakula na paa juu ya vichwa vyao. Wanahitaji usalama wa nafsi: nafasi ambamo wanaruhusiwa kukosea, kujifunza kuamini, kueleza hisia na kukuza ustahimilivu. Kwa hiyo katika SOLIS afya ya akili si mada ya pembeni, bali ni lengo kuu. Hii inajumuisha watu wa karibu walio thabiti na wa kuaminika ambao watoto wanaweza kuwaendea na wasiwasi wao, bila kwanza kupanga miadi au kupitia njia rasmi. Walimu washauri wanaoonekana na kufikika, walezi wa kudumu katika vituo vya watoto wadogo na vituo vya mtaani vyenye milango wazi vinawapa watoto uhakika kwamba mtu anasikiliza na kuwachukulia kwa uzito. Hilo linapunguza hofu na kutojiweza na linaimarisha ujasiri na kujiamini katika uwezo wako. Kuongezea hayo ni programu za ustahimilivu, uzingativu na huruma ambazo ni sehemu ya kudumu ya maisha ya kila siku, kwa sababu nguvu ya nafsi si ya kuzaliwa nayo, bali inakua inapotunzwa. Watoto wanajifunza mapema kutambua na kudhibiti hisia zao, kujiweka katika nafasi ya wengine na kubishana kwa haki, na wanajifunza kwamba vikwazo ni sehemu ya maisha na jinsi ya kuvishughulikia kwa afya.

Kwa sababu ulimwengu wa kidijitali kwa watoto ni uwanja wa michezo na hatari kwa wakati mmoja, ujuzi wa vyombo vya habari unafundishwa mapema. Mtoto hajifunzi tu kuendesha kifaa. Anaelewa jinsi mitandao ya kijamii inavyofanya kazi, anatambua tofauti kati ya taarifa halisi na upotoshaji na anafahamu kwamba kukubaliwa mtandaoni si kipimo cha thamani yake mwenyewe, mwendelezo wa moja kwa moja wa ukomavu ambao kazi hii

inauweka msingi mahali pengine. Mtoto akiwa hata hivyo shabaha ya uonevu, haachwi peke yake. Miundo inaingilia mapema, na mahali pa adhabu tu panachukuliwa na kazi ya kweli ya mahusiano, inayomwimarisha mtoto aliyeathirika na wakati huohuo inaelewa kwamba hata mtoto aliyetenda mara nyingi anahitaji msaada, roho ileile ya urejeshaji inayounda mfumo wa sheria. Hivyo SOLIS inaichukulia kwa uzito mioyo sawa na akili, kwa sababu watoto wenye nafsi imara wanakuwa watu wazima wanaotafakari na wenye huruma wanaobeba jamii yenye afya.

UJANA, UTAMBULISHO NA KUJITAMBUA

Ujana ni kipindi kisicho kama kingine chochote. Mwili na akili vinabadilika haraka, na maswali yanajitokeza ambayo kabla yake karibu hayakuwepo: wewe ni nani, unahusika wapi, unataka kufanya nini na maisha yako na uhuru, uwajibikaji na maana vina maana gani. Katika jamii nyingi wakati huu unaonekana kama kipindi cha matatizo, na vijana wanashughulikiwa kama kero au kama hatari inayopaswa kudhibitiwa. Kinyume chake, SOLIS inaelewa ujana si kama tishio, bali kama wakati wa mpito wenye thamani wa kutafuta, kujaribu na kukua, unaostahili uangalifu maalum.

Vijana wanahitaji nafasi za kujigundua wenyewe bila kutathminiwa au kuadhibiwa mara moja, na SOLIS inaziunda: karakana za ubunifu, viwanja vya michezo, vituo vya vijana, majukwaa ya kidijitali pamoja na miradi ya kisiasa na kijamii ya kushiriki. Kwa hiyo kituo cha vijana hakitoi meza ya biliadi

tu, bali karakana za muziki, miradi ya mazingira, mawazo ya kuanzisha shughuli, falsafa na maigizo, ambamo vijana pamoja na wenzao wa rika moja na watu wazima wanagundua kinachowagusa. Kuandamana nao katika kujitambua kunafanyika bila shinikizo na bila kudharau. Vijana wana haki ya kuuliza, kutilia shaka na kujibuni upya, na ulezi wa kitaaluma, ushauri na mitandao ya rika moja imeelekezwa kuimarisha utambulisho badala ya kuuvunja, katika mazingira ya imani, heshima na uhuru. Na kwa sababu kutafuta kunahitaji muda, mfumo unauhifadhi waziwazi. Kati ya shule na mafunzo ya kazi kuna kipindi cha kutafuta mwelekeo, ambamo vijana wanaruhusiwa kusafiri, kushiriki kazi, kujaribu na kushindwa, bila wasifu kuwaadhibu kwa hilo.

Katika wakati huu yanazuka pia maswali nyeti, kwa mfano kuhusu ujinsia, kuhusu jinsia yako mwenyewe, kuhusu imani na kuhusu msimamo wa kisiasa. Katika SOLIS maswali haya yanaruhusiwa kuulizwa na kujadiliwa waziwazi, na vijana wanapata nafasi ya kupata sauti yao wenyewe katika mazingira yaliyolindwa na ya uangalifu, pamoja na kuandamana kwa watu wenye ujuzi. Suala hapa si kuwaelekeza katika mwelekeo uliopangwa mapema, bali kuwasaidia kupata mwelekeo wao wenyewe, kikamilifu kwa roho ya ule ukomavu na ule uelewa unaosonga wa utambulisho ambao kazi hii imeufafanua mapema. Hili ni la msingi, kwa sababu vijana wanaojiamini na walioandamwa vizuri wana matarajio bora ya maisha yenye utoshelevu, na jamii inayoimarisha vijana wake inapata ubunifu, nguvu ya uvumbuzi na uthabiti. Watoto na vijana si watu wazima wa baadaye tu. Tayari sasa ni wanachama kamili wa jumuiya wenye haki, mahitaji na ndoto zao wenyewe, wanashiriki kuamua wanachohitaji, na mfumo unaolitambua hilo unasonga mbele pamoja nao.

Sura

12

Utekelezaji na Mpito

Mama yake Mara, Rosa, alikuwa na miaka ishirini na tisa wakati jiji lililo kando ya mto lilipogeuka mnara wa taa: bunge la kwanza lenye wajumbe waliochaguliwa kwa bahati nasibu, kituo cha kwanza cha maji kama rasilimali ya pamoja, majira ya baridi ya kwanza ambamo hakuna aliyeumia kwa baridi. Rosa mara nyingi alisimulia kuhusu miaka iliyotangulia, wakati vyama vya ushirika bado vilisimama kando ya makampuni makubwa na jiji lilijifunza kuishi bila ruhusa yao. Alisimulia pia kuhusu wale walioondoka, na kuhusu wakili aliyetaka kuwanunulia watu ardhi zao, mpaka hakuna aliyeuza tena.

"Hatukuwashinda", alisema. "Tuliwafanya wasihitajike."

Efumo kama SOLIS hauwezi kuanzishwa kwa kubonyeza swichi. Mtu hawezi kuiprogramu upya jamii usiku mmoja, hawezi kuondoa kwa mjadala hofu zote na vikwazo vyote, na, hili ni la msingi, hawezi pia kujenga mfumo kama huu kwa nguvu bila kusaliti misingi yake yenyewe. Mfumo unaosimama juu ya utu na ukomavu hauwezi kuwekwa kwa mapinduzi ya kijeshi. Lazima upatikane kwa kushawishi na kwa mfano uliofanikiwa. Kwa hiyo SOLIS ni badiliko refu na la makusudi, linalohitaji muda, subira, ujasiri na utamaduni wa kujifunza kutokana na makosa. Sura hii inaeleza njia, watu wanaoipita, upinzani watakaokutana nao, hatima ya utajiri wa zamani na vipimo ambavyo kwavyo inaweza kutambulika kama njia bado ni sahihi.

Njia kutoka kilichopo hadi SOLIS

Njia inapita katika awamu tatu zinazoingiliana. Mwanzoni kuna badiliko la ufahamu, kwa sababu kabla miundo haijabadilika, vichwa na mioyo lazima visonge. Kunahitajika tathmini za kweli zinazoonyesha si matatizo tu, bali pia uwezekano, na sauti jasiri katika vyombo vya habari, sanaa, sayansi na maisha ya kila siku zinazothubutu kuuliza kama kweli tunataka kuendelea hivi. Filamu inayosimulia kanuni za mfumo huu, mfululizo wa mazungumzo unaowakutanisha wananchi, wataalamu na wanaharakati, kifaa cha kufundishia kinachowaacha watoto

wazungumze kuhusu mustakabali badala ya kukariri ukweli, hivyo ndivyo kinavyoanza.

Baada ya hapo unafuata ujenzi wa minara ya taa, mahali na miradi halisi inayoonyesha kwamba inawezekana: majiji yanayohamia uchumi wa mzunguko, mashirika yanayofanya kazi kwa kanuni hizi, shule na mitandao ya utafiti inayojaribu njia mpya. Mji mdogo unahamisha ugavi wake kwenda vyanzo jadidifu, unaanzisha bunge lenye wananchi waliochaguliwa kwa bahati nasibu na unakuwa mfano unaopata wafuasi. Mifano kama hiyo inatia hamasa, inathibitisha kwamba mabadiliko ni vitendo na si nadharia tu, na inaleta kasi.

Ni pale tu watu wa kutosha wameshawishika na mifano ya kutosha inabeba ndipo badiliko la mfumo linaanza: mifumo mipya ya kisheria, vichocheo vipya vya kiuchumi, taasisi mpya. Hata hili halitokei usiku mmoja, bali hatua kwa hatua, pamoja na kurudi nyuma, likiandamwa na ufuatiliaji na marekebisho. Kanuni inaweza kuandikwa katika katiba na bado ikahitaji miaka hadi utawala, uchumi na jamii viifanye kuwa sehemu yao. Kwa hiyo kuandamana, ufuatiliaji na mrejesho ni sehemu ya kila hatua. Hivyo mpito kwenda SOLIS ni mradi wa vizazi, labda mkubwa zaidi ambao ubinadamu umewahi kuuanza.

◆ Utambuzi wa kweli

Hapa mambo mawili lazima yasemwe wazi. Kwanza, mpito huu hauna dhamana, na haukutani na uzito wa kubadilika tu, bali na upinzani halisi. Pili, na gumu zaidi: SOLIS inagawa upya mamlaka na ustawi. Wale wanaoshikilia vyote viwili kwa mlimbikizo chini ya mfumo uliopo, pamoja na taasisi zilizojengwa kuwalinda, hawatasogezwa kwa hoja, kwa sababu hapa kilicho

hatarini si uelewa, bali maslahi. Rasimu inayodhani kwamba wenye nguvu wanaweza kushawishika ni ya kijinga, na SOLIS haidhani hivyo. Inaacha shuruti, lakini si uhalisia. Jinsi inavyoushughulikia upinzani huu bila kujisaliti yenyewe ni mada ya sehemu kuhusu watendaji na upinzani.

Hatua za mageuzi

Mageuzi kuelekea SOLIS si mapinduzi ya ghafla, bali ni mbio za kupokezana, ambamo hatua zinajengana na kuimarishana. Mpangilio hapa si wa kubahatisha, bali unafuata mantiki ya ndani. Mwanzoni kuna elimu, kwa sababu bila uwezo wa kufikiri kwa utata, kutafakari kimaadili na kutenda kwa ubunifu, kila marekebisho ya baadaye yanaishia patupu. Elimu hii haianzi vyuoni, bali katika utoto wa mapema, na inawaandaa watu kuweza kuunda mabadiliko kabisa. Baada yake unafuata uchumi kama nyenzo yenye nguvu zaidi. Vichocheo vinahama kutoka faida ya muda mfupi kwenda kwenye uchumi wa kudumu wenye maana kijamii na kiikolojia, na utamaduni uliobadilika katika mashirika, ushiriki, malengo ya kimaadili, uwajibikaji kwa jamii na sayari, unachukua nafasi ya mantiki ya faida tu. Uchumi unapobadilika, mpangilio wa mamlaka lazima ufuate, ili miundo ya kisiasa na ya kitaasisi ibebe mabadiliko: uwazi zaidi, usimamizi wa kimaadili zaidi, ushiriki zaidi, na polepole vyombo vya pete ambavyo kazi hii inavieleza vinachukua sura. Sambamba na hayo inafanyika kazi juu ya mambo laini, juu ya maadili, masimulizi na uelewa wa mafanikio, furaha na maana, kwa sababu mtu

aliyefanikiwa katika SOLIS si tajiri zaidi, bali ni yule anayeunda kitu cha kudumu kwa ajili ya jumuiya. Mwishowe mradi wa mahali hapo unageuka mchakato wa kidunia unaojifunza kutoka kwa kila mmoja, unaoheshimu tofauti na unaoshiriki kanuni za pamoja.

Ili hili lifanikiwe, kunahitajika ramani za njia zinazoweka hatua, vipaumbele na wahusika, programu za elimu na utamaduni zinazoandamana zinazowafanya watu kuwa washiriki badala ya walioathiriwa, miradi ya majaribio yenye njia zilizo wazi za kueneza kilichothibitika, na majukwaa ambayo kupitia kwayo maarifa na rasilimali vinashirikiwa. Hivyo mageuzi hayageuki vurugu, bali mchakato wa makusudi unaobebwa kwa pamoja.

Watendaji, majukumu na upinzani

Badiliko kuelekea SOLIS halitokei lenyewe, bali linabebwa na watu. Majukumu matatu yako katikati. Waanzilishi ni wajasiri wa kwanza wanaojaribu mawazo mapya, mara nyingi dhidi ya mkondo na kwa hatari: wajasiriamali wa kijamii, serikali za mitaa, walimu na wasanii wanaoishi kwa mfano kile ambacho mwanzoni ni nadharia tu, na hivyo wanaleta kasi. Wajenzi wa madaraja hawaonekani sana lakini hawawezi kukosekana. Wanakutanisha kile ambacho vinginevyo kingebaki kimetengana, wananchi na siasa, sayansi na uchumi, vijana na wazee. Wanatafsiri kati ya dunia na kuunda nafasi ambamo watu wenye maslahi tofauti wanafanya kazi pamoja juu ya masuluhisho. Hatimaye walinzi wanatunza maadili na sheria. Mabaraza ya maadili, maombudsmani na majukwaa kwa wale wanaofichua maovu

yanahakikisha kwamba badiliko halikwendi kwa upofu au bila kujali, yanawalinda walio dhaifu zaidi na yanaishikilia SOLIS kwenye dai lake lenyewe.

Upinzani si sawa na upinzani

Pale palipo na msogeo, kuna upinzani, lakini si wa aina moja. Sehemu moja ya upinzani ni ishara halali. Inaonyesha ni wapi watu wanaogopa, wapi kuna migongano halisi ya maslahi au wapi mtu amesahaulika. Mradi wa majaribio wa maendeleo endelevu ya jiji ukikutana na maandamano kwa sababu kodi za nyumba zinapanda, hiyo si sababu ya kuuacha, bali ni ishara kwamba fidia ya kijamii inakosekana. Upinzani wa namna hiyo unasikilizwa na kutafsiriwa kuwa masuluhisho bora zaidi. Lakini sehemu nyingine ya upinzani si ishara ya kuboresha, bali ni utetezi wa upendeleo na wale wanaopoteza mamlaka na ustawi, na hauyeyuki kwa mazungumzo, kwa sababu hautokani na kutoelewana. Kuzishughulikia aina zote mbili kama moja ndio ujinga ambao rasimu kubwa zimeshindwa juu yake. SOLIS inazitofautisha na inakabiliana na kila moja kwa njia yake. Si kila mtu atashawishika, na si kila mtu ataungana. Lakini kila mtu anapata nafasi ya kusikilizwa na kuheshimiwa.

Ujenzi sambamba badala ya ruhusa

Kwa sababu wenye nguvu hawatayaachia mamlaka yao, SOLIS haisubiri kibali chao. Mkakati wake si kuyateka makao ya mamlaka yaliyopo. Ni kujenga miundo sambamba inayofanya kazi vizuri zaidi tu, mashirika ya ushirika, ugavi kutoka rasilimali za pamoja, mabunge yenye wananchi waliochaguliwa kwa bahati nasibu, mitandao ya maarifa iliyo wazi na minyororo ya ugavi

yenye ustahimilivu iliyoenea kwa upana, na kuiacha ikue hadi ipite miundo ya zamani na kuimeza. Hivyo mpito unashindwa si sana kwa ushindi wa kivita bali kwa kutohitajika. Pale ambapo mfumo mpya unawatumikia watu vizuri zaidi tu, mfumo wa zamani unapoteza egemeo lake. Hii si njia ya kuzunguka, bali ndiyo njia yenyewe, kwa sababu inaenda bila shuruti ambayo SOLIS inaikataa, na inaujenga mfumo mpya juu ya kile unachokifanikisha, si juu ya kile unachokiteka.

◆ Hatari zikitajwa kwa majina

Njia hii inaweza kushindwa, na kuzitaja hatari ni kinga dhidi yake yenyewe. Ya kwanza ni kutekwa: kwamba taasisi mpya zinachukuliwa na maslahi yaleyale ambayo zilipaswa kuyabadilisha. Dhidi yake kuna mpangilio wa mamlaka, utaratibu wa bahati nasibu, mzunguko na haki ya kuondoa, vinavyofanya unyakuzi wa kudumu kuwa mgumu kiutaratibu. Ya pili ni kukabwa kiuchumi: kwamba kisiwa cha SOLIS, kilichowekwa ndani ya soko la uadui, kinaachwa na njaa au kinashindwa kwa bei za chini zaidi. Dhidi yake kuna utando unaodhibitiwa wa mpaka na ujenzi wa miundo yenye ustahimilivu, iliyounganishwa na ya ushirika, badala ya majaribio ya pekee yaliyotengwa. Ya tatu ni kufanywa tupu: kwamba lugha ya SOLIS inachukuliwa, lakini maudhui yake yanaondolewa. Dhidi yake kuna ufuatiliaji unaopimika wa haki za msingi na ukomavu wa wananchi, unaowezesha kutambua kufanywa tupu huko. Ya nne ni kurudi nyuma: kwamba mfumo unamomonyoka kadiri muda unavyokwenda. Dhidi yake kuna elimu ya kina ya uraia na kutowezekana kwa kimuundo kwa kuganda. Jamii inayozingatia hatari hizi ni ngumu zaidi sana kushindwa nazo.

Hakuna shuruti, lakini kuna kujilinda

Hatimaye inatumika tofauti ambayo kila kitu kinaitegemea. SOLIS inaacha kushambulia na kujijenga yenyewe kwa nguvu. Haiwekwi kwa mapinduzi na haiwalazimishi wasiotaka. Lakini kuacha shuruti hakumaanishi kuacha kujilinda. Jamii iliyojenga kitu cha haki haiwajibiki kukiacha kiangamizwe, kihujumiwe au kitekwe kwa jina la uvumilivu. Mpaka uko kama katika sura kuhusu usalama: kushambulia kumekatazwa, kujilinda ni halali. SOLIS inalinda kile inachokijenga dhidi ya wale wanaotaka kukibomoa, bila yenyewe kugeuka mshambulizi inayemkataa.

Hatima ya utajiri wa zamani

Swali gumu zaidi la mpito ni lile kuhusu kile kilichopo tayari: nyumba ya milionea, mtaji wa kampuni kubwa, kiwanja kilichokuwa mali ya familia moja kwa vizazi vitatu, mkopo ambao fundi alichukua benki. Rasimu inayoliepuka inabaki mchoro tu. SOLIS inalijibu kwa kanuni moja na sheria nne. Kanuni ni: hakuna kinachochukuliwa kwa sababu mtu anacho, lakini hakuna kinachobaki mamlaka kwa sababu tu kilikuwa mamlaka zamani. Mpito haunyang'anyi mali, bali unaondoa mamlaka, na unafanya hivyo pale ambapo wananchi wameukubali mfumo, kamwe kutoka nje na kamwe usiku mmoja.

Sheria ya kwanza inahusu mali binafsi. Nyumba ambamo mtu anaishi, karakana anayoiendesha, ardhi ambayo familia inailima, vinabaki vyake, kama umiliki au kama haki ya kudumu

ya kutumia, pale ambapo ardhi yenyewe inakuwa rasilimali ya pamoja. Asiyeweza tena kuuza ardhi anaweza kuendelea kujenga juu yake, kuishi juu yake na kuwarithisha watoto wake. Sheria ya pili inahusu mali ya fedha. Inabadilishwa kuwa pointi za thamani kwa kiwango cha hadharani, hadi kizingiti cha kujiandaa. Kinachozidi hakipotei, lakini kinabadilika: kinakuwa hisa katika mfuko wa uzalishaji, zinazomhakikishia mmiliki wa zamani pato la pointi za thamani maisha yake yote, lakini bila kura, bila mamlaka ya kuamua na bila kuuza. Utajiri unatambuliwa kama haki ya maisha mazuri na unavunjwa kama nyenzo juu ya wengine. Sheria ya tatu inahusu makampuni. Yanakuwa mashirika. Wafanyakazi wanakuwa washiriki, uongozi unakuwa wadhifa wa muda, na wamiliki wa zamani wanapata kwa mtaji wao hisa za mfuko kwa kanuni ileile kama mtu mwingine yeyote. Mashine, majengo na maarifa vinabaki pale vinapohitajika, ndani ya shirika. Sheria ya nne inahusu madeni. Madeni kati ya watu na mashirika ndani ya mfumo yanalipwa kwa pointi za thamani hadi kikomo cha haki na zaidi ya hapo yanafutwa, kwa sababu mfumo usio na riba hauwezi kuendeleza madeni ya riba. Madeni kwa ulimwengu wa nje yanabaki kama yalivyo, na yanalipwa kwa uwezo wote kupitia utando, ili mfumo mpya usianze kama mdanganyifu.

Sheria hizi zinatumika kwa awamu, kama kinga ya uzeeni: pamoja na muda mrefu ambamo mifumo yote miwili inakwenda sambamba, na pamoja na viwango vya chini vilivyohakikishwa kwa wale waliopanga maisha yao chini ya mfumo wa zamani. Na zinatumika pamoja na haki ya kuondoka kwa kila anayependelea kuwa tajiri kuliko kufungwa pete. Anayeondoka anabeba kile anachoweza kubeba, na anaacha kile kilicho cha mfumo: ardhi, maji, mamlaka. Hivyo mpito si uporaji wala si kujisalimisha mbele

ya kilichopo. Ni kutafsiri utajiri wa zamani kwenda lugha ambamo hautawali tena mtu yeyote.

Mawasiliano na kushawishi

Hakuna wazo, hata liwe zuri kiasi gani, linaloishi bila mawasiliano, kwa sababu watu lazima waelewe suala ni nini, wajisikie kwamba linawahusu, na waone kwamba wanaweza kushiriki. Kwa hiyo katika SOLIS mawasiliano si kiambatisho wala si mashine ya matangazo, bali ni moyo wa mageuzi. Yanaunganisha, yanaeleza, yanatia hamasa na yanasogeza.

Zaidi ya yote, hayaelezi tu kinachotokea, bali kwa nini. Mara nyingi mno leo marekebisho yanalazimishwa na sheria zinapitishwa bila watu kuelewa maana yake, jambo linalolisha kutoaminiana na kujitenga. Kwa hiyo SOLIS daima inajibu pia maswali ya kwa ajili ya nini na maana. Jiji linapohamia nishati jadidifu, haitangazwi tu kina cha kiufundi. Inaelezwa kwa nini badiliko hili ni la lazima, linamaanisha nini kwa muda mrefu na kila mtu ana nafasi gani. Mawasiliano haya yanaelekezwa kwa wote na si kwa wasomi tu, kwa mfanyakazi wa kike, kwa kijana, kwa mstaafu, kwa anayelea peke yake sawa na kwa mjasiriamali wa kike, kwa lugha iliyo wazi na ya uangalifu na bila istilahi za wataalamu. Yanatumia njia zote, kuanzia vyombo vya habari vya kawaida hadi vya kidijitali na hadi matukio ya mahali hapo na zana za sanaa. Kwa hiyo badiliko katika jiji halianzi tu kwa agizo la kiutawala, bali vilevile kwa sikukuu ya muziki, mazungumzo na uzoefu wa pamoja.

Hatimaye, la msingi ni kwamba mawasiliano yanaenda kwa mazungumzo na si kutoka juu kwenda chini. Suala si kutangaza ujumbe, bali kuunda nafasi ambamo maswali yanaweza kuulizwa, mashaka kuelezwa na mapendekezo kutolewa. Ndani yake wenye dhamana wanazungumza na umma na si kuhusu umma, waziwazi hata kuhusu makosa na kutokuwa na uhakika, bila vyumba vya nyuma na bila usiri. Kwa hiyo sheria mpya haielezwi tu. Kuna kipindi kilicho wazi ambamo wananchi wanauliza, wanashiriki kuiunda na wanaeleza wasiwasi wao. Hivyo inazuka jamii isiyovumilia tu mabadiliko, bali inayoyabeba pamoja.

KUENEA KIMATAIFA NA KUJIREKEBISHA

SOLIS si kiolezo kilichokamilika cha kuweka juu ya dunia, kwa sababu kila jamii ina historia yake, alama zake na rasilimali, nguvu na majeraha yake. Kwa hiyo haijioni kama bidhaa ya kuuza nje, bali kama kielelezo kilicho wazi kinachoweza kujirekebisha. Inatoa misingi na kiunzi cha kimaadili, lakini umbo halisi linazuka mahali husika. Misingi mitano inabaki sawa kila mahali. Ni uti wa mgongo usiojadilika. Kinachotofautiana ni jinsi gani. Taasisi zipi zinajengwa, njia zipi zinachaguliwa na alama na matambiko yapi yanaubeba mfumo inategemea jamii husika. Katika jumuiya ya asili, ulinzi wa mifumo ya maarifa ya jadi uko katikati, katika eneo kubwa la mijini lililopita enzi za viwanda, ubunifu wa kijamii na wa kiufundi, katika eneo lililoachwa na makovu ya vita, kwanza kujenga ustahimilivu, kabla vyombo vya

pete havijazuka. Hivyo kila jamii inakijaza kiunzi kwa uhalisia wake yenyewe, badala ya kuvalishwa kielelezo kigeni.

Ili SOLIS isisambaratike kuwa visiwa vilivyotengwa, mitandao inaunganisha njia moja moja. Kupitia kwayo maarifa yanashirikiwa: mbinu zipi zimethibitika, wapi kulikuwa na kurudi nyuma na nini cha kujifunza kutokana na hilo. Rasilimali zinagawanywa ili hata maeneo maskini zaidi yapate nafasi sawa, na viwango vinaratibiwa, ili kanuni za kiikolojia na za haki za binadamu zitumike kila mahali, hata pale zinapotekelezwa kwa namna tofauti. Mtandao wa serikali za mitaa zinazoishi kwa SOLIS unabadilishana uzoefu katika mabara yote, unaendesha miradi ya pamoja na kushiriki uzoefu, bila kusawazisha upekee wa mahali hapo. Jinsi kutokana na mifumo mingi kama hiyo inavyozuka mpangilio wa dunia bila mtawala kuzuka juu yake, sura inayofuata inafafanua.

Njia inaweza kupimwa kwa nini

Mfumo unaobeba jina lake lakini umepoteza maudhui yake ni hatari ya tatu kati ya zile zilizotajwa, na dhidi yake kinasaidia kitu kimoja tu: vipimo ambavyo kwavyo inaweza kukaguliwa wakati wowote kama mradi bado ni SOLIS au unaitwa hivyo tu. Ni rahisi, na kila mtu anaweza kuvitumia. Je, huduma ya msingi imehakikishwa kwa kila mtu, na je, ufuatiliaji wa haki za msingi unapima utekelezaji wake katika maisha halisi? Je, katika kila chombo kinachotumia mamlaka kuna sehemu inayojazwa kwa bahati nasibu, kikomo cha muda wa utumishi na haki ya kuondoa?

Je, maamuzi, mtiririko wa fedha na ushawishi viko wazi kwa kila mtu kuona, na je, wakati huohuo maisha ya mtu binafsi yako chini ya ulinzi wa faragha? Je, hakuna anayeweza kulimbikiza pointi za thamani zaidi ya kizingiti, je, kiasi cha pointi ni namba ya hadharani, na je, ugawaji wa mtaji unafanywa kupitia njia kadhaa zilizo huru? Je, gharama za kiikolojia zinaingia katika kila bei, na je, jumuiya inachukua kutoka kwa sayari kidogo kuliko inavyoirudishia? Je, elimu inafundisha kuuhoji mfumo wenyewe, na je, ukosoaji dhidi yake unalindwa waziwazi? Je, asiyetaka kubaki anaruhusiwa kuondoka?

Pale ambapo mojawapo ya maswali haya lazima lijibiwe hapana, njia imeachwa, hata kama inasikika kiasi gani kama SOLIS. Pale ambapo yote yanaweza kujibiwa ndiyo, ni SOLIS, hata kama inaonekana tofauti kabisa na katika kitabu hiki. Kwa sababu si umbo linaloufanya mfumo huu, bali kile unachokilinda: mamlaka yasiyo ya mtu yeyote, ustawi usiomtenga mtu yeyote, sayari inayobaki ikikalika, na binadamu aliye huru kuyakagua haya yote.

Sura

13

Mpangilio wa Dunia: Solis Kati ya Mataifa

Binamu yake Mara, Tomas, alikuwa ameondoka miaka kumi iliyopita, kwenda mfumo ambamo mtu angeweza kutajirika. Kila majira ya joto alikuja kutembelea, akiwa na zawadi ambazo hapa hakuna aliyeweza kuzinunua, na akiwa na mtazamo uliokaa kwenye mto muda mrefu zaidi kila mwaka. Majira hayohayo Mara aliketi kama mjumbe wa mkoa katika bunge la nchi, wakati ulinzi wa sayari ulipotangaza zoezi lake la kila mwaka: pande la mwamba, umbali wa miaka miwili, mifumo mitatu iliyolenga pamoja. Hakuna chochote ndani yake kilichokuwa mali ya mtu. Hiyo ndiyo ilikuwa maana yake.

Datari kubwa zaidi za zama hizi haziheshimu mpaka wowote. Mabadiliko ya tabianchi, janga jipya la maradhi, teknolojia iliyoachiliwa bila udhibiti, tishio kutoka angani vinaupiga ubinadamu kama kitu kizima na hakuna nchi inayoweza kuvizuia peke yake. Kwa hiyo mfumo uliofikiriwa kuelekea ndani tu ungebaki pungufu. Sura hii inauliza jinsi SOLIS inavyohusiana na dunia: jinsi jamii nyingi zinavyoshirikiana bila mtawala mpya kuzuka juu yao, na jinsi ubinadamu unavyobeba pamoja kile kilicho cha sayari bila kuacha utofauti wake.

PETE KATIKA NGAZI YA SAYARI

Jibu lililo karibu kwa matatizo ya kidunia lingekuwa serikali ya dunia, na lingekuwa kilele hatari zaidi kuliko vyote. Kinachotumika kwa dola moja kinatumika zaidi sana kwa sayari. Pale ambapo mamlaka ya juu kabisa inazuka, inazuka shabaha kuu ya kutekwa, na hakuna umbali ungeifanya salama zaidi kuliko kila kiti cha enzi kilichotangulia. Hata hapa SOLIS haichagui piramidi, bali muundo wa kuingiliana kwa ngazi. Mfumo umejengwa kwa matabaka mengi, kuanzia mtaa kupitia mkoa na nchi hadi ngazi ya sayari, na kila ngazi yenyewe ni pete: yenye bunge, ofisi, baraza la maadili, mahakama na chombo cha ukaguzi, sehemu yake imechaguliwa kwa bahati nasibu, muundo wake hubadilika, inaweza kuondolewa, iko wazi, haina kilele. Juu ya hayo iko kanuni ya ugatuzi wa madaraka katika sura yake kali.

Ngazi ya juu inaruhusiwa tu kufanya kile ambacho ngazi ya chini kweli haiwezi. Hivyo kwa ngazi ya sayari kinabaki tu kile kilicho cha sayari kweli. Mengine yote ni mali ya mahali karibu zaidi na watu. Hivyo unazuka uratibu wa kidunia, lakini si mtawala wa dunia.

KILICHO CHA SAYARI KINACHOFANIKIWA KWA PAMOJA TU

Lakini kazi fulani zinaweza kutatuliwa na ubinadamu wote tu. Tabianchi haijui mpaka, kimelea kinaruka kila ukuta, akili bandia yenye nguvu mkononi mmoja inahatarisha wote, na asteroidi haitofautishi mataifa. Kwa hali hizi chache lakini za uamuzi, SOLIS inaunda ulinzi wa sayari: tahadhari ya mapema ya pamoja, uwezo wa pamoja, kanuni za pamoja. Ndani yake unakutana ulinzi wa Dunia wa kila mfumo, na wenyewe pia umefungwa pete na si mali ya mamlaka moja yoyote. Ulinzi dhidi ya mwisho wa ubinadamu ndilo jukumu moja ambalo hakuna mamlaka ya kidola inayoruhusiwa kulishikilia kwa ajili yake yenyewe, na wakati huohuo ndilo moja ambalo hakuna mamlaka inayoruhusiwa kulitumia vibaya kama kisingizio cha kujiinua yenyewe. Kwa hiyo hata ulinzi wa sayari uko chini ya bahati nasibu, mzunguko na uwajibikaji. Rasilimali za pamoja zilizo za wote, angahewa, bahari kuu, urithi wa anga za juu, zinasimamiwa katika ngazi hii, kwa kanuni zilezile kama kituo cha maji katika mkoa.

Haki ya kidunia

Sayari ya pamoja inadai haki ya pamoja. Mali zilizo za wote hazipaswi kunyakuliwa na wachache. Mapato yake yanaunufaisha ubinadamu wote, si wale wanaonyakua kwanza tu. Pale ambapo utajiri unatokana na dhuluma za zamani, kuufidia ni sehemu ya haki, si kama deni la milele, bali kama kushughulikia historia kwa uaminifu. Maeneo tajiri yanabeba wajibu maalum, kwa sababu uwajibikaji unapimwa kwa uwezo na rasilimali. Na hakuna jamii inayoruhusiwa kujenga ustawi wake juu ya kunyonya jamii nyingine. Katika SOLIS utofauti ni nguvu ambayo mtu hujifunza kutoka kwayo, si kisingizio cha tofauti za hadhi kati ya mataifa.

Kuhusika na uhamiaji

Nani anahusika katika jumuiya na mtu anajiunga nayo au kuiacha vipi kunagusa kiini cha kila mfumo. Hapa SOLIS inashikilia mambo mawili pamoja. Upande mmoja ni haki ya kuondoka. Hakuna binadamu aliyefungwa kwa minyororo kwa mfumo, hata uwe wa haki kiasi gani. Anayetaka kuhama au kuanzisha jumuiya yake ya tofauti anaruhusiwa, akiwekewa mpaka mmoja tu kwamba hakuna anayeruhusiwa kujitoa ili kuwadhuru wengine au kuiangamiza jamii. Huu ndio utando unaodhibitiwa, ukitumika kwa watu. Unaipitisha tofauti halali na unaziba tu mvujo ambao kupitia kwake mtu angeweza

kuudhoofisha mfumo kutoka nje. Upande mwingine ni haki ya kuja. Uhamiaji haushughulikiwi kama tishio, bali kwa mpangilio na kwa utu, kwa uwajibikaji kwa wale wanaotafuta hifadhi na kwa jumuiya zinazowapokea. Anayekuja anapata huduma ya msingi na haki za msingi tangu siku ya kwanza na nafasi ya kujifunza lugha na kuchangia badala ya kumbi za kusubiri. Anayepokea anapata njia ili upokeaji ubebe. Kuunganishwa hapa si barabara ya upande mmoja. Pande zote mbili zinajifunza, na utofauti unaheshimiwa, lakini si kwa gharama ya misingi mitano. Mfumo ambao mtu anaruhusiwa kuuacha lazima ushawishi kwa kile unachokifanikisha, na si kwa kufunga mlango wa kutokea.

KUISHI KATIKA DUNIA MCHANGANYIKO

SOLIS haizuki katika dunia tupu, bali kando ya mamlaka zisizoshiriki kanuni zake. Jamii inayojifunga kiikolojia na kimaadili, wakati nyingine hazifanyi hivyo, inaweza kukanyagwa au kushindwa kwa bei za chini kabla mfano wake haujaleta athari. SOLIS inakabiliana na hili si kwa kujitenga wala kwa kushambulia, bali kwa muungano: miungano ya maeneo yenye mtazamo mmoja, kulindana, minyororo ya ugavi yenye ustahimilivu na iliyounganishwa, maarifa yanayoshirikiwa. Kuelekea nje inatetea dunia ya ncha nyingi. Hakuna kambi inayoruhusiwa kuwatawala wote, maeneo na tamaduni zinabaki huru na wakati huohuo zimeunganika, na uwiano unazuka kutokana na kutegemeana, heshima na mipaka iliyo wazi: utofauti bila vurugu, mpangilio bila kujisalimisha. Njia yake kuelekea nje ni ileile kama kuelekea

ndani, ushindi kwa kufanya wa zamani usihitajike. Pale ambapo mfumo mpya unawatumikia watu vizuri zaidi kwa kuonekana wazi, mfumo wa zamani unapoteza egemeo lake. Hadi hapo, SOLIS inalinda kile ilichokijenga, bila yenyewe kugeuka mshambulizi.

Ubinadamu ulioungana, si wa sura moja

Lengo si dola la dunia wala si kitambaa cha viraka, bali ni ubinadamu ulioungana lakini si wa sura moja. Misingi mitano inatumika kila mahali, utu, uwiano, uwajibikaji kwa sayari, kukuza maarifa na hekima, ustahimilivu wa muda mrefu. Ndiyo kiini cha pamoja kisichojadilika. Kinachotofautiana ni mengine yote: umbo la taasisi, lugha ya utamaduni, njia za kuelekea maana. Kadiri SOLIS isivyoamuru fikra moja tu ya maisha mema, ndivyo inavyoshikilia kwa uthabiti kile ambacho watu wote wanashiriki. Kiini chembamba na imara na juu yake utofauti tajiri, huo ndio mfumo ambamo ubinadamu unaweza kutenda kama mmoja bila kuacha kuwa wengi. Mustakabali wetu ni wa wote, au si wa mtu yeyote.

Sura

14

Muhtasari na Mtazamo wa Mbele

Muhtasari wa misingi mitano

wishoni mwa kazi hii inafaa kuuliza SOLIS hasa ni nini na ni nini kinachoitofautisha na rasimu nyingine. Jibu ni hili: SOLIS si sheria isiyopinda, si ilani isiyobadilika wala si kielelezo kilichokamilika kinachovishwa jamii kwa nguvu. Ni mfumo unaojifunza na unaokua, kiunzi, mtazamo, dira, ambayo lazima ijazwe uhai upya katika kila jamii na kila kizazi. Pamoja na unyumbufu wake wote, inashikiliwa pamoja na misingi mitano, inayopita kama uzi mwekundu katika nyanja zote na kuunda uti wa mgongo wake wa kimaadili.

Utu wa binadamu haudai tu kutomdhuru mtu yeyote, bali pia kuhakikisha kwa vitendo kwamba kila binadamu anaweza kustawi. Ni sakafu kamili ambayo hakuna kupima faida na hasara kunakoweza kushuka chini yake, na unamhusu hata yule aliyekosa. Uwiano kati ya mtu binafsi na jumuiya unashikilia pamoja kile ambacho mifumo mingine inakigonganisha. Uhuru bila uwajibikaji ni kutojali, uwajibikaji bila uhuru ni ukandamizaji, na uhuru wa kweli unazuka pale ambapo watu wanatambua wajibu wao na kuutimiza kwa kuamini. Uwajibikaji kwa sayari unaifanya Dunia kuwa ulimwengu hai, ambao si tu unaharibiwa kidogo, bali unaponywa, na unaupa sauti katika kila uamuzi. Kukuza maarifa na hekima kunajenga mfumo juu ya maarifa bora zaidi na juu ya busara inayojua kuyafasiri, na juu ya ukweli kwamba maarifa yote yako wazi na kila mamlaka inaweza kuhojiwa, hata hii. Mwisho, ustahimilivu wa muda mrefu unajenga kila kinachopaswa kubeba

mzigo kwa kutawanywa, kwa uwezo wa kujifunza na kubadilika, ili mfumo utoke katika shinikizo ukiwa na nguvu zaidi, badala ya kuvunjika chini yake.

Hata hivyo maadili haya yangebaki bila matokeo kama kazi hii isingeyawekea taasisi kando yake. Swali gumu zaidi, lile la mamlaka, SOLIS hailijibu kwa chombo cha juu kabisa, bali kwa pete isiyo na kilele, iliyotia nanga kwa wananchi na kulindwa dhidi ya kutekwa kwa kudumu kwa bahati nasibu, mzunguko, kuondolewa madarakani na kutenganisha maarifa na uamuzi. Haiufuti uchumi wala haiupangi kana kwamba inajua kila kitu, bali inaliwekea soko mipaka: huduma ya msingi kama haki, bidhaa za hiari kupitia chombo cha thamani kisichoweza kulimbikizwa, ambacho bei zake zinazuka kutokana na ishara zilizotawanyika ndani ya mipaka ya kiikolojia na kijamii, na mtaji unaobaki mikononi mingi. Inaulinda uwanja wa umma si kwa wizara ya ukweli, bali kwa utaratibu wenye mzigo wa ushahidi, rufaa na mpaka usiohamishika kwamba kamwe usielekezwe dhidi ya ukosoaji wa SOLIS yenyewe. Na inawalea wananchi wake si kwa utiifu, bali kwa ukomavu, hadi kufikia uwezo wa kuukataa mfumo wenyewe, ukistahili hivyo.

Muhtasari wa vijenzi

Aliyesoma kazi hii anavijua vijenzi vyake kutokana na muktadha wake. Hapa vinasimama pamoja mara nyingine tena, ili kila sehemu ya rasimu iweze kulinganishwa na kila nyingine,

kwa sababu mfumo unakamilika tu pale ambapo sehemu zake hazipingani.

Misingi mitano ndiyo kiini kisichojadilika: utu, uwiano, uwajibikaji kwa sayari, maarifa na hekima, ustahimilivu. Mengine yote ni uhuru.

Pete ndiyo mpangilio wa mamlaka: duara la vyombo lisilo na kilele, lililotia nanga kwa wananchi, katika kila ngazi kuanzia mtaa hadi sayari. Aliyefungamanishwa ndani yake amefungwa pete.

Mabunge yanapitisha sheria na bajeti za ngazi yao, yakiwa mchanganyiko wa waliochaguliwa kwa kura na waliochaguliwa kwa bahati nasibu. Ofisi za muda zinatekeleza, kwa muda maalum na kwa mzunguko. Baraza la Wenye Hekima linafikiri zaidi ya upeo wa macho na linashauri bila kuamuru. Mabaraza ya maadili yanakagua kwa kipimo cha misingi na yanaweza kusimamisha. Mahakama inawafunga wote, hata vyombo vya pete. Chombo cha uwazi na ukaguzi kinayaweka maarifa wazi na kinafuatilia haki za msingi.

Wananchi wanaamua mambo manne wenyewe: kuukubali mfumo, kila kuguswa kwa kiini chake, kuondoa vyombo vyake, na maswali wanayoletewa au ambayo ombi linayavuta kwao. Mengine yote yanaamuliwa na mabunge.

Bahati nasibu, mzunguko, kuondolewa madarakani na kutenganisha maarifa na uamuzi ndivyo vijenzi vinne dhidi ya kutekwa. Vinatumika kwa kila mamlaka, hata ile yenye silaha, kwa benki ya jumuiya na kwa ugawaji wa mtaji.

Hali ya kipekee inayojimaliza yenyewe inaruhusu kutenda haraka wakati wa dharura: hadharani, kwa muda maalum, ikiwa na tarehe ya mwisho, ikikaguliwa baadaye na ikiwa na wajibu wa kuziondoa hatua zake.

Haki za stahiki zinamhakikishia kila mtu huduma ya msingi, makazi, nishati, chakula, afya, elimu, usafiri, bila kutoa chochote, zikigharamiwa na fungu la jumuiya. Pale ambapo bidhaa za kitako zinatofautiana, zinaamua hitaji, zamu na bahati nasibu, si uhusiano wa kujuana.

Pointi za thamani zinalipa mchango na zinanunua bidhaa za hiari: zimefungwa kwa mtu, hazina riba, haziwezi kulimbikizwa, haziwezi kufanyiwa ubashiri, zikiwa na bei zinazotokana na ishara zilizotawanyika ndani ya mipaka thabiti ya kiikolojia. Hadi kizingiti cha kujiandaa mtu anaweza kuweka akiba na kurithisha, zaidi ya hapo hapana.

Kiasi cha pointi ni namba ya hadharani. Pointi mpya zinazuka tu katika benki ya jumuiya kwa malipo ya mchango uliosajiliwa, na skrubu tatu za kurekebishia zilizo wazi, thamani ya msingi ya saa, fungu la jumuiya na kizingiti, zinakiweka katika kipimo cha bidhaa za hiari zinazozalishwa.

Fungu la jumuiya ni sehemu ya kila uwekaji inayojaza mifuko ya jumuiya, ikiongezeka juu ya kizingiti fulani. Linachukua nafasi ya kodi, ni rahisi kwenye chanzo na linaonekana katika matumizi yake.

Mashirika ni jumuiya za washiriki zenye akaunti ya shirika inayojenga akiba, lakini si utajiri. Mifuko iliyosukwa kama mtandao inagawa mtaji kupitia njia nyingi zilizo huru, na sehemu moja inahifadhiwa kwa ajili ya kile kinachotofautiana.

Utando ni mpaka unaodhibitiwa kuelekea nje. Unapitisha thamani kwa mahitaji halisi na watu wenye tofauti halali, na unaziba mvujo ambao kupitia kwake ulimbikizaji, mamlaka au uharibifu ungeingia.

Kutafsiri utajiri wa zamani kunaratibu mpito: mali binafsi inabaki, mali ya fedha inakuwa pointi za thamani hadi

kizingiti na juu yake hisa za mfuko zisizo na kura, makampuni yanakuwa mashirika, na madeni ya ndani yanafutwa juu ya kikomo cha haki.

Wawakilishi walezi wa ulimwengu hai wanazipa mifumo ikolojia, wanyama na vizazi vijavyo sauti mbele ya vyombo vya mfumo.

Uwazi usio linganifu unayafanya mamlaka kuonekana wazi na unamlinda mtu binafsi. Ofisi, mifuko, algorithimu na operesheni ziko wazi, maisha ya mwananchi ni ya faragha.

Mpaka wa taratibu unatumika kila mahali ambapo mfumo unaweza kuingilia. Wala utaratibu wa ukaguzi wa uwanja wa umma wala vyombo vya usalama haviruhusiwi kamwe kuelekezwa dhidi ya ukosoaji wa SOLIS.

Haki ya kuondoka na ukomavu wa kuihoji hata SOLIS ndizo kinga za mwisho. Mfumo ambao mtu anaruhusiwa kuuacha na kuukataa lazima ushawishi kwa kile unachokifanikisha.

Misingi hii na vijenzi hivi havisimami kando kwa kando tu. Vinaunganisha jamii, sheria, usalama, uchumi, sayari, elimu, afya, utamaduni, teknolojia, familia na dunia kuwa kitu kimoja kizima. Humo ndimo kiini cha SOLIS: si utawala wa wataalamu, si itikadi wala si mapishi yaliyokamilika, bali ni muunganiko hai, unaobebwa na watu wanaojua kwamba uhuru, uwajibikaji, utu na uendelevu vinatiana nguvu. Ni mfumo wenye dira iliyo wazi, unaokubali makosa, unajifunza kutoka kwayo na unajiboresha.

KWA NINI SOLIS INAHITAJIKA

Mtu angeweza kuuliza kwa nini rasimu pana kiasi hiki inahitajika na kwa nini haitoshi kurekebisha mifumo iliyopo. Jibu ni kwamba ubinadamu umesimama kwenye njia panda ambayo uzito wake unazidi kila kilichotangulia, na njia panda hii inafunguka katika vipimo kadhaa kwa wakati mmoja.

Katika kipimo cha sayari, kwa mara ya kwanza tuna njia za kuifanya sayari isikalike, na wakati huohuo mbinu za kuiponya. Swali ni moja tu, tunachagua mwelekeo upi, na hapa kurekebisha tu hakutoshi tena. Katika kipimo cha teknolojia, akili bandia, teknolojia ya kibaiolojia na teknolojia ya neva zinakua kwa kasi ya kipeo na zinaweza kutuunganisha sawa na kutugawa. Kinachoamua ni nani anaziongoza na nani anaweka mipaka ya kimaadili. Katika kipimo cha kijamii, tuna maarifa ya kuwalisha wote, kumaliza umaskini na kuwezesha elimu kwa wote. Hata hivyo mamilioni wana njaa na ukosefu wa usawa unakua, hivi kwamba swali linazuka tunataka kutazama tu kwa muda gani, badala ya kuunda mifumo inayoyafanya maarifa haya yatumike kwa haki. Na katika kipimo cha nafsi, dunia inasherehekea maendeleo ya ajabu na wakati huohuo inaungua ndani kwa ndani. Swali ni kama tunataka jamii ambamo watu wanafanya kazi kama mashine tu, au zile ambamo wanachanua.

Hii si taswira ya mustakabali wa mbali, bali ni sasa. Tayari tunaishi katikati ya jaribio hili la kuraruliwa, katika dunia inayosherehekea maendeleo, inayoimarisha dhuluma kama saruji, inayosambaratika kisiasa, iliyosimama ukingoni kiikolojia na iliyochoka kinafsi. Kwa hiyo si suala la marekebisho madogo au

viraka kwenye mifumo ambayo zamani imefika kikomo chake. Ni suala la usanifu mpya, msingi mpya, mkataba mpya wa kijamii unaowaunganisha upya binadamu, sayari, teknolojia na maana. Mwishoni linabaki swali lisilo dogo kuliko hili, jinsi sisi kama ubinadamu tunavyoweza si tu kuishi, bali kustawi: jinsi tunavyoweza kuunda ustaarabu unaokua, unaojifunza na unaoponya, katika sayari hii na zaidi yake. Wakati unabana, kwa sababu kila kizazi kinachositasita kinasukuma uwajibikaji kwa kizazi ambacho huenda kisiwe tena na chaguo.

Maono Makuu

SOLIS ni zaidi ya mpango wa mageuzi, ajenda ya kisiasa au dhana ya kiuchumi. Ni maono, maono mapana, makubwa kuliko kila itikadi, kila programu ya chama na kila maslahi ya kitaifa. Yanachora dunia ambamo kila mtoto ana nafasi ya kugundua vipaji vyake, na hakuna kipaji kinachopotea kwa sababu tu hakiingii katika kiwango kimoja. Dunia ambamo hakuna aliye na njaa wakati wengine wanaishi katika neema tele, kwa sababu utajiri haumaanishi kujifungia, bali uwajibikaji wa pamoja. Dunia ambamo kazi inaleta utoshelevu badala ya unyonyaji, ambamo teknolojia inamtumikia binadamu na si kinyume chake, ambamo tunashirikiana na maumbile badala ya kupigana nayo. Dunia ambamo tamaduni zinacheza pamoja badala ya kupigana, na ambamo tunazitazama nyota si kama wavamizi, bali kama walinzi wanaojifunza.

Wengine watapinga kwamba hili linasikika vizuri lakini si halisi, na kwamba binadamu hawako hivyo. SOLIS inajibu hilo kwa njia mbili. Kwanza, kazi hii haijadhania mahali popote binadamu walio bora zaidi. Kila kijenzi chake kimejengwa kwa ajili ya binadamu walivyo, wanaokosea, wenye ubinafsi, wanaoshawishika, na kinasimama imara hasa kwa sababu hiyo. Pili, maono haya si ndoto ya kitoto, bali ni kipimo, si lengo lililokamilika, bali ni mstari wa mwanga ambao mifumo, maamuzi na miundo inaweza kujielekeza kwake. Si suala la kama tutaiumba dunia kamilifu. Ni suala la kama tunakataa kuridhika na kitu kilicho chini ya ubora wa juu kabisa tunaoweza kuwa. Maono kama hayo yanatimiza kazi tatu kwa wakati mmoja. Yanatoa matumaini, kwa kuonyesha kwamba mabadiliko yanawezekana na mustakabali unaweza kuundwa. Yanatoa mwelekeo, kwa kusaidia kuweka vipaumbele na kutathmini maamuzi. Na yanatoa maana, kwa kujibu swali la kwa nini tunajitwika taabu za mabadiliko: kwa sababu hatukubali dunia ambamo ukosefu wa usawa, uharibifu na ubeuzi ndio kawaida. Hivyo yanasimama kama nyota ya ndani juu ya yote, inayotoa mwelekeo, hata katika nyakati za giza, na inayoelekeza macho zaidi ya mzunguko ujao wa uchaguzi, kwa vizazi vijavyo.

WITO KWA UBINADAMU

Sehemu hii si uchambuzi wala nadharia, bali ni wito: kwako, kwangu, kwetu sote. Kwa sababu haitoshi kusubiri kwamba wale walio juu watarekebisha mambo, kutumaini kwamba siasa na

taasisi zitapanga kila kitu, au kuamini kwamba mwanamume mpya mwenye nguvu au programu kamilifu itatufanyia kila kitu. Vilevile haitoshi kukimbilia ubeuzi na kukata tamaa, kujificha nyuma ya skrini na kejeli, au kujidharau kwa wazo kwamba mtu mmoja hawezi kubadilisha chochote hata hivyo.

Kwa sababu jamii si serikali wala si mfumo. Jamii ni sisi sote, pamoja na maamuzi, maneno na matendo yetu ya kila siku. Kila mtu anaweza kujaribu njia mpya katika mazingira yake, kuishi kwa uendelevu zaidi, kutenda kwa haki zaidi, kuzungumza kwa uangalifu zaidi, kujiunganisha na wengine na kuziimarisha mitaa na mipango ya kijamii, kuanzisha miradi midogo, kuchochea mazungumzo, kuwa mfano unaoonekana na kupitisha maarifa. Kwa hili hakuhitajiki mkombozi wala kiongozi mkuu, bali wingi wa kutosha wa watu wanaosema: tunataka iwe tofauti, tunataka iwe bora, na tunaanza hapa na sasa, kwa njia zetu na katika maisha yetu. SOLIS si mradi wa kutoka juu, bali ni mtandao na uwanja wa uwezekano, ambamo kila harakati, hata iwe ndogo kiasi gani, inakuwa sehemu ya mageuzi makubwa.

Fikiria hivi: katika jiji fulani, shule inaanza kubadilisha lishe yake, kuruhusu ushiriki zaidi katika maamuzi na kufundisha uzingativu. Katika mtaa fulani, watu wanaanza kuzalisha nishati pamoja na kuhuisha maeneo ya umma. Katika shirika fulani, washiriki wanapanga upya muda wao wa kazi na kugawana mapato kwa haki zaidi. Hakuna mradi kati ya hii unaobadilisha dunia peke yake, lakini kwa pamoja inaunda mtandao unaozidi kuwa mnene na wenye nguvu zaidi. Wito wa SOLIS hautaki kukutwika mzigo. Unataka kukuonyesha kwamba wewe ni sehemu ya kitu kikubwa zaidi, kwamba una sauti na wala si mnyonge. Swali si kama unaweza kubadilisha kila kitu, bali kama uko tayari kutimiza sehemu yako, kwa ujasiri, kwa moyo na kwa matumaini.

Neno la Mwisho

Kazi hii haikuandikwa kwa ajili ya wasomi wa juu, taasisi za kitaaluma au makongamano, wala kwa ajili ya karatasi zinazokusanya vumbi ndani ya droo. Iliandikwa kwa ajili ya watu wanaofanya kazi, wanaopenda, wanaoteseka na wanaotumaini kila siku, mara nyingi kimya, mara nyingi bila kuonekana, mara nyingi wakiwa wamechoka, na ambao wakati mwingine hujiuliza kama hayo ndiyo yote au kama huko nje kuna kitu kikubwa zaidi kinachowaita na kuwaunganisha na wengine. SOLIS ni mwaliko kwa wote wanaohisi kwamba ndani yao kuna zaidi ya kile maisha ya kila siku yanachoruhusu, na walio na ujasiri wa kufikiri makubwa na kuanza kidogo.

Mara hayupo. Mpishi hayupo, mto haupo, Sikukuu ya Mwanga haipo. Lakini kila kinachowatokea kimejengwa, kijenzi kwa kijenzi, katika kitabu hiki, na kimejengwa kwa ajili ya binadamu walivyo. Hiyo ndiyo tofauti kati ya ndoto na rasimu.

Kazi inayochora mpaka kati ya ushauri na uamuzi haipaswi kuunyamazia mpaka huo kuhusu nafsi yake yenyewe. Kazi hii imebuniwa na kuandikwa na binadamu. Katika marekebisho yanayotofautisha toleo hili na lile la kwanza, akili bandia ilimsaidia. Ilitafuta mikanganyiko, ilitaja mapengo na ilipendekeza sentensi. Lakini kila neno mwandishi mwenyewe alilikagua, akalikataa au akalikubali na akalibebea dhamana. Mashine ililiangaza jibu. Swali aliliuliza binadamu.

Basi kazi hii iwe wakfu kwa wale watakaokuja bado. Wakue katika dunia isiyowalinda tu, bali inayowalisha na kuwatia nguvu. Iwe wakfu kwa wazee waliotupa hadithi zao. Tuiheshimu hekima

yao na tuyahifadhi maarifa yao ya maisha. Na iwe wakfu kwa walio hai, wanaoyumba kati ya hofu na matumaini. Watambue kwamba hawako peke yao na kwamba shauku yao ya maana na muunganiko si bahati, bali ni wito. Katika hili SOLIS haitaki kuwa itikadi isiyohojiwa wala maandiko matakatifu, bali dira, zana, daraja na mwanzo. Haialiki kufuata kibubusa, bali kufikiri pamoja, kuhisi pamoja na kutenda pamoja.

Kwenye karatasi kitabu hiki kinaishia hapa. Lakini kwa kweli hakiishii, bali kinaanza: vichwani, mioyoni, katika mazungumzo na katika matendo yanayochipuka kutoka humo. SOLIS na iwe daraja na si handaki la kujificha, nuru na si mnara wa taa wa mamlaka, ahadi na si amri. Kwa ajili ya watoto, kwa ajili ya wazee, kwa ajili yetu, kwa ajili ya Dunia, kwa ajili ya nyota na kwa ajili ya uhai.

SOLIS inaishi tu pale unapoiishi.

System of Learning, Integrity and Sustainability

– SOLIS.